cijena 20 d

broj 39

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Henry Kuttner

PRIKRIVANJE

druge najljepše sf pripovijetke

Sirius 039

SADRŽAJ

Henry Kuttner:
PRIKRIVANJE

Zoran Živković:
PROJEKT LIRA

Stefan Nikolici:
NAGRADA ZA PROZU

Stanislaw Lem:
IZUMITELJ DUŠE

Vladimir Grigorjev:
LIKOVI 1919

Franci Cerar:
DRUGO ROĐENJE

Philip K. Dick:
ZAŠTITNICI

Carol Emshwiller:
DAN NA PLAŽI

Riječ urednika

Dragi čitatelju,

Najprije riječ-dvije (bolje: rečenica-dvije) o onome što sam Vam ostao dužan prošli put: o Vašim pričama. Ukratko: ostali smo »paf«.

Recenzenti i ja. Nikada dosad tako malo prihvatljivih priča! Zar se nismo bili dogovorili da Daniken ufo hipnoza reinkarnacija, poezija, neznan-fan i znan-nefan, egzorcizam nisu za SIRIUS, da priče moraju imati glavu i rep (stručnije rečeno: narativnu cjelinu), da bez alata nema zanata — a alat nije samo pisaći stroj, kad je riječ o pisanju (ne samo za SIRIUS), nego i NATPROSJEČNO ZNANJE jezika, pravopisa, sintakse! Velemajstor u baratanju pneumatskim čekićem teško da bi mogao baviti urarstvom — a i obrnuto, pa makar bila riječ i o nekakvom mini-čekiću i Big Benu! Dogovorili smo sa i o mini-testu: dajte priču nekom svom ne baš najboljem prijatelju (da ne bi bio pristran) neka je pročita i neka vam je prepriča; uspije li mu to, vjerojatno bi Vašu priču razumjeli i čitatelji SIRIUSA. Razumjeli je i bili zadovoljni pošto je pročitaju. I tako se dogodilo da će od cijele gomile Vaših priča čitatelji SIRIUSA moći prosuditi vrijednost samo njih nekoliko: Oni ne postoje, Poruka bogova. Ne primaj darove, te (možda) Pre invazije, Planeta ispunjenih želja i Rođenje. Ono »možda« znači: tek pošto ih dotjerate, lišite nelogičnosti itd. Da skratim: treba da ih prilagodite savjetima što ste ih na ovim stranicama višekratno pročitali iz pera Ben Bove, Zvonimira Furtingera i Borivoja Jurkovića. (Da ne bismo gnjavili ostale čitatelje SIRIUSA nabrojanjem naslova, popis Vaših priča koje ne odgovaraju SIRIUSU naći ćete na drnaom mjestu u ovom broju.)

Pišete mi; »Kako vidim po ivojtm riječima, poštovani uredniče, ti uopće ne čitaš priče pisane rukom. Nekoliko puta sam slao svoje priče, a nikad nisam dobio odgovor o njihovoj vrijednosti. Nemam pisaći stroj... pa ne bi li ti mogao malo promijeniti svoje 'zakone' (kao što mijenjaš cijenu SIRIUSU)? Inače, list mi se vrlo sinđa... tj. one priće pisane strojem, koje su objavljene...« Odgovaram Vam (po treći put, mislim, ili već po četvrti put?): PRIČE PISANE RUKOM ZAVRŠAVAJU U KOŠU PRIJE ČITANJA. Ne samo u SIRIUSU nego i u svim listovima na svijetu. To je pravilo koje nisam izmislio ja niti ga mogu mijenjati. (Ni cijenu ne mijenjam ja: dvadeset dinara što ste ih platilii kupujući SIRIUS odraz su cijene njegove proizvodnje, a u toj cijeni moja plaća sudjeluje samo sa dva promila ili 0,04 dinara. Drugim riječima, da nije mene, SIRIUS bi stajao samo 19,96 dinara.)

Pišete mi: "U početku je u uredništvu SIRIUSA bilo mnogo babico, sod je sve to spalo no tri slova... Ipak, list je dobar, samo što vam se ono dogodilo s onim erotskim brojem? Zar ste zaboravili što je to erotika? Ili ste je najavili pa se autocenzorski uplašili? Ili možda seksom smatrate polemiku? Ta to je seks na suho.'« Ja: nemam što odgovoriti. Imate pravo. Točka

Prijevodi: Ne, ne i ne! Ne zbog moje tvrdoglavosti ili čuvanja uskog kruga prevoditelja, nego zbog toga što je prijevod tek posljednja faza u dugotrajnom (i često mukotrpnom) procesu pribavljanja tekstova za

SIRIUS (i ne samo za SIRIUS): najprije valja osigurati autorska prava od autora priče... no nisam li o tome pisao već iko zna koliko puta, na ovom mjestu?

»Želio bih što više engleskih autora u SIRIUSU...« Dalje: »Zašto zapostavljate autore malih naroda? Zar su oni manje vrijedni?« i Još: »Zašto vaši recenzenti preziru domaće autore i potcjenjuj.i njihov trud?« Još jednom pročitajte moju »riječ« u prošlom (ili bilo kojem) broju SIRIUSA. Tek kad budemo izglasali da se SIRIUS preimenjuje u KLJUČ, pristat ću da umjesto najsjajnijih urica biram one bravarski najdotjeranije.

»Pogosto opažam nesposobnost pisateljev znan-fana odlepiti se iz vsakdanjih okvirov. S tem mislim predvsem na prikazovanje družbenih odnosov in strukture družbe. Ali ne ispada malo ironično in brezupno prikaz družbe v delu 'Savršeniji model' Gorana Pavelića? V civilizaciji ki je daleć pred našo, če gledamo tehniko, se pojavlja družba ki bi jo lahko našli morda nekje na Kitajskem v prejšnjem tisočletju... Ali je to namerni pesimizem avtorjev? Najprije prijevod: družba je društvo, brezupno je beznadno, lahko je mogli. Ostalo se razmemo. kaj ne? Razumijemo se i u tome da bi barem domaće, naše, jugoslavenske priće mogle uzeti kao temu društvene odnose u budućnosti onako kako ih zamišljaju napredni sociolozi i filozofi, od Engclsa do naših suvremenika. Ne samo zamišljaju nego i argumentirano predviđaju.

»Htio bih se pretplatiti na neki inozemni SF-časopis. Objavite adresu...« Obratile se Klubu SFera (adresa u zaglavlju SIRIUSA), jamčim Vam da će Vam odgovoriti!

»Grešnik sam u odnosu na SIRIUS: poslao sam vam priču koju sam istodobno poslao i u drugi list...« Zaista, postupak Vam nije fer, no bez obzira na to, da je priča dobra, bila bi objavljena i u SIRIUSU.

»Jednu ste mi priču objavili, drugu odbili kao naivnu. Ponosna sam zbog one prve i sad s punim osjećajem odgovornosti pišem treću, prepravljam je i dvoumim se da li da vam je pošaljem... Svakog 5. u mjesecu, pa 6, 7, 8, 9. i tako dalje očekujem novi broj SIRIUSA, no on nikako da stigne kad je najavljen. Uspijete li tu načiniti reda, čitatelji u Vrnjačkoj Banji bit će vam beskrajno zahvalni...« Odgovori: prvo, da su svi domaći autori samokritični poput Vas, jugoslavenska SF bila bi vodeća u svijetu. (U međuvremenu sam primio Vašu treću priču; meni se osobno izuzetno sviđa — duhovita je i dobro pisana, još bolja od one objavljene — no moram pričekati i recenzentovo mišljenje, s njim se suglasiti ili ne suglasiti i tek tada objaviti Vaš trećenac). Drugo, Vrnjačka Banja nije nikakav izuzetak: SIRIUS dolazi u kioske sa zakašnjenjem čak i u svom rodnom Zagrebu. Ako ekipa zadužena za distribuciju listova pročita ove retke, možda se nađe ponukanom da odgovori. Naime, na moje službene proteste dosad je odgovarala samo

riječima »sve bu v redu« i ništa nije bilo u redu. To Vam je slično onome kad kasni neki jumbo-jet samo zato što neki dripac nije na vrijeme pribavio kerozin ili kad negdje morate čekati u redu samo zato što neki SIZ nije novac uložio u stručnjaka koji Vam je potreban, nego u odmaralište za svoje službenike (koji Vam nisu potrebni).

»Vrlo me zanima mogućnost učlanjenja u neki naš SF klub.. « SIRIUS: u svih dosadašnjih 39 brojeva lista mogli ste pročitati adresu zagrebačkog SF kluba, koji sad nosi ime SFera.

»... mehanizmi ispoljavanja agresivnosti su vrlo personalnog karaktera, najčešće nepredvidljivi, ali unatoč tome postoje standardne sheme koje uvode kategorije simboličke osvete, supstitucije cilja, uništavanja suparnika nelegalnim sredstvima, općim smanjivanjem životonosnog potencijala, logičke devijacije uzrokovane kritičkim područjima u svijesti. . — Fantastično! Ni prvi ni posljednji biseri SIRIUSA! Tko da razumije tu poplavu i zb(i)rku izraza? 99 posto čitatelja ne! Mi očekujemo nešto zanimljivo i napeto, a vi nam servirate tehnički rječnik i fraze, fraze . . Tekst što sam ga naveo je iz YU-SIRIUSA, stranica 69, priča Branka Pihača . .« Moj je odaovor na vlas sličan razgovoru što sam ga vodio s Pihačem: priča vam je sadržajem u redu, no morate se naučiti razumljivo izražavati želite li da vas prihvate i čitatelji, a ne samo urednici i recenzenti. A bez podrške čitatelja još nitko nije postao pisac... A Vama, dragi čitatelju, moramo skrenuti pozornost na to da je SIRIUS biblioteka ZNANSTVENE (a ne pučke) fantastike. I da se znanstveni jezik pomalo razlikuje od pučkoga. To nipošto nemojte shvatiti kao opravdanje Pihaču kao piscu (ni meni kao objavljivaču one izričajne zavrzlame koju ste naveli), ali ni sebi i ostalim čitateljima SIRIUSA: u svemir se ne leti romobilom, nego vrlo kompliciranim svemirskim brodovima. Romobilci zbog toga čitaju ROMOBILIUS, a oni ostali SIRIUS. I pri tome i jedni i drugi shvaćaju štivo što ga čitaju.

SIRIUS 39: nije tematski, kao što smo se prošli put bili dogovorili, a u njemu će doći na svoj račun ljubitelji američkog SF-a (Kuttnerova priča), kao i oni ostali (priče što su ih napisali Nicolici, Lem, Grigorjev i naši Živković i Cerar). Uvjeren sam da će baš ovaj broj rasplamsati raspravu na temu »ima li sf-ovaca boljih od Amerikanaca?« Rezultate glasanja neće objaviti TV-Dnevnik 2, nego SIRIUS, jer je poznato da o SF-u Dnevnik još nikada, u toku svoje 23-godišnje povijesti, nije progovorio ni riječ, jer to valjda, prema mišljenju TV-urednika, nije područje ljudske, nego Marsovačke djelatnosti. Dokaz za moju tvrdnju: »1999«', imbecilna serija kojom nam TV ne da mira ni u ove ljetne dane...

SIRIUS 40. Dakako, to je onaj idući. U njemu Vas (ne u zasjedi!) čekaju priče o komunikacijskim satelitima, o nepredviđenim zamkama što očekuju svemirske putnike te — u domaćem prilogu — drugi »mini

yu-sirius«, zbirčica minijatura naših autora koja će Vam, dragi čitatelju, pokazati gdje smo u odnosu na svjetsku SF. Moje je mišljenje: uz bok.

Ovo sam, dragi čitatelju, pisao na temperaturi od +39'C u hladu (valjda da bi bilo u stilu sa SIRIUSOM broj 39), pa mi možete oprostiti sve što Vam smeta u mojoj Riječi urednika. (Dobar izgovor vrijedi zlata, no ja ne očekujem od Vas nikakvu plemenitu kovinu, nego samo 20 dinara za naredni, četrdeseti broj SIRIUSA.)

Uz brdo isprika

Vaš

Borivoj Jurković

Prikrivanje

Henry Kuttner:

Camouflage

Preveo *Nikola Popović*

Talman se već dobro bio oznojio prije no što je stigao do Knobhull Roada 16. Morao se prisiliti da dodirne pločicu za najavu. Tiho je zujalo dok su foboelektrične ćelije provjeravale njegove otiske prstiju i dale znak da može ući. Vrata su se otvorila i Talman je ušao u polumračni hodnik. Pogledao je iza sebe, tamo u daljinu, gdje su svjetla pulsirala sa svemirskog uzletišta.

Krenuo je dalje kroz vrata u vrlo udobno namještenu sobu u kojoj je sjedio debeo sjedokos čovjek u lakoj stolici i rukama okretao čašu. U Talmanovu se glasu osjetila napetost kada je progovorio:

— Zdravo, Brown. Je li sve u redu?

Na Brownovim obješenim obrazima pojavi se grč.

— Da, svakako — odvratio je. — Zašto ne bi bilo? Policija ti nije za petama?

Talman je sjeo i počeo sebi miješati piće sa stolića. Njegovo usko fino lice prekrije sjena.

— Ne može se prepirati sa svojim vlastitim žlijezdama. To mi je svakako od svemirskog leta. Cijelim putem od Venere I stalno sam očekivao nekoga da naiđe i da kaže: »Tražimo te radi ispitivanja i svjedočenja«.

— Nitko to nije učinio.

— Nisam znao što ću zateći ovdje.

— Policija nije očekivala da ćemo doći na Zemlju — reče Brown gladeći svoju sijedu kosu golemom šakom. — A to je bila tvoja ideja.

— Da. Nakon konzultacije sa psiholozima za...

— ... kriminal. Želiš odustati?

— Ne želim — reče Talman otvoreno — ne sada kada je u izgledu takva dobit. Ovo je velika stvar.

Brown se nakesi.

— Dakako da jest. Nitko nikada još nije organizirao operaciju

vrijednu spomena dok mi nismo započeli.

— E pa gdje smo sada? Na bijegu?

— Fern je pronašao potpuno sigurno skrovište.

— A gdje?

— Na jednom asteroidnom pojasu. Ipak nam je još nešto potrebno.

— A što?

— Jedan atomski uređaj.

Talman ga pogleda iznenađeno. Ali je vidio đa se Browa ne šali. Spustio je svoju čašu i namrštio se.

— Rekao bih da je to nemoguće. Atomski uređaj je ipak prevelik.

— Tja — reče Brown — samo tako nešto se kreće svemirskim prostorom za Kalisto.

— Da izvršimo prepad u svemiru? Za to nemamo dovoljno ljudi .

— Brod je pod kontrolom transplanta. Talman nakrivi glavu.

— Uh, pa to je izvan moje linije...

— Svakako će biti i jedna malena posada. Ali, mi ćemo se pobrinuti za nju. Bit će to jednostavno. Isključiti transplanta i preuzeti ručno upravljanje. Nije baš toliko izvan tvoje linije. Fern i Cunningham mogu biti tehnička posada ali moramo najprije ustanoviti koliko je transplant opasan.

— Ja nisam inženjer.

Brown je nastavio ne obraćajući pažnju na tu upadicu.

— Tom pošiljkom na Kalisto rukuje Bart Quentin. Znaš ga, zar ne?

Talman se iznenadi i potvrdi glavom.

— Znam ga, Prije nekoliko godina. Prije nego...

— Ti si čist bar što se tiče policije. Posjetit ćeš Quentina, ispitati ga, saznati... Cunningham će ti reći što treba saznati. Poslije toga možemo nastaviti. Nadam se.

— Ne znam kako ću. Nisam...

Brown namršti obrve.

— Moramo negdje naći sklonište! Sada je to najvažnije. Inače, možemo odmah odšetati u najbližu policijsku stanicu i pružiti ruke da nam stave lisice. Do sada smo bili lukavi ali sada se moramo dobro sakriti. BRZO!

— Dobro... Shvatio sam. Ali znaš li što je zapravo taj transplant?

— Samostalan mozak. Mozak koji može koristiti umjetno načinjene aparate.

— Jesi li ikada vidio kako radi transplant s kopačem? Na primjer, venerijanski bager za more? Vrlo kompliciranе kontrole i upravljanje za što bi trebalo desetak ljudi.

— Prema tome transplant je superčovjek?

— Nije — reče Talman polagano. — Ne mislim na to. Ali osjećam da bi bilo bolje uhvatiti se ukoštac s dvanaest ljudi nego s tim transplantom.

— Dobro — reče Brown — idi u Quebec i posjeti Quentina. Saznao sam da je on sada tamo. Najprije razgovaraj s Cunninghamom. Mi ćemo razraditi detalje. Treba samo saznati u čemu je Quentinova moć i gdje su mu slabe točke. I bilo kako bilo, on je telepat. Ti si Quentinov stari prijatelj, a osim toga si psiholog i mislim da si najprikladniji za taj posao.

— Vidjet ćemo.

— Moramo se dočepati tog atomskog uređaja. Moramo se sada prikriti!

Talman je pomislio da je Brown ovo planirao od samog početka. Taj je debeljko bio doista lukav i dovoljno pametan da zaključi kako obični kriminalci neće moći opstati u brižljivo specijaliziranom visokorazvijenom tehničkom društvu. Znanost je bila na strani policije. Komunikacije su bile izvanredne i brze, čak i između planeta. Bilo je takvih aparata da čovjeku stane pamet...

Jedina mogućnost da se izvede uspješan potez bila je obaviti ga što brže i još brže nestati.

Ali, akciju je trebalo dobro isplanirati. Kad se suprotstavlja organiziranom društvu, kako to čini svaki obični lopov, pametno je također organizirati grupu. Olovna palica nema nikakve šanse protiv puške. Razbojnik je bio osuđen na brzu propast iz jednostavnog razloga: tragovi koje ostavi, odmah se analiziraju, kemija, psihologija i kriminologiia će ga odmah pronaći. Bit će prisiljen da prizna. I to bez metode trećeg stupnja. Dakle...

Dakle, Cunningham je bio elektroničar, inženjer, Fern astrofizičar, Talman psiholog a veliki plavokosi Dalquist lovac, po sklonosti i po profesiji, izvanredno dobra kombinacija, a i brz na oružju. Cotton je bio matematičar a Brown koordinator. Već tri mjeseca ta je grupa vrlo uspješno djelovala na Veneri. A onda se mreža zatvorila i grupa je pobjegla na Zemlju, spremna za slijedeću akciju planiranu dalekosežno.

U dalekoj divljini, na asteroidnom pojasu, mogli su se kriti beskrajno dugo, ako bude potrebno i pojavljivati se da učine nešto kadgod im se pruži prilika. Tako sigurni mogli su izgraditi podzemnu zločinačku organizaciju sa špijunskom mrežom po svim planetima. Pa, ipak, ustručavao se da se mjeri s Bartom Quentinom. Taj čovjek više nije bio čovjek...

Bio je vrlo zabrinut na putu u Quebec. Iako je bio svjetski čovjek, nije mogao izbjeći napetost i nelagodnost kada je vidio Quentina. Glumiti da mu to ne smeta bilo bi previše očito. Da, još se sjeća: prije sedam godina Quentin je imao vrlo razvijeno tijelo s istaknutim mišićima i ponosio se što je bio dobar plesač. A što se tiče Linde, pitao se, što li je postalo od nje. Ona više nije mogla biti u tim novim uvjetima žena Barta Quentina. Ili je, ipak, bila?

Promatrao je rijeku Sv. Lovrijenca, tamnu srebrnu traku ispod aviona dok se spuštao. Pilot, robot — kratko slijetanje. Samo za velika nevremena ljudi piloti bi preuzimali komandu. U svemiru je bilo drukčije. Tamo je bilo i drugih vrlo kompliciranih stvari koje je mogao rješavati samo ljudski mozak. Specijalna vrst mozga.

Mozak kao Quentinov.

Talman je protrljao bradu i malo se nasmiješio razmišljajući o uzroku svoje zabrinutosti. Napokon je utvrdio što ga zabrinjava. Ima li Quentin u svojoj reinkarnaciji, u svom novom obliku, više od pet osjetila? Može li otkriti reakcije normalnog čovjeka koje ovaj ne bi mogao otkriti? Ako je tako, onda je Talman zacijelo unaprijed propao sa svojim pokušajem.

Pogledao je suputnika kraj sebe u avionu. Inženjer iz Wyominga Dan Summers, preko koga se povezao s Quentinom. Summers je bio plav mladić, s pjegicama od sunca oko očiju. Povremeno se trzao gledajući ga.

— Nervozni?

— Moglo bi biti — reče Talman. — Razmišljao sam koliko se mogao promijeniti.

— Svakako je sada drukčiji.

Avion s automatskim pilotom i automatskom kontrolom za slijetanje počeo se spuštati prema uzletištu. Svjetla Quebeca mutno su se nazirala na horizontu.

— Znači, izmijenio se?

— Pa mislim da se fizički morao izmijeniti. Vi ste psiholog. Kako biste se vi osjećali, kada biste se...

— Da, mora biti neke kompenzacije. Summers se nasmijao.

— To je vrlo blaga ocjena. Kompenzacija, hm, besmrtnost je jedna od tih kompenzacija!

— Vi smatrate da je to neka velika prednost? — zapita Talman.

— Svakako. On će ostati u naponu snage tko zna koliko. Otrovi od zamora otklonjeni su automatski zračenjem. Moždane stanice automatski se obnavljaju ne kao obične stanice, no Quentinov mozak ne može biti oštećen niti ranjen u specijalno izrađenom ovoju. Arterioskleroza više nije nikakav problem c plazmatskom tekućinom koja se sada upotrebljava, bez kalcija i taloženja na stijenkama arterija. Fizička kondicija njegova mozga automatski se kontrolira i to savršeno. Jedina bolest koja može snaći Quentina je mentalne prirode.

— Klaustrofobija... Ne. Rekli ste da nosi naočale, leće. Znači da postoji i automatski osjećaj za daljinu.

— Ako opazite bilo kakvu vanjsku promjenu, poslije sedam godina adaptiranja na novi oblik, zaista ću biti iznenađen — reče Summers.

— Što se mene tiče, odrastao sam s transplantima. Više nisam ni svjestan toga da su im tijela postala mehanička, otprilike kao da

liječnik razmišlja o svom prijatelju kao o hrpi živaca i mišića. To je nov način razmišljanja o svim tim promjenama i to određuje odnose.

Talman reče zamišljeno:

— Vi ste doista neka vrst liječnika za transplante. Neki laik sasvim bi drukčije reagirao. Naročito kada bi bio naviknut da vidi... lica.

— Nikada nisam svjestan toga nedostatka.

— A je li Quentin? Summers je oklijevao:

— Nije — reče napokon. — Siguran sam da nije. On je vrlo dobro podešen. Prilagođavanje na transplantaciju traje oko godinu dana. Poslije toga sve teče glatko.

— Vidio sam transplante kako rade na Veneri, istina izdaleka. Na Zemlji ih nema mnogo.

— Nemamo dovoljno stručnih tehničara. Potrebno je doslovce pola životnog vijeka da čovjek nauči rukovati transplantima. Čovjek mora biti kvalificirani elektronski inženjer prije nego što počne. — Summers se nasmijao. — Osiguravajući zavodi pokrivaju veći dio troškova za početne radove.

Talman je bio zbunjen.

— Kako to?

— Potpisali su. To je profesionalan rizik, besmrtnost. Raditi na atomskim istraživanjima vrlo je opasno, prijatelju moj!

Izašli su iz aviona na svježi noćni zrak. Talman reče dok su išli prema kolima koja su ih čekala.

— Mi smo zajedno odrasli, Quentin i ja. Njemu se nesreća dogodila dvije godine pošto sam napustio Zemlju. Od tada ga nisam vidio.

— Kao transplanta? Aha. E, pa to je doista nesretan naziv. Neki je glupan izmislio taj naziv, a to su trebali najprije proučiti psiholozi i propagandni stručnjaci. Na žalost, taj se naziv zadržao. Možda ćemo jednom moći popularizirati te transplante. Za sada još ne. Tek smo počeli. Za sada imamo samo dvije stotine i trideset uspješnih.

— Ima li mnogo pogrešaka?

— Sada više nema. Prijašnjih godina... pa bilo je vrlo kompliciranо. Od prve trepanacije do završne energetizacije i prilagođavanja na novi oblik. To je zaista najteži posao koji iscrpljuje živce, zapravo do sada i najkompliciraniji tehnički zadatak s kojim su se ljudi sreli. Uskladiti jedan koloidni mehanizam s elektronskim spojevima, uh, bila je to prava muka, ali se isplatilo.

— Tehnološki, da. Ali me zanima ljudska vrijednost.

— Psihološki? Dakle, Quentin će vam reći što misli o tome. A tehnološki vam nije poznata ni polovica problema. Nema takva stroja kao što je mozak. A to i nije čista mehanika. To je gotovo čudesna kombinacija, sinteza inteligencije žive stanice i delikatne precizne mehaničke naprave.

— Ali je svakako limitirana onim ograničenjima koja i inače imaju

i stroj i mozak.

— Vidjet ćete. Evo stigli smo. Večerat ćemo s Quentinom.

Talman se začudi. — V e č e r a t i?

— Baš tako. — U Summersovim se očima mogao zapaziti zagonetan osmijeh. — Ne, ne, on ne jede čavle. Zapravo..,

Iznenadio se pri susretu s Lindom. Talman nije očekivao da će je vidjeti. Bar ne sada pod ovim promijenjenim uvjetima. No ona se nije mnogo izmijenila. Bila je još srdačna, prijateljski naklonjena žena kao i nekada. Možda malo starija ali još ljupka i graciozna. Uvijek je imala šarma. Bila je visoka i vitka a čarobnu kosu nosila je kao krunu na glavi s bizarnom frizurom boje meda ili jantara. Smeđe oči gledale su mirno, bez trunka napetosti, što je iznenadilo Talmana.

Pružio joj je ruke.

— Ništa ne govori — kazao je malo zamuckujući. — Odavno se nismo vidjeli.

— Nećemo brojati godine, Vane — nasmijala se. — Nastavit ćemo točno tamo gdje smo prestali. Što ćeš popiti?

— Pa, mogao bih i ja podnijeti jednu čašicu — reče Summers. — Moram se javiti u centralu, samo ću pogledati Quentina na trenutak. Gdje je?

— Tamo je unutra — pokaže Linda glavom prema vratima i okrene se Talmanu. — Tako, dakle, bio si na Veneri? Dosta si blijed. Pričaj mi kako je bilo.

— Sasvim dobro. — Uzeo joj je iz ruke mućkalicu i polagano počeo miješati martini. Osjećao se neugodno. Linda podiže obrve.

— Mi smo još u braku, Bart i ja. Zar si iznenađen?

— Pa, malo.

— On je još Bart — reče ona tiho. — Možda više ne nalikuje na onog Barta kojeg si ti znao, ali on je moj muž. Zato se nemoj čuditi, Vane.

Natočio je martini. Ne gledajući je, reče:

— Sve dok si ti zadovoljna...

— Znam na što misliš. Kao da imam stroj za muža. Najprije... pa, već sam prebrodila te osjećaje. Oboje smo to prebrodili nakon nekog vremena. Bilo je određene sputanosti i vjerujem da ćeš je i ti osjetiti kada ga vidiš. Samo to više nije uopće važno. On je... Bart.

Ona pruži Talmanu treću čašu a on je pogleda iznenađeno.

— Ne, kako...

Ona samo kimnu glavom.

*

Večerali su zajedno, utroje. Talman je promatrao metalni valjak kako zauzima mjesto nasuprot njemu i pokušavao je otkriti crte ličnosti i inteligencije u debelim lećama na tom valjku. Nije se mogao otresti misli da je Linda sada kao neka svećenica koja služi nekakvo

strano božanstvo: to ga je zbunjivalo. Linda je pripremala morske račiće u sosu, prevrtala ih viljuškom i vadila kad bi crvena žaruljica signalizirala da mi gotovi.

Talman je očekivao nemelodiozan glas, pa ga je Bartov zvonki glas zbunjivao.

— Ti su račići vrlo korisni, Vane. I samo je stvar navike da izbacujemo ostatke hrane kada je već bila u spremištu za hranu. Osjećam te račiće sasvim dobro iako nemam pljuvačke.

— Ti osjećaš račiće? Quentin se malo nasmija.

— Hej, Vane, nemoj se praviti kao da je to tebi prirodno. Na to se moraš navići.

— Meni je trebalo dosta vremena — reče Linda. — Ali nakon nekog vremena već sam to prihvatila kao neku stvar koju je Bart činio oduvijek. Sjećaš li se kada si na sebe stavio ono odijelo kao oklop, za sastanak odbora u Chicagu?

— Pa ja sam vam izložio svoje gledište — reče Quentin. —Već sam zaboravio kako je to bilo, ali sada smo govorili o okusu Mogu osjetiti okus ovih račića, Vane. Neke nijanse nedostaju. Neki vrlo delikantni osjeti. Ali, svakako mi je ostalo više nego samo slatko i kiselo, slano i gorko.

— Nema probave...

— Ali nema ni želučanih sokova. Ono što sam izgubio od finoće različitih okusa dobio sam oslobađanjem od probavnih smetnji.

— Ti ne podriguješ više — reče Linda. — Hvala bogu.

— Mogu razgovarati i punim ustima — doda Quentin. — Ali, ipak, nisam mozak u nekom superstroju kako ti podsvjesno misliš o meni. Ne bljujem zrake smrti.

Talman se nasmiješi kiselo.

— Zar sam mislio o tome?

— Kladim se da jesi, ali... — Zvuk glasa se promijenio.

— Nisam supermen već vrlo čovječan i nemoj misliti da ne zažalim ponekad za starim dobrim vremenima. Ja i Linda na plaži i osjećaj sunca na koži i sve te male stvari. Plesanje u ritmu glazbe, i...

— Dragi — reče Linda nježno. Glas se opet promijenio.

— Tja. To su ti maleni trivijalni faktori što upotpunjuju život. Ali sada imam zamjenu za sve to: paralelne faktore. Reakcije koje je gotovo nemoguće opisati jer su to... pa kako da kažem... elektronske vibracije umjesto poznate živčane reakcije. Imam osjetila ali preko mehaničkih organa. Kada impulsi stignu do mozga oni se automatski pretvaraju u poznate simbole. Ili... — malo je oklijevao. — Ipak sada ne toliko kao prije.

Linda je stavila komad ribe u odjeljak za hranu.

— Znači razočarao si se u raskoši života, je li?

— Razočaranje u promjenu ali ne potpuno razočaranje, ljubavi.

Vidiš, Vane, kada sam se prvi put našao u ulozi transplanta nisam imao nikakve mogućnosti uspoređivanja, osim s onim uzorom koji sam već poznavao. On je bio smješten u ljudskom tijelu. Kasnije, kada sam osjećao impuls od jednog aparata za kopanje, automatski sam osjetio kao da mi je noga na akceleratoru nekog automobila. Ti stari simboli već iščezavaju. Sada osjećam... mnogo neposrednije, bez pretvaranja tih impulsa u slike iz starih vremena.

— Prema tome sada je sve brže — primijeti Talman.

— I jest. Ne moram razmišljati o vrijednosti PI kada dobijem neki PI-signal. Ne moram rješavati jednadžbu. Počinjem osjećati što znači jednadžba.

— Sinteza sa strojem?

— Sada sam robot. To ne pogađa identitet ličnosti Barta Quentina. — Nastala je tišina i Talman je vidio kako Linda oštro pogleda prema valjku. Onda Quentin nastavi u istom tonu. — Uvijek dobijem snažan impuls kada riješim neki problem. I tako je uvijek. A sada to nije samo na papiru. Sam izvodim cijelu operaciju, od koncepcije dokraja. Iskombiniram primjenu i... Vane, ja jesam stroj!

— Stroj? — iznenadi se Talman.

— Jesi li ikada opazio kako se dok voziš ili pilotiraš poistovjećuješ sa strojem? On postaje tvoj produžetak. Ja sam otišao korak dalje. I zbog toga sam vrlo zadovoljan. Pretpostavi samo da se možeš toliko uživjeti pa da postaneš jedan od svojih pacijenata, dok im rješavaš problem? To je neka vrst ekstaze.

Talman je promatrao Lindu kako ulijeva slatko bijelo vino u posebnu posudu.

— Da li se ikada malo opiješ? — pitao je oprezno. Linda je promućkala u ustima gutljaj pića s užitkom. On je nastavio: — Bart se može i te kako opiti, ali ne od pića!

— Pa, kako?

— Pogodi — reče Quentin pomalo šaljivo.

— Alkohol se apsorbira u krvi i struji kroz tijelo, a onda kad stigne do mozga... tja neki ekvivalent intravenoznog drogiranja, možda nešto slično?

— Mogao bih staviti kobrin otrov u svoj cirkulatorni sistem — reče transplant. — Moj je metabolički sistem tako savršeno organiziran, da se ne bi mogao narušiti uuošenjem neke strane tvari. Ali ja upotrebljavam električne stimulanse; inducirana visokofrekventna struja dovodi me u pijanstvo do besvijesti.

Talman ga je pogledao začuđeno.

— I to ti je zamjena?

— Pa da. Pušenje i opijanje je nepodnošljivo, Vane. Tako je i s razmišljanjem! Dakle, kad osjetim potrebu za dobrom pijankom upotrijebim aparat koji mi stvara stimulativno uzbuđenje i kladim se

da se od toga može bolje opiti nego od pola litre mescala (meksikansko opojno piće od fermentiranih raznih vrsta agava).

— On sad navodi Housmana — reče Linda. — I može vrlo dobro oponašati različite životinje. Sa svojom kontrolom tona Bart je pravo čudo. — Ustala je i krenula prema kuhinji.

— Oprostite na trenutak! Imam automatsku kuhinju, ali ipak treba pritisnuti nekoliko tastera.

— Mogu li što pomoći? — zapitao je Talman.

— Hvala! Ostani s Bartom. Hoćeš li da ti stavim druge ruke, dragi?

— Neću — reče Quentin. — Van će se pobrinuti za moje piće. Samo idi Linda i požuri. Summers mi reče da ću uskoro morati na posao.

— Zar je brod već spreman?

— Gotovo.

Linda se zaustavi na vratima, grizući usne.

— Nikada se neću moći priviknuti na pomisao da ti sam upravljaš cijelim brodom. A naročito ne tom stvari koja bi se jedva mogla nazvati brodom.

— Ta stvar je možda samo naizgled provizorna ali stići će do Kalista.

— Pa, tu je i pomoćna posada, zar ne?

— Bit će — reče Quentin — ali je nepotreona. Kompanija za osiguranje traži posadu za slučaj opasnosti. Summers je odlično obavio posao završivši brod za šest tjedana.

— Gotovo s gumama za žvakanje i pribadačama — nasmije se Linda meko. Načas je nastala tišina. I tada je kao nikada prije Talman osjetio kako se njegov prijatelj promijenio. Osjećao je kako Quentin zuri u ujega, a Quentina nije bilo tu.

— Konjaka, Vane — reče metalni glas. — Natoči malo u moju kutiju.

Talman pođe da ga posluša ali ga Quentin zaustavi.

— Ne iz boce. Već je dugo vremena prošlo od onda kada sam miješao rum i coca-colu u ustima. Sada upotrebljavam inhalator. Tako ti je to. Natoči sebi i reci mi kako si. Kako se osjećaš.

— Kako što?

— Zar ne znaš?

Talman ode do prozora i stade promatrati dolje odsjaj svjetla u vodi Sv. Lovrijenca.

— Sedam godina, Quentine. Teško se priviknuti na taj tvoj novi oblik.

— Nisam ništa izgubio.

— Čak ni Lindu — reče Talman. — Ti si sretan. Quentin reče čvrstim glasom.

— Ona je ostala uza me. Nesretni slučaj koji me zadesio prije pet

godina osakatio me. Zavitlavao sam se atomskim istraživanjima i moralo je do toga doći prije ili kasnije. Bio sam unakažen, samljeven eksplozijom. Nemoj misliti da Linda i ja nismo znali što bi se moglo dogoditi. Znali smo dobro za profesionalni rizik.

— Pa ipak su to...

— Mislili smo da bi naš brak mogao i dalje opstati, ali nakon toga nekoliko puta nastojao sam da se rastanemo. Ona me je uvjerila da bismo ipak mogli nastaviti i ovako. I nastavili smo kako vidiš...

Talman kimnu glavom.

— Pa, vidim...

— To... me... je držalo neko vrijeme — nastavi Quentin tih. — Znaš što sam osjećao za Lindu. To je uvijek bila savršena jednadžba. Čak i u ovim izmijenjenim uvjetima mi smo se složili. — Odjednom se Quentin nasmijao i načinio psihološki zaokret. — Nisam nikakvo čudovište, Vane. Pokušaj da to već jednom shvatiš!

— Nikada nisam ni pomislio — protestirao je Talman.

— Ti si...

— Što?

Tišina. Quentin je gunđao.

— U ovih pet godina priviknuo sam se na to kako ljudi reagiraju na mene. Daj mi još malo konjaka. Još zamišljam da mu osjećam okus. Čudno kako ostaju asocijacije.

Talman natoči piće u inhalator.

— I ti misliš da se ništa nisi promijenio, osim tjelesno?

— A ti misliš o meni samo kao o mozgu u metalnom ovoju. Ne misliš na mene kao na prijatelja s kojim si se znao opiti u Trećoj aveniji. Oh, da, promijenio sam se, svakako. Ali to su normalne promjene. Nema ničeg čudnog u tome što su udovi metalni produžeci. To je samo korak dalje od vožnje autom. Kada bih ja bio neki superautomat, kako ti o meni misliš podsvjesno, priznaj, trebalo bi da budem potpuno introventiran i da se potpuno posvetim izradi kozmičkih jednadžbi. — Quentin tu grubo opsuje. — I kada bih to bio i radio pošašavio bih vrlo brzo. Jer nisam supermen. Običan sam čovjek, dobar fizičar i vrlo mi je teško da se priviknem na novo tijelo. Jer ono, dakako, ima svoje nedostatke.

— Koje na primjer?

— Osjetila. Ili bolje rečeno nedostatak tih osjetila. Uspio sam razviti neke kompenzacijske aparate. Čitao sam SF o bježanju od stvarnosti, Opijam se električnim podražajima, osjećam okus i kada ne mogu jesti. Gledam televizijske programe. Pokušavam nadomjestiti sve čiste ljudske osjetilne užitke do kojih mogu doći. Tako stvaram ravnotežu koja mi je prijeko potrebna.

— Tako bi trebalo biti, ali, uspijeva li ti?

— Pogledaj, imam oči koje su vrlo osjetljive na sjene i gradacije

boja. Imam dodatke za ruke koji mogu biti podešeni tako da mogu rukovati mikroskopski malim stvarčicama. Mogu crtati slike i pod pseudonimom sam poznat kao vrlo dobar crtač stripova i crtanih filmova. Radim sve to onako usput. Moj stvarni posao je na području fizike, a to je vrlo privlačan posao. Tebi je poznat osjećaj čistog zadovoljstva kada si završio rad na nekom problemu u geometriji, u elektronici ili psihologiji ili u bilo čemu. Ja sada radim na mnogo složenijim problemima u kojima je potrebno reagirati u djeliću sekunde i istovremeno izraditi precizne proračune. Kao na primjer rukovati svemirskim brodom. Još malo konjaka? Ta stvar brzo hlapi u toploj sobi.

— Ti si ostao Bart Quentin — reče Talman — ali u to sam sigurniji kada su mi oči zatvorene. No rukovati svemirskim brodom..

— Nisam izgubio ništa od ljudskoga — uvjeravao ga je Quentin. — Emocionalna baza se nije promijenila. Znaš... doista je lijepo što si opet došao, iako me sada gledaš sa zaprepaštenjem, no ja mogu razumjeti zašto. Bili smo dugo prijatelji, Vane. Ti bi to mogao zaboraviti prije mene.

Talman je odjednom osjetio hladan komad leda u želucu. No usprkos Quentinovim riječima osjećao je da ima odgovor bar na dio pitanja zbog kojih je došao u Quebeck. Transplanti nemaju nekakvih specijalnih moći, nemaju telepatskih sposobnosti.

No ostalo je još mnogo pitanja koja treba postaviti.

Natočio je u čašu još malo konjaka i nasmiješio se valjku što je mutno svjetlucao preko puta za stolom. Čuo je Lindu kako tiho pjevuši u kuhinji.

*

Svemirski brod nije imao ime iz dva razloga. Jedan je bio taj što će mu to biti jedino putovanje do Kalista; drugi je bio malo čudniji. To zapravo i nije bio brod s teretom, već teret pretvoren u brod.

Atomski uređaj nije jednostavan generator koji se može razmontirati i natovariti na brod kao teret. On je vrlo velik, golem i nezgrapan. Potrebne su dvije godine da se kompletira atomski uređaj, a i tada se puštanje u pogon mora obaviti na Zemlji uz specijalne kontrolne uređaje, koji su razmješteni u sedam okruga Pennsylvanije. Odjel za težine, mjere i energetiku bio je golem i sastojao se, pored ostalog, i od jednog velikog komada metala u termostatički kontroliranom staklenom kovčegu u Washingtonu. To je standardni metar. Slično je u Pennsylvaniji pod fantastičnim uvjetima čuvan glavni atomski prekidač, jedini u Sunčevu sistemu.

Bilo je potrebno samo gorivo, koje se filtrira kroz žičanu mrežu. To je bilo vrlo važno da bi se odredilo standardno gorivo. Što se ostalog tiče, atomska energija ždere sve što joj se ponudi.

Malo se ljudi igralo atomskom energijom jer je ta igra previše

opasna. Inženjeri istraživači su radili po sistemu pomaka u radnom vremenu. Pa čak, i uza sve to, samo su oni koji su postali besmrtni — transplanti — osiguravali da se neuroze ne pretvore u psihoze.

Uređaj koji je trebalo otpremiti na Kalisto bio je prevelik da bi ga se moglo utovariti i na najveći transportni brod, ali je morao na Kalisto. I tako su tehničari bili prisiljeni da sagrade brod oko uređaja. Nije to bio baš najidealniji brod, ali je ipak bio brod, iako izvan uobičajenih standarda. U nekim svojim dijelovima jako je odudarao od normi. Specijalne prerade i dorade načinjene su prema potrebama, onako, kako se nailazilo na njih. No kako će kompletna kontrola biti u rukama transplanta Quentina, za malu posadu bile su predviđene minimalne komforne adaptacije. Nije bilo predviđeno da se kreću po cijelom brodu sve dok se brod ne zaustavi na odredištu, ili ako li se neočekivano zaustavio, a to je bilo gotovo nemoguće. U biti čitava je ta masa bila praktično živa jedinica. Ali ne potpuno.

Transplant je imao produžetke — alatke — kroz razne dijelove velikog uređaja. Nije bilo senzometrijskih uređaja nego samo audiometrijskih i okularnih. Quentin je bio u ovom slučaju jednostavno superkontrola svemirskog broda. Valjak s mozgom je u brod unio Summers koji ga je negdje stavio, ugradio, i time završio konstrukciju broda.

*

U 24,00 pokretni uređaj uzletio je za Kalisto.

Na trećini puta do marsove putanje šest ljudi u svemirskim odijelima ušlo je u veliku prostoriju uređaja koji je zbunjivao i stručnjake.

Sa zvučnika na zidu začuo se Quentinov glas. —Što tražite ovdje, Vane?

— Dobro — reče Brown. — Tu smo. Sada moramo djelovati brzo. Cunninghame, pronađi sve veze i spojeve. Dalquiste, drži pištolj u pripravnosti!

— Što da tražim? — zapita krupni plavokosi čovjek. Brown pogleda Talmana.

— Siguran si da se ne kreće?

— Siguran sam — reče Talman gledajući oko sebe. Osjećao se kao gol izložen Quentinovim pogledima, što mu se baš nije svidjelo.

Mršavi Cunnigham, namršten, opsova.

— Jedina stvar koja je ovdje pokretna jest pogon. U to sam bio siguran još prije no što je Talman provjerio.. Kada se transplant ugrađuje za neki zadatak, ograničen je na naprave koje su mu potrebne samo za taj zadatak.

— Dobro, ne mlati praznu slamu. Prekini kružni tok!

Cunningham je zurio kroz vizir na svom skafandru.

— Čekaj malo. Ovo nije uobičajena, standardna oprema, već

eksperimentalna... privremena. Moram pronaći neke stvari...

Talman se potajno nadao da će negdje ugledati transplantčeve očne leće, ali nije uspio. Znao je da ga odnekuda u cijeloj toj zbrci cijevi, žica i namotaja, mreža i četvorina i raznih inženjerskih zavrzlama promatra Quentin. S nekoliko mjesta, nema sumnje, jer je sigurno bila postavljena totalvizija s lećama raspoređenim strategijski, posvuda. A ovaj središnji kontrolni prostor bio je doista velik. Svjetlo je titralo maglovito žuto. Doimao se kao nekava katedrala, prazna, visoka, nestvarna u kojoj se ovih šest ljudi osjećalo kao šest patuljaka.

Gole isprepletene žice iza kojih je sve šumjelo i svjetlucalo i velike elektronske cijevi blistale su veselo. Oko zidova, iznad njihovih glava, nalazila se metalna platforma na sedam-osam metara visine, s metalnom ogradom, radi sigurnosti. U sredini je visio velik nebeski globus a potmuli šum strahovite energije ispunjavao je atmosferu.

Iz zvučnika se ponovo začuo glas. »Što je ovo, gusarski prepad?«

Brown je odgovorio kao uzgred:

— Možete ga i tako nazvati. I budite mirni. Nećemo vam učiniti ništa nažao. Možda ćemo vas poslati i natrag na Zemlju, ako samo pronađemo siguran način povratka.

Cunningham je istraživao rasvijetljeni splet cijevi pazeći da ništa ne dodirne, Quentin ponovo progovori.

— Ovaj teret nije vrijedan pljačke i otmice. Ne nosim radij, to valjda znate.

— Potreban mi je energetski uređaj — dobaci Brown kratko.

— Kako ste došli na brod?

Brown podiže ruku u pokušaju da obriše znoj s lica, a onda uz grimasu reče.

— Jesi li što pronašao, Cunninghame?

— Treba mi malo više vremena. Znaš da sam samo elektroničar. Ovi su aparati zaje... i. Fern pomozi mi malo.

Talmanu je postajalo sve nelagodnije. Shvatio je da ga Quentin poslije prvih trenutaka iznenađenja ignorira. Nekakav ga neodređeni osjećaj natjera da izgovori Quentinovo ime.

— Čujem — javi se Quentin. — I ti si s tom bandom?

— Jesam.

— A u Quebec si došao samo da me ispitaš i nešto saznaš. Da se uvjeriš koliko sam bespomoćan i neopasan.

Talman pokuša bezizražajnim glasom:

— Htjeli smo biti što sigurniji.

— Razumijem. Kako ste došli na brod? Radar automatski najavljuje dolazak mase. Niste mogli dovesti svoj brod uz ovaj svemirski prostor.

— I nismo. Oslobodili smo se pomoćne posade i uzeli njihova odijela

— Oslobodili ste se posade? Talman pogleda u Browna.

— A što smo drugo mogli učiniti? Nismo se mogli zaustaviti na pol puta i na polovičnim mjerama u igri kao što je ova. Postali su nam opasni kada smo počeli ostvarivati svoj plan. Nitko to neće saznati osim tebe. — Talman opet pogleda Browna. — Quente. mislim da bi bilo najbolje da prijeđeš na našu stranu.

Zvučnik nije na to ništa odgovorio.

— Za što vam treba ovaj energetski uređaj?

— Izabrali smo jedan asteroid — počne tumačiti Talman, zabacivši glavu dok je pretraživao golemu šupljinu broda, ploveći u malo zatrovanoj atmosferi. Očekivao je da će ga prekinuti Brown ali debeli čovjek je šutio. Pomislio je kako je teško govoriti nekome kad zapravo ne znaš gdje je. — Jedina je nevolja što nema zraka. Ovim uređajem možemo proizvoditi zrak. Bilo bi pravo čudo kada bi nas bilo tko uspio pronaći na asteroidnom pojasu.

— I što ste učinili? Otmicu!

Talman ne odgovori ništa. Zvučnik nastavi zamišljeno:

— Svakako vam je to dobar potez ali samo privremeno. Imali biste dovoljno vremena da nestanete. Nitko ne bi očekivao tako nešto. Mogli biste čak i uspjeti s tom zamisli.

— E, pa — reče Talman — ako i ti misliš tako, što bismo sada morali učiniti?

— Ne ono što ti misliš. Neću u kolo s vama. Ne zbog moralnih razloga nego zbog samoodržanja. Ja bih vam bio nekoristan. Samo su visoko razvijenim civilizacijama potrebni transplanti. Ja bih vam bio na teretu.

— Ako ti dam riječ...

— Nisi ti tako velika zvjerka — odvrati mu Quentin. Talman instinktivno još jednom kriomice pogleda Browna. Iz zvučnika do njih dopre čudan zvuk kao prigušeni smijeh.

— U redu — reče Talman siegnuvši ramenima. — Ne moraš se odmah odlučiti. Razmisli malo. Sjeti se da nisi više Bart Quentin. Imaš nekoliko mehaničkih nedostataka. Iako nemamo mnogo vremena, ipak možemo malo žrtvovati, recimo deset minuta, dok Cunningham pregleda sve aparate. A onda . . e pa mi se ne igramo kao djeca, Quente. — Stisnuo je usne. — Ako nam se pridružiš i povedeš brod pod našom komandom ostavit ćemo te na životu. Ali se moram brzo odlučiti. Cunningham će ubrzo otkriti gdje si i preuzet će upravljanje. Poslije toga .

— Otkuda si tako siguran da ćete me pronaći? — pitao je Quentin mirno. — Vrlo dobro znam koliko će biti vrijedan moj život kada vas jednom dovedem tamo gdje želite. Ne trebate me nizašto. Ne možete mi pružiti ono što mi treba ni kada biste htjeli. Ne, pridružio bih se posadi koju ste već udesili. No, ja vam dajem ultimatum.

— Što ćeš... ti?

— Nemojte se zavitlavati i ne prčkajte po svemu. Spustit ću se na pusto mjesto na Kalistu i pustiti vas da pobjegnete — reče mirni Quentinov glas iz zvučnika. — Ako to ne prihvatite, neka vam se bog smiluje.

Prvi put pokazao je Brown da je čuo ovaj udaljeni Okrenuo se Talmanu.

— Blef?

Talman kimnu polagano glavom.

— Mora da je blef. On je neopasan.

— Blef — ponovi Cunningham i ne dižući glavu s nekih instrumenata.

— Nije — začuje se iz zvučnika miran glas. — Ne blefiram. I budite oprezni s tom pločom. To je dio atomskog pogona. Ako se igrate krivim spojevima raznijet ćete nas sve po svemiru.

Cunningham se trže od ploče iza koje je istraživao žice i spojeve.

Fern, koji je bio malo dalje, okrene blijedo lice k njemu.

— Samo polako — reče. — Moramo biti sigurni u ono što radimo i oprezni.

— Zaveži — progunđa Cunningham. — Znam što radim. Možda se upravo stoga transplant i plaši. Bit ću vrlo oprezan s atomskim spojevima ali — zastao je promatrajući žice — ovo nisu atomski spojevi, bar mislim da nisu. Svakao nisu kontrolne veze. Ako prekinem te veze... — ruka u rukavici s izoliranim kliještima se približi žicama.

— Ne, nemoj — začuje se iz zvučnika — Cunninghame, ostavi to na miru. — Cunningham spusti kliješta na žice. Iz zvučnika čuo se uzdah.

— Dakle, ti ćeš prvi. Evo ti.

Talman osjeti kako ga prozirna ploča na skafanderu udara po nosu i osjeti bol. Golema prostorija zasvijetlila je mutno kada je poletio naprijed. Svuda oko sebe vidio je likove u svemirskim odijelima kao se okreću i prevrću. Brown izgubi ravnotežu i tresne na pod. Cunningham je bio bačen među žice kad je brod naglo usporio. Sada je visio među žicama kao muha uhvaćena u paukovu mrežu. Udovi, glava i cijelo tijelo trzalo se u grču. Đavolji ples se nastavljao.

— Izvucite ga odatle! — vikao je Dalquist.

— Stanite! — vikao je Fern. — Prvo ću prekinuti dovod. — Ali nije znao ni kako ni gdje. Talman je suha grla promatrao Cunninghamovo tijelo kako se grči u agoniji. Odjednom su i kosti počele glasno pucati.

Cunningham se sad trzao potpuno bespomoćan dok mu je glava groteskno visila postrance.

— Skinite ga s toga — dreknu Brown. Fern samo zaklima glavom.

— Cunningham je mrtav. A te su veze opasne.

— Kako? Mrtav?

Pod tankim brčićima Fernova se usta rastvoriše u grčeviti smiješak.

— Momak u epileptičkom grču može sam sebi slomiti vrat.

— Može — reče Dalquist, očito potresen. — Vrat mu je slomljen. Pogledajte kako mu se klima glava.

— Pa ne možemo ga ostaviti da visi tamo!

— Možemo — reče Brown i opsova. — Držite se podalje od zidova. — Pogledao je Talmana, — Zašto nam nisi...

— Svakako, znam, ali Cunningham se morao držati podalje od tih golih žica.

— Neke su žice ovdje izolirane — reče debeli čovjek. — Ti si rekao da je transplant neopasan.

— Kazao sam da je nepokretan. I da nije telepat. Talmam je shvatio da se brani.

Fern progovori:

— Mora da neki signal označava povećavanje i smanjivanje brzine broda. Ovaj put se nije čuo. Transplant ga je vjerojatno isključio da bi nas iznenadio.

Gledali su u tu zahuktalu, veliku, žutu prazninu. Talmana uhvati klaustrofobija. Imao je osjećao da će ga zidovi prignječiti kao da su u rukama nekih opasnih divova.

— Mogli bismo razbiti transplantu leće — predloži Brown.

— Prvo ih moramo naći — pokaže Fern na gomilu opreme.

— Treba samo isključiti transplanta. Prekinuti njegove vodove. Onda je mrtav.

— Na žalost — reče Fern — Cunningham je bio jedini elektroničar medu nama. Ja sam astrofizičar!

— Nema veze. Treba samo prekinuti kontakt i transplant je mrtav. Valjda toliko znaš!

Fern plane. Ali Cotton, čovječuljak s plavim očima prekine napetost.

— Pomoći će nam matematika i geometrija. Želimo otkriti gdje se nalazi transplant i... — pogledao je gore i ukočio se. Mi nismo više na našem kursu! — reče i oblizne suhe usne. — pogledajte tog izdajnika!

Visoko gore Talman je ugledao velik nebeski globus. Na njegovoj tamnoj površini jasno se vidjela crvena točka. Fernovo usko lice se iskrivi.

— Dakako, transplant juri po pomoć. Zemlja je najbliže mjesto gdje mu mogu pomoći, ali i mi imamo dovoljno vremena. Nisam tako dobar tehničar kao što je bio Cunningham a nisam ni glup. — Nije gledao na mrtvo tijelo koje se još trzalo na žicama. — Ne moramo ispitivati svaku žicu na brodu.

— Dobro, počni onda — progunda Brown. Nezgrapan u svom odijelu, Fern je pošao do četvrtastog

Otvora na podu i pogledao na metalnu mrežu oko dva metra niže. — Evo tu dotječe gorivo. Ne moramo tražiti vodove po cijelom brodu.

Gorivo izlazi ovdje iz kožnate cijevi. Pogledajte: sve što je povezano s atomskom energijom označeno je crvenom bojom. Vidite li?

Vidjeli su. Tu i tamo na golim pločama i na kontaktima bile su oznake crvenom bojom. Ostali simboli bili su plavi, zeleni, crni i bijeli.

— Počni od toga — reče Fern. — Privremeno dakako. Crveno je atomska veza, plava... zelena... hm.

Talman iznenada reče:

— Ovdje ne vidim ništa što bi nalikovalo na smještaj za Quentinov mozak.

— Zar si to očekivao? — reče mu astrofizičar sarkastično.

— Smješten je negdje duboko u nekom kutku. Mozak može podnijeti više jedinica gravitacije od tijela, ali ne više od sedam G. To je, slučajno, za nas vrlo povoljno. A i nije bilo nikakve potrebe da se u ovaj brod ugradi velika brzina. Transplant je ne bi izdržao kao ni mi.

— Sedam G —reče Brown zamišljeno.

— Što bi uništilo i transplanta. On mora oslali pri svijesti da bi proveo ovaj golemi brod kroz zemaljsku atmosferu. Imamo dovoljno vremena.

— Sada se krećemo polako — dobaci Dalquist. Fern oštro pogleda na nebeski globus.

— Tako se čini. — Izvadio je komad žice i privezao se za središnji stup. — Ovo će me sačuvati od eventualnih nevolja.

— Traženje nekog kružnog toka ne bi trebalo biti tako teško — reče mu Brown.

— Obično ne bi trebalo biti. Ali u ovoj je prostoriji sve: atomska kontrola, radar, kuhinja. A ove oznake su bile samo zbog montaže. Nigdje nije bilo uzorka za ovaj brod. To je jedinstven model. Mogao bih pronaći transplanta ali mi je potrebno mnogo vremena. Zato šutite i na posao.

Brown je samo opsovao. Cottonova se ćelava glava dobro oznojila, Dalquist je rukom obujmio metalni stup i čekao. Talman je pogledao gore na balkon. Nebeski globus bio je osvijetljen crvenom svjetlošću.

— Quente — reče on tiho.

— Čujem, Vane. — Quentinov je glas bio vrlo tih i udaljen. Brown stavi ruku na svoj pištolj za pojasom.

— Zašto se ne predaš?

— A zašto se ti ne predaš?

— Ne možeš se boriti protiv nas. Slučajno ti je uspjelo da uništiš Cunninghama. Sada smo oprezniji, ne možeš nam ništa, a mi ćemo te svakako pronaći. Nemoj tada tražiti milost, Quente. Ne muči nas i sebe već reci gdje si. Voljni smo da ti platimo. Ako te sami pronađemo, onda nema pogađanja. Što kažeš na to?

Quentin jednostavno reče:

— Ne pristajem.

Neko vrijeme bilo je tiho. Talman je gledao u Browna koji je polagano, odmotavajući žicu, prilazio mjestu gdje je ležao Cunninghamov leš.

— On želi da tamo pronađe odgovor — reče Quentin. — No ja sam vrlo dobro kamufliran.

— Ali bespomoćan — brzo dometne Talman.

— Isto je i s vama. Pitaj Ferna. Ako počne kopkati po pogrešnim kontaktima na putu je da uništi brod. Razmislite o vlastitom problemu. Vraćamo se na Zemlju. Odredio sam novi kurs koji završava tamo odakle smo krenuli. Ako se sada odmah predate...

— Stari zakoni nisu se promijenili — reče Brown. — Za otmicu još vrijedi smrtna kazna.

— Nije bilo takve otmice već više od stotinu godina. Ako stvarno dođi do suđenja, čitava bi se stvar mogla promatrati drukčije.

— Zatvor? Popravni domovi? — pitao je Talman. — Radije bih bio mrtav.

— Opet smanjujemo brzinu — reče Dalquist i čvršće se uhvati za stup.

Gledajući u Browna, Talman je pomislio kako debeljko zna što mu je na umu. Ako iznevjeri tehničko znanje, možda uspije psihologija. A Quentin je napokon bio ljudski mozak.

NAJPRIJE TREBA OTKRITI GDJE JE TA STVAR.

— Quente!

No Quentin nije odgovarao. Brown se namršti i okrene Fernu. Znoj se slijevao niz lice fizičara dok se koncentrirao na spojeve, crtajući dijagrame na pločici koju je imao na lijevoj ruci.

Uskoro je Talman počeo osjećati vrtoglavicu. Zakimao je glavom shvaćajući da se brzina smanjila gotovo na nulu i uhvati se čvršće za stup. Fern je psovao. Teško je hodao.

Potpuno je izgubio kontrolu kada je brod počeo slobodno padati. Petorica napadača u svemirskim odijelima počelo je hvatati najbliže oslonce. Fern progunđa:

— To bi moglo biti katastrofalno ali i za transplanta. Ne mogu raditi bez gravitacije, a on ne može stići na Zemlju bez akceleracije.

Iz zvučnika se začu: »Poslao sam S.O.S.«. Fern se nasmijao.

— Sve smo to predvidjeli ja i Cunningham, a ti si previše ispričao Talmanu. S radarskim aparatom za izbjegavanje meteorita, nije ti potreban signalni aparat i ti ga nemaš. — Pogledao je aparat kojim se upravo bavio. — Možda sam došao preblizu pravog odgovora, je li? Je li to razlog što...

— Nisi bio nimalo blizu — odvrati mu Quentin.

— Ništa zato... — Fern se odbaci od stupa odmotavajući vez za sobom. Okrenuo se oko svoje lijeve ruke i tako ostao visiti usred prostorije proučavajući spojeve.

Brown je ispustio skliski stup iz ruke i lebdio je sada kao napuhani balon. Talman se odbaci do balkonske ograde.

Uhvatio se za ogradu rukom u rukavici i prebacio se kao akrobat s glavom nadolje. Pitanje je bilo je li to doista bilo d o l j e i gledao odozgo kontrolnu prostoriju.

— Bilo bi bolje da sve to ostaviš na miru i predaš se — reče Quentin.

Brown je lebdio preko sredine prostora i pridružio se Fernu.

— N i k a d a — reče, i u tom trenutku brod potrese četiri G kao da ga je dohvatio buldožer. Nije se pokretao naprijed nego u drugom, unaprijed planiranom pravcu. Fern se spasio, gotovo iščašivši ruku, ali ga je odmotani vez zadržao da ne padne među neizolirane žice.

Talman je bio prikliješten uz balkonsku ogradu. Vidio je ostale kako padaju na metalni pod. Brown se nije zaustavio na podu.

Lebdio je točno iznad otvora za gorivo kada ga je dohvatilo ubrzanje.

Talman je vidio kako krupno tijelo nestaje u otvoru. Čuo se neopisivi zvuk.

Dalquist, Fern i Cotton su se jedva osovili na noge. Oprezno su se dovukli do otvora i pogledali dolje.

Talman im dovikne:

— Je li...

Cotton okrene glavu. Dalquist ostade na mjestu ukočen, Talman pomisli da se ukočio od onoga što je vidio, ali odmah promijeni mišljenje kada zapazi da mu se grče ramena. Fern pogleda prema balkonu.

— Prošao je kroz filtarsku mrežu. To je mreža s rupama od centimetar u kvadrat.

— Da li ju je probio?

— Nije — reče Fern oklijevajući. — Nije ju probio. Prošao je kroz nju.

Četiri gravitacije i pad a visine od deset metara izaziva nešto strašno. Talman zatvori oči i poviče očajno: — Quente!

— Predajete li se? Fern zareza:

— Ne, tako mi svega! Naša grupa ne zavisi od pojedinca. Možemo mi i bez Browna.

Talman je sjedio na balkonu i držao se rukama za ogradu. Zurio je na nebeski globus koji je bio udaljen nekih dvanaest metara. Crvena točka što je označavala brod bila je nepomična.

— Sumnjam da si ti još čovjek, Quente — reče sumorno.

— Zbog toga što ne upotrebljavam dezintegracioni pištolj? Imam ja druga oružja pomoću kojih se mogu boriti protiv vas. Ne šalim se, Vane. Moram se boriti za vlastiti život.

— Još se možemo nagoditi.

— Rekao sam ti da ćeš ti zaboraviti naše prijateljstvo prije mene — reče mu Quentin. — Morao si znati da će se ova otmica završiti mojom smrću, ali to te nije zabrinulo nimalo.

— Nisam očekivao da ćeš ti...

— Tja — začuje se glas iz zvučnika. — Pitam se bi li ti bio spreman na sve ovo da sam ja još u ljudskom obličju? Što se tiče prijateljstva, možeš se poslužiti svojim psihološkim trikovima, Vane. Ti gledaš na moje mehaničko tijelo kao na neprijatelja, kao na prepreku između sebe i stvarnog Barta Quentina. Podsvjesno ti je to možda mrsko i zbog toga si spreman da uništiš to metalno tijelo. Pa makar uništio mene zajedno s njim. Ne znam, možda zamišljaš da ćeš me tako spasiti od stvari koja se postavila kao prepreka među nama. Ali zaboravljaš da se ja u biti nisam promijenio. Da li se predaješ?

— Ne predajem se — odsiječe Talman. Oči su mu bile uperene u crvenu točku. Vidio je kako se pokreće i odmah se uhvati čvrsto za ogradu. Tijelo mu se zanjiše snažno kad je poletio brod. Jedna mu je ruka popustila ali se drugom uspio zadržati za ogradu.

Nebeski globus snažno se ljuljao. Talman se vrati na mjesto iza ograde i pogleda dolje.

Fern je bio privezan za stup. Dalquist i mali Cotton su poletjeli preko poda i tresnuli svom snagom u stup. Netko je zaurlao od boli.

Znojeći se, Talman se spusti sa svog sigurnog mjesta ali kada je stigao do Cottona, ovaj je već bio mrtav. Napukline na providnoj ploči na skafandaru i izmučeno bezbojno lice jasno su pokazivali što se dogodilo.

— Tresnuo je ravno u mene — reče Dalquist. — Njegova je ploča naprsla od udarca u zadnji dio moga skafandara...

Klorirana atmosfera u zatvorenom brodu prodrla je polagano ali sigurno u Cottona. Dalquist, Fern i Talman izmijeniše poglede. Plavi div reče:

— Ostali smo još nas trojica. To mi se ne sviđa. Nikako mi se to ne sviđa.

Fern se iskesi:

— Potcijenili smo tu stvar. Od sada budite dobro pričvršćeni za stupove. Ne mičite se bez sigurna veza. Klonite se bilo čega što bi moglo izazvati nevolje.

— Mi još letimo prema Zemlji — reče Talman.

— Tako je — potvrdi Fern glavom. — Mogli bismo otvoriti jedna vrata i išetati u svemirski prostor. Ali što onda? Zamislili smo da se poslužimo ovim brodom. A sada to svakako i moramo učiniti.

Dalquist procijedi tiho:

— Ako se predamo...

— Smaknut će nas — dometne Fern jednostavno. — Mi još imamo vremena. Otkrio sam neke vodove i spojeve. Već sam eliminirao neke

kontakte.

— Još vjeruješ da bi mogao uspjeti?

— Mislim da bih mogao. Ali ne ostavljajte čvrsti oslonac ni sekunde. Naći ću odgovor još prije nego što uđemo u atmosferu.

Talman je imao prijedlog:

— Mozak je poslao u eter prepoznatljive vibracije. Možda je to neki usmjerivač pravca?

— Da smo negdje u pustinji Mojave to bi još djelovalo, ali ne i ovdje. Ovaj je brod vrlo siromašan strujom i radijacijama. Kako da ga onemogućimo bez aparata?

— Ponijeli smo neke aparate. A ovdje ih ima napretek.

— Priključenih na druge. Moramo biti vrlo oprezni da ne poremetimo stanje u kojem je ovaj brod. Šteta što je Cunningham stradao tako lakomisleno.

— Quentin nije glup — reče Talman. — On je prvo sredio inženjera elektronike a onda Browna. A onda je pokušao i tebe. Dohvatit će te čim bude mogao. — Talman se namršti pokušavajući da se sjeti nečega. Onda se sjetio. Nagnuo se nad pločicom na Fernovu rukavu i skrivajući rukom i tijelom od eventualnih fotoelektričnih ćelija, koje su mogle biti okolo, napisa po zidu: »On postaje pijan od visokih električnih frekvencija. Možeš li nešto učiniti?«

Fren smota pločicu od plastike i stavi je u džep. Namignuo je Talmanu i kratko kimnuo glavom.

— Pa pokušat ću — reče i dovuče se do aparata koje su on i Cunningham donijeli na brod.

Ostavši sami, Dalquist i Talman se pričvrstiše uz stupove i stadoše čekati. Ništa im drugo nije ni preostalo. Talman je već prije bio spomenuo Fernu i Cunninghamu to opijanje pomoću visoke frekvencije, no oni nisu davali tome neko veće značenje. No sada bi to mogla biti primjena praktične psihologije kao pomoć tehnologiji.

U međuvremenu, Talman je žudio za cigaretom. Ali sve što je mogao učiniti u neudobnoj odjeći bilo je da uz malo napora proguta slanu tabletu uz gutljaj vode. Srce mu je tuklo i osjećao je potmulu bol u sljepoočicama. Svemirsko je odijelo bilo vrlo neudobno.

Kroz ugrađene aparate za slušanje mogao je čuti Fernove korake dok se udaljavao.

Talman pogleda na ispreturanu opremu i zatvori oči. Mutno, žuto svjetlo koje nije bilo namijenjeno ljudskom oku, djelovalo je da puls ubrzano radi. Osjećao ga je u krajevima oka. Negdje u brodu, pomislio je, možda baš u ovoj prostoriji bio je Quentin. Dobro sakriven, kamufliran, ali kako?

Zbog otmičara? Teško! Quentin nije imao nikakva razloga da očekuje otmičare. Bila je čista slučajnost da je transplant tako dobro zaštićen i sakriven. Samo rezultat rada i metoda tehničara kada

ugrađuju jedan dio opreme s uobičajenom pomoći logaritmičkog računala.

Talman je razmišljao kako bi naveo Quentina da otkrije svoje skrovište...

Kako? Pomoću moždanog nadražaja — pijanstvom?

Apelom na osnovne stvari? Ali, mozak se ne može navesti da se žrtvuje za vrstu. Nagon za samoodržavanjem ipak je jači i ostaje kao konstanta. Talman zažali što nije poveo i Lindu. Tada bi imao neke šanse, imao bi protutežu, uporište.

Kada bi Quentin imao ljudsko tijelo, ne bi ga bilo tako teško naći. Automatska reakcija mišića, stara priprema profesionalnih čarobnjaka, mogla je Talmana dovesti cilju. Na žalost, Quentin je sam bio taj cilj — mozak bez tijela u skrivenom izoliranom metalnom valjku. A njegova je kralješnica bila obična žica.

Kada bi Fern mogao sastaviti aparat za visoku frekvenciju, zračenje bi smanjilo Quentinovu obrambenu sposobnost. Kako sada stvari stoje, transplant je bio vrlo opasan protivnik. I bio je dobro sakriven.

Ali ne i savršeno. Jer Talman je u iznenadnom uzbuđenju shvatio da Quentin ne sjedi jednostavno ne obraćajući pažnju na otmičare i vodi brod prema Zemlji...

Već to što je skrenuo brod prema Zemlji umjesto prema Kalistu otkriva da je Quentin krenuo po pomoć. A u međuvremenu je povremenim ubojstvima pokušavao zbuniti nepoželjne uljeze.

Znači, da se Quentina ipak može pronaći.

Potrebno je samo vremena.

Cunningham je to mogao učiniti. Pa čak i Fern je bio opasnost za transplanta. A to samo znači da je Quentin bio uplašen.

Talman je uzbuđeno uzdahnuo.

— Quente — rekao je glasno. — Imam jedan prijedlog. Čuješ li me?

— Čujem — odgovori udaljeni poznati glas.

— Imam jednu soluciju za sve nas. Ti želiš ostati na životu. Mi želimo ovaj brod. Je li tako?

— Tako je.

— Kako bi bilo da te bacimo padobranom kada stignemo do zemaljske atmosfere. Onda bismo mogli preuzeti kontrolu i nastaviti put. Na taj način...

— I Brut je mogao biti častan čovjek — primijeti Quentin. — Ali nije bio. Više vam ne mogu vjerovati, Vane. Psihopati i kriminalci su previše amoralni. Oni su bezobzirni jer smatraju da cilj opravdava sredstvo. Ti si postao psihopatski psiholog, Vane, i zbog toga ti više ne mogu vjerovati ni riječ.

— Poigravaš se svojim šansama. Ako otkrijemo tvoj glavni kontakt na vrijeme, više neće biti pogađanja. To znaš dobro.

— Ako!

— Dug je put do Zemlje. Od sada ćemo biti mnogo oprezniji. Više ne možeš nikoga ubiti. Sada ćemo početi raditi sistematski sve dok te ne pronađemo. Što kažeš na to?

Poslije nekoliko trenutaka neugodne tišine Quentin reče:

— Radije ću pokušati iskoristiti svoje šanse. Tehnološke vrijednosti poznajem bolje od ljudskih. Sve dok se oslanjam na svoje znanje, sigurniji sam nego da sada pokušam psihologizirati. Znam i poznajem koeficijente i integrale, sinuse i kosinuse, ali ne znam mnogo o koloidnoj mješavini i stroju u tvojoj glavi.

Talman sagne glavu, znoj mu je curio po licu i kapao na providnu ploču na skafandru. Ponovo je osjetio klaustrofobiju, strah od uskog prostora svemirskog odijela i od velikog prostora broda.

— Ti si ograničen, Quente — rekao je preglasno. — Tvoje je oružje ograničeno. Ne možeš mijenjati atmosferski pritisak u brodu jer bi to već učinio i zdrobio nas.

— Time bi zdrobio istovremeno i vitalne instrumente. Osim toga, ta vaša odijela mogu podnijeti vrlo velike pritiske.

Fern pogleda Talmana i dade mu znak da je nešto uspio. Prebirući nespretnim rukavicama kojima su bile pokrivene ruke, veze i kontakti počeli su dobivati nekakav smisao. Na svu sreću, posao je bio više promjena i adaptacija nego nova konstrukcija, jer bi inače trebalo mnogo više vremena za to.

— Uživajte malo — reče Quentin. — Krenut će sa svim G-ima koje možemo podnijeti.

— Sa svima koje možemo podnijeti, a ne koje bih mogao razviti. Hajde, zabavljajte se malo. Ne možete pobijediti.

— Ne?

— Pa, zaključi sam. Sve dok ste prikovani za jedno mjesto, vi ste donekle na sigurnom. Ali čim počnete hodati okolo mogu vas uništiti.

— Što znači da bismo morali krenuti negdje da bismo te našli, je li?

Quentin se nasmija.

— Nisam to rekao. Ja sam dobro sakriven i dobro kamufliran. To ne dolazi u obzir.

Uzvik je odzvanjao i ponovo odjekivao po velikom prostoru potresajući atmosferu. Talman se nervozno trgnuo. Sreo je Fernov pogled i vidio astrofizičarev osmijeh.

— Pogodilo ga je — primijeti Fern. Nastala je duža tišina

Brod je odjednom poskočio. Ali induktor frekvencije je bio učvršćen i stalno je emitilrao a oni su bili dobro privezani za svoja mjesta.

— Isključite to — opte se začuo Quentinov glas, koji očito nije mogao kontrolirati.

— Gdje si? — pitao je Talman. Nije bilo odgovora.

— Možemo čekati, Quente.

— Čekajte onda! Ja nisam uzbuđen od straha. To su prednosti transplanta.

— Vrlo uzbuđen — promrmlja Fern. — Brzo djeluje.

— Hajde, Quente — reče Talman sugestivno. — Još imaš osjećaj samoodržanja. Ovo ti svakako nije ugodno.

— To je... vrlo ugodno — odvrati Quentin neujednačenim glasom. — Ali neće djelovati. Uvijek mogu podnijeti svoje piće.

— Ovo nije piće — odgovori mu Fern. Okrenuo je gumb.

Transplant se počeo smijati. Talman je opazio sa zadovoljstvom da Quent počinje gubiti kontrolu govora.

— Neće vam uspjeti, kažem vam. Ja sam... previše pametan za sve vas.

— Misliš?

— Da. Vi niste glupi, nitko od vas nije glup. Fern je možda dobar tehničar, ali još nije dovoljno dobar. Sjećaš li se Vane, u Quebecu si me pitao da li ima na meni nekih promjena? Rekao sam ti da ih nema. Sada otkrivam da nisam imao pravo.

— Kako to?

— Nema uznemirenja i skretanja pažnje na nešto drugo. Quentin je počeo previše govoriti, što je bio znak da je opijen.

— Mozak u tijelu se nikada ne može koncentrirati potpuno. Previše je svjestan svoga tijela, pa je prema tome, nesavršen. Previše je specijaliziran da bi bio efikasan. Disanje, cirkulacija svi ti sistemi samo smetaju. Sada je brod moje tijelo, privremeno, ali je savršeni mehanizam. Funkcionira savršeno efikasno. Zato je i moj mozak efikasniji.

— Što, supermen?

— Superefikasan. A bolji mozak obično pobjeđuje, kao u šahu, jer može predvidjeti sve moguće poteze. Tako ja predviđam sve što biste mogli poduzeti, a vi ste, istodobno, vrlo ograničeni.

— Zašto?

— Zato što ste ljudi.

»Egocentričnost«, pomisli Talman. »Je li mu to Ahilova peta?«. Okus skore pobjede već je počeo psihološki djelovati, a elektronski ekvivalent pijanstva oslobodio ga je inhibicije, psihičkih smetnji. Dosta logično. Poslije pet godina rutinskog rada bez obzira na to kako posao bio nov, odjednom izmijenjena situacija, ta promjena od aktivnog u pasivno stanje, od stroja do protagonista — sve je to moglo djelovati. Ego. »Ja«. I mutno razmišljanje.

Jer Quentin nije bio supermozak. Sasvim sigurno. Što je veći kvocijent inteligencije to je manja želja za samoopravdanjem, izravno ili neizravno. I čudno, Talman se odjednom osjećao oslobođen grižnje

savjesti. Pravi Bart Quentin nikada ne bi mogao biti kriv za paranoidni način razmišljanja.

— Dakle...? — prekinuo ga je Quentin. Artikulacija mu je bila čista. Nije zamuckivao. Ali nije više govorio mekanim palatalima, usnama i jezikom i posredstvom zračnog strujanja. Tonalna kontrola je bila znatno izmijenjena iako mu je glas varirao od šapta do vikanja.

Talman se nakesio. Odjednom se osjećao bolje.

— Mi smo ljudi ali smo još trijezni — reče.

— Koješta. Pogledaj na podatke. Već se približavamo Zemlji.

— Hajde ne pretjeruj, Quente — reče Talman umorno. — Blefiraš i obojica znamo da blefiraš. Ne možeš se oduprijeti neograničenoj količini visoke frekvencije. Štedi vrijeme i predaj se.

— Predaj se ti — odvrati Quentin. — Vidim sve što radite. U ovome je brodu mnogo zamki. Odavde gore mogu vidjeti čim se približite kakvom za vas opasnom mjestu. Planiram svoju igru unaprijed; svaki gambit vodi šah-matu za jednog od vas. Nemate nikakve šanse. Baš nikakve šanse!

— Odavde gore, pomisli Talman. — Gdje gore? Sjetio se Cottonove opaske da bi se geometrijom moglo otkriti mjesto transplanta. Svakako. Geometrija i psihologija. Podijeliti brod na polovine, pa na četvrtine, pa onda dijeliti dalje ostatak broda na sekcije...

Nije potrebno. Gore je bila ključna riječ Talman se prihvatio te ideje s nestrpljenjem koje mu se odražavalo i na licu. Gore, to je znači smanjilo na polovinu dio broda koji moraju pretražiti. Donji dio broda mogu izostaviti. Sada treba podijeliti gornji dio uzevši nebeski globus kao zamišljenu liniju podjele.

Transplant je imao vidne ćelije svuda po brodu. Talman je imao osjećaj kako Quent drži da nije razbacan svuda okolo po brodu nego da je smješten na jednom mjestu. Čovječja glava je središte za njegove pojmove.

Iako je Quentin mogao vidjeti crvenu točku na nebeskom globusu, on nije morao biti smješten negdje na zidu koji gleda na tu kuglu.

No transplanta je trebalo otkriti po njegovim stvarnim fizičkim reakcijama prema nekim stvarima u brodu, što će biti vrlo teško jer se to može učiniti tek na osnovi zapažanja. Njegova normalna veza s okolinom uspostavljena je na osnovi onoga što je on mogao da vidi. A Quentinovo vidno polje bilo je gotovo sveobuhvatno. On je mogao vidjeti sve.

Trebalo ga je nekako lokalizirati — ali kako?

Test s asocijacijom riječi mogao bi pomoći. Ali to zahtijeva suradnju. Quentin ipak nije bio toliko opijen!

Ništa se nije moglo postići otkrićem Quentinova vidnog polja, jer mu mozak nije mogao biti blizu očima. Bit će ga vrlo teško otkriti, jer on je zapravo slijep, gluh i nijem, osim preko senzitivnih mehanizama

koji mogu biti i vrlo udaljeni od njegova mozga. I kako bi se drugačije moglo otkriti gdje je, osim pomoću izravnih pitanja na koja bi Quentin odgovarao izravno?

Bilo je gotovo nemoguće postići to u bijesu. A bijes je stalno rastao. Od bijesa mu se i lice oblilo znojem i potmula bolna mržnja prema Quentinu postajala je sve ogorčenija. Jer da je Talman sada zarobljen u ogavno svemirsko odijelo i da je u golemoj stupici smrti koju je predstavljao svemirski brod, kriv je Quentin.

Odjednom je otkrio način.

Sve je naravno zavisilo od toga koliko je Quentin opijen. Pogledao je Ferna upitno, a ovaj je umjesto odgovora samo okrenuo još malo dugme na aparatu i kimnuo glavom.

— Prokleti bili — reče Quentin šapatom.

— Koješta — reče mu Talman. — Ti si tvrdio da više nemaš nikakva instinkta za samoodržanje.

— Nisam nikada...

— Ali to je istina, zar ne?

— Nije — odvrati Quentin gotovo vičući.

— Zaboravio si da sam je psiholog, Quente. Trebalo je da još prije počnem sve promatrati iz tog ugla. Knjiga je bila otvorena za čitanje još prije nego što sam te vidio. A to je bilo kada sam susreo Lindu.

— Ne govori o Lindi! — zavikao je Quent.

Talman je imao pred očima bolesnu viziju opijena izmučena mozga negdje skrivenog u eidovim kao neki nadrealistički košmar.

— Svakako — reče Talman. — Ne želiš razmišljati o njoj.

— Zaveži!

— Ne želiš razmišljati ni o sebi, je li?

— Što to pokušavaš učiniti, Vane? Hoćeš li da poludim?

— Neću — reče Talman. — Meni je samo svega ovoga dosta, sit sam i gadi mi se cijeli posao. Zamišljati da si ti još Bart Quentin, da si ti još čovjek, ljudsko biće s kojim možemo razgovarati ravnopravno.

— Nema nikakva sporazumijevanja...

— Ne mislim na to. I ti to dobro znaš. Samo sam sada shvatio što si ti. — Ostavio je da te riječi vise i zvone u prostoru. Zamišljao je da čuje kako Quent teško diše, iako je znao da je to samo iluzija.

— Molim te umukni, Vane — reče Quentin gotovo molećivo.

— Tko to traži od mene do umuknem?

— Ja to tražim od tebe.

— A što je to?

Brod je poskočio vrtoglavo. Talman je gotovo izgubio ravnotežu. Veza sa stupom ga je spasila. Nasmijao se.

— Bilo bi mi žao tebe, Quente, kada bi to doista bio ti. Ali ti nisi ti.

— Ne padam na tako jeftin trik.

— To nije trik već istina. I ti si sam u to posumnjao. Siguran sam u

to.

— Posumnjao u što?

— Da više nisi ljudsko biće — reče Talman nježno. Ti si sada stvar, stroj. Aparat. Spužvasti komad mesa u metalnoj kutiji. Zar doista misliš da se mogu navići na tebe u takvu stanju? Da te mogu poistovjetiti s Quentom? Pa ti nemaš ni lica!

Iz zvučnika se začuje šum. Zvuk je bio metalan.

— Onda zaveži već jednom — reče Quentin ponovo, gotovo plačno. — Znam što sada pokušavaš.

— I to nikako ne želiš shvatiti. Ali morat ćeš se prije ili kasnije s time suočiti bez obzira na to da li ćeš nas poubijati ili nećeš. Ovaj... posao... je slučajnost. Ali misli u tom mozgu će te progoniti. A ti ćeš se mijenjati i mijenjati. Ti si se već i do sada mnogo izmijenio.

— Ti si lud — reče Quentin. — Nisam ja nikakvo čudovište...

— Ti se tome toplo nadaš, je li? Pogledaj na stvar logično. Nisi to još pokušao, nisi se usudio, je li? — Talman podiže ruku i razmahne njome. — Ti očajnički pokušavaš zaustavit nešto što ti izmiče ispod ruku — ljudskost, ono što si naslijedio rođenjem. Očajnički se držiš tih simbola, u ludoj nadi da oni znače realnost. Zašto se pretvaraš da jedeš, zašto se trudiš da tobože piješ konjak iz čaše? Vrlo dobro znaš da bi ga se moglo naliti u tebe iz kantice za ulje.

— Ne, ne, to je jedan estetski...

— Koještarije. Ti gledaš televizijski program. Čitaš. Umišljaš da si dovoljno čovjek da bi mogao bit crtač stripova. To je samo hvatanje očajnika za nešto što je već odavno nestalo iz tebe, sve samo puste želje. Zašto osjećaš potrebu da se opijaš? Ti si se sav već unakazio u toj želji da umišljaš kako si ljudsko biće, a to nisi već odavno.

— Pa, ja sam... nešto mnogo bolje...

— Možda bi bio da si oduvijek stroj. Ali ti si bio čovjek. Imao si čovječje tijelo, kosu, oči usne. Linda se toga mora sjećati, Quente. Trebalo je da se rastaneš. Da si bio samo unakažen u kakvoj nesreći, ona bi se i dalje brinula o tebi. Bila bi ti potrebna. A kako sada stvari stoje ti si sam sebi dovoljan. Samozadovoljna jedinka. Linda doista dobro obavlja svoju ulogu i odlično glumi, priznajem. Ona pokušava da ne misli o tebi kao o stroju, kao o klupku staničja. To mora da stoji dosta živaca. Linda te se sjeća onakvog kakav si bio nekada.

— Ona me voli.

— Ona te sažaljeva — reče Talman bezobzirno.

U mukloj tišini crvena je točka polagano plovila po kugli. Fern je obliznuo usne. Dalquist je stajao nepomičan dok su mu se stisle oči.

— Što možeš — reč Talman — moraš se s tim suočiti. Moraš gledati u budućnost. Imaš kompenzacije. Ti, čini se, uživaš u tome što sve možeš učiniti svojim instrumentima. Jednom ćeš se čak i prestati sjećati da si ikada bio čovjek. Tada ćeš biti mnogo sretniji. Možeš se

zavarati neko vrijeme ali na kraju to više neće imati nikakvo značenje. Bit ćeš vrlo zadovoljan što si samo stroj. Vidjet ćeš i otkriti ljepotu u stroju a ne u Lindi. Možda se to već dogodilo. Možda i Linda zna da se to već dogodilo. Ti više ne moraš biti pošten sam prema sebi, ti to znaš. Jer ti si besmrtan. Ali ja nikada ne bih prihvatio takvu besmrtnost.

— V a n e...

— Ja sam još V A N, ali ti si stroj. Samo naprijed! Poubijaj nas sve, ako želiš i ako možeš. Onda se vrati na Zemlju i reci svima što si učinio. Pogledaj tada i Lindi u oči i to onda kada ona ne zna da je gledaš. Tebi je to vrlo lako. Postavi samo fotoelektričnu ćeliju negdje u svjetiljku ili negdje na zid... To je tebi sitnica.

— Vane, V a n e!

Talman spusti ruku.

— U redu. Gdje si?

Nastala je tišina dok je izgovoreno pitanje zvonilo kroa žutu prazninu. To je pitanje možda treperilo u svakom transplantu. Pitanje po koju cijenu. Kakvu cijenu? Potpuna samoća, bolesna spoznaja da stare veze pucaju jedna za drugom i na mjestu žive tople ljudskosti ostat će samo jedno mentalno čudovište.

Da, on se vrlo dugo pitao — taj transplant, taj nekadašnji Bart Quentin... Dugo se dvoumio dok je strahoviti stroj, koji je sada njegovo tijelo, bio spreman da stupi u ustreptali život.

»Mijenam li se? Jesam li ja još Bart Quentin? Ili oni, ljudska bića, gledaju na mene kao...? Kako to osjeća Linda. Sto ona osjeća prema meni? Jesam li ja... Jesam li ja STVAR?«

— Popni se na balkon — začuje se Quentinov glas, nekako čudno izgubljen i mrtvački.

Talman načini hitru kretnju, Fern i Dalquist postadoše oprezni. A zatim su se svi počeli penjati uz stepenice koje su uz stupove vodile na balkon, ali privezujući na svakom koraku pojase sigurnosti.

— Gdje je to? — pitao je Talman blago.

— Južni zid... Neka ti nebeski globus posluži kao orijentacija. Možeš me dohvatiti... — glas iščezne.

— Da, gdje? Tišina. Fern poviče:

— Je li prestao?

— Da, da... Blizu sredine balkona. Reći ću ti kada stigneš u blizinu.

— Polagano — upozori Fern Dalquista. Otkačio je pojas, prekoračio balkon i opet se pričvrstio za ogradu, tražeći očima po zidu.

Talman je pokušao jednim rukavom obrisati zamagljenu ploču pred očima na skafanderu. Znoj mu je curio po licu i niz vrat. Mutna žuta svjetlost, šum zastalih strojeva koji su morali hučati bjesomučno, napeli su mu živce do krajnjih granica.

— Ovdje? — zapita Fern. i

— Gdje je to, Quente? — pitao je Talman. — Gdje si?

— Vane — reče Quentin s očajem u glasu. — Valjda nisi ozbiljno mislio ono što si kazao? Nemoguće! To je... Ja moram saznati! Mislim na Lindu!

Talman je zadrhtao. Ovlažio je usne.

— Ti si stroj, Quente — rekao je čvrsto. — Ti si samo stroj. Znaš da te nikada ne bih ni pokušao ubiti da si ti još Bart Quentin.

A onda se odjednom Quentin strahovito nasmija.

— Evo Fern, evo ti! — povikao je a odjek se prolomio i zagrmio kroz praznu prostoriju. Fern pokuša da se sveže za balkonsku ogradu, ali to je bila sudbonosna greška. Žica koja ga je držala za ogradu bila je stupica. Nije vidio opasnost na vrijeme da bi se odvezao.

Brod je poskočio.

Sve je bilo odlično proračunano. Fern je bio odbačen prema zidu i zadržan žicom. Istovremeno se veliki nebeski globus zaljuljao sa svog mjesta kao klatno na velikom satu. Udarac je u trenu prekinuo žicu kojom je Fern bio vezan za baikon.

Vibracije su potresale zidove broda.

Talman se držao stupa i gledao kao osupnut u globus. Ljuljao se amo-tamo u smanjenim lukovima kako je inercija nadvladala moment pokretanja. Nekakva se tekućina slijevala s njega.

Vidio je Dalquistov skafander kako se pojavljuje iza ograde. Povikao je Fernovo ime. Nije bilo odgovora.

— Fern... Talman!

— Tu sam — odgovori Talman.

— A gdje je... — Dalquist se okrene i pogleda prema zidu. Vrisnuo je.

Počeo je gadno psovati. Trgnuo je pištolj iz futrole i nanišanio dolje u gomilu aparata.

— Dalquiste! — zaurlao je Talman. — Stani! Dalquist nije čuo.

— Raznijet ću brod — vikao je divlje. — Ja ću...

Talman potegne pištolj, nanišani i pogodi Dalquista u glavu. Gledao je s mučninom u želucu kako se tijelo savija preko ograde, a onda pada na pod. Prevrnulo se na lice i još neko vrijeme ispuštalo neke piskutave glasove.

— Vane — začuje se opet Quentin. Talman ne odgovori.

— Vane!

— Čujem!

— Isključi induktor.

Talman se diže i nesigurnim koracima dode do aparata te istrgne žice. Šum vibracija iščezne. Mutna velika prostorija kao da je sada bila potpuno prazna.

— Otvorio sam jedna vrata — reče Quentin. — Denver je oko

pedest milja sjeverno. Tu je i auto-cesta, oko četiri milje a istom pravcu.

Talman se diže zureći oko sebe. Lice mu je bilo izmučeno.

— Nasamario si nas — progundao je. — Sve vrijeme igrao si se s nama kao mačka s miševima. Moja psihologija...

— Nisam — reče Quentin. — Zamalo ste uspjeli.

— Što...?

— Ti ipak ne misliš da sam samo stroj. Pretvarao si se, ali me sitnica iz semantike spasila. Kada sam shvatio što si rekao, došao sam k sebi.

— Što sam to rekao?

— Da me nikada ne bi pokušao ubiti da sam ja još Bart Quentin.

Talman se polagano oslobađao svemirskog odijela. Svježi zrak je zamijenio zatrovanu atmosferu u brodu. Kimao je glavom ošamućen.

— Ne vidim što je bilo posrijedi.

Začuo se Quentinov smijeh, ispunio je cijeli prostor toplinom i ljudskom vibracijom.

— Stroj se može zaustaviti ili uništiti, Vane — reče. — Ali ne može ga se ubiti!

Talman ne reče ništa. Oslobodio se nezgrapna odijela i oklijevajući okrenuo se prema vratima. Pogledao je natrag,

— Vrata su otvorena — reče mirno Quentin.

— Puštaš me da odem?

— Rekao sam ti još u Quebecu da ćeš ti prije zaboraviti naše prijateljstvo nego ja. Bolje kreni sada, Vane, dok još imaš vremena. Denver je već poslao helikoptere.

Talman još jednom pogledom zaokruži po golemom prostoru broda. Negdje dobro sakriven između tih moćnih strojeva bio je malen valjak. Bart Quentin...

Grlo mu se osuši. Progutao je pljuvačku, otvorio usta da nešto kaže ali ih zatvori bez riječi.

Okrenuo se na peti i izašao. Prigušeni zvuk njegovih koraka iščeze. Sam u tihom brodu Bart Quentin je čekao tehničare da poprave brod i osposobe ga za let prema Kalistu.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA Münehen)

Projekt Lira

Zoran Živković

TV-drama

LICA:
HARRISON, doktor, radio-astronom
RICHARDS, profesor, radio-astronom
BOWMAN, doktor, radio-astronom
DIXON, pukovnik
PARHOMENKO, radio-astronom
MIRONOV, radio-astronom
KASPAROV, upravnik sovjetskog radio-astronomskog opservatorija
SEKRETARICA, (ženski glas iz interkoma)

(Eksterijer jednog velikog američkog radio-astronomskog opservatorija. Niz kadrova iz raznih rakursa sa divovskom zdjelom antene. Čuje se karakterističan šum radio-astronomskih uređaja.)

*

(Centralna prostorija radio-astronomskog opservatorija. Mnoštvo elektronskih uređaja, kompjutora i raznih TV ekrana uza zidove. U sredini sale dugačak metalni stol za kojim sjede četiri čovjeka: trojica radio-astronoma — Harrison, Richards i Bowman, svi u bijelim radnim kombinezonima — i jedan pukovnik — Dixon, u uniformi. Osvjetljenje je diskretno, tako da do izražaja dolazi svjetlucanje signalnih lampica na kompjutorima i elektronskim uređajima, kao i karakteristični sjaj TV ekrana. Čuje se prigušeno zujanje rada elektronike.

*

HARRISON: Ne, ne smijemo se istrčati. Sjetite se šta se dogodilo kada su otkriveni pulsari. Rusi su se zaletjeli, brzopleto u proglasili to za poruku, a poslije, svi su im se smijali. Pravilni impulsi pulsara pokazali su se kao sasvim prirodna poava. Tko zna, možda će se u posljednji čas pokazati da i ovo ia neko slično objašnjenje.

RICHARDS: Ne budi smiješan, Harry. Znaš da više nema nikakve sumnje. Nije je bilo od početka. To što smo uhvatili jest poruka, razumni signal, plod superiorne intelektualne djelatnosti...

BOWMAN: Pulsari su bili samo puka statistička pravilnost.

Jednoobrazno ponavljanje praznog signala. Svemir je pun takvih zakonomjernosti: uzmi obično kretanje planeta, na primjer.

RICHARDS: Ovo je nešto drugo. Postoji samo jedna sila u cijelom registru prirodnih pojava koja je kadra da nepogrešivo ponavlja slijed prvih dvadeset prostih brojeva. Da bi se oni izdvojili, potrebna je matematička inteligencija četvrtog stupnja.

HARRISON: Znam, znam, ali zar slični argumenti nisu potezani i kod one blamaže s pulsarima? Dobro... jedno je puko ponavljanje istog impulsa, a nešto sasvim drugo niz brojeva odabranih po ključu više matematičke logike. Ali, ipak...

RICHARDS: Nema tu nikakvog »ali«. Potrebno je biti strašan pesimist pa podleći bojazni da se s ovakvim signalom možemo istrčati kao Rusi s pulsarima. Posrijedi je poruka, prva prava poruka. Zar samo zbog bezrazložnog straha da se ne zaletimo treba da prepustimo primat Rusima? HARRISON: Tako su i oni vjerojatno svojevremeno mislili... BOWMAN: Ne razumijem tvoju uzdržanost, Harry, ali ni Richov strah da nas Rusi ne preduhitre. Svi savršeno dobro znamo koliko je beskrajno zanemarljiva vjerojatnoća da će i oni, kao i mi, izabrati isti sektor Lire i to baš na frekvenciji atomskog vodika upravo ovog trenutka. Smiješno! Osim toga, do sinoć smo tu hvatali samo prazan kozmički šum. Primat je neopozivo naš i bez žurbe možemo odlučiti kada da ga obznanimo.

RICHARDS: Ali zašto čekati? Bowmane, zaboga, zar ne shvaćaš da imamo u ruci najveće otkriće ovog stoljeća, najveće otkriće u historiji čovječanstva. Nepošteno je, pred historijom je nepošteno zadržavati ga samo za sebe iz nekakvih... sebičnih razloga.

DIXON: Hm... ovaj... mislim da je trenutak da i ja uzmem udjela u razgovoru, gospodo. Zbog toga sam i došao ovamo, uostalom. Ako je... otkriće... zbilja toliko veliko, kao što tvrdite, profesore Richardse, onda ono ima i podjednako velik strategijski značaj... HARRISON: Što hoćete time kazati?

DIXON: Hoću reći da u našem slučaju prestaju vrijediti načela apstraktne etike i stupaju na snagu primarni interesi zemlje. Pustimo li glas o otkriću, nepotrebno dijelimo sa... hm... neprijateljem... informaciju koju možemo sami iskoristiti.

RICHARDS: Neprijateljem? Informaciju? Ali kakvu bi to korist Rusi, ili bilo tko drugi, mogli izvući iz ove poruke... korist koja bi nama naudila? Pa signal iz Lire sadrži samo jednu, strategijski potpuno bezazlenu informaciju.

BOWMAN: Tako je. Smisao ponavljanja niza prvih dvadeset brojeva koji su djeljivi samo jedinicom i samima sobom može da bude jedino želja da se kozmičkom bezdanu saopći kako je u nekom punktu u njemu jedna vrsta stasala do nivoa tehnološke civilizacije. Samo to — i ništa više. Ne vidim šta može da bude... strategijski... opasno u

tome.

DIXON: Slažem se, doktore Bowmane, da je signal koji sada stiže u informacijskom pogledu strategijski potpuno jalov. Ali tko nam jamči da će tako zauvijek ostati?

HARRISON: Mislite da...?

DIXON: Razmislite i sami: kakve bi svrhe bilo poslati u svemir samo puko znamenje vlastitog postojanja? Kakva korist od toga? Ne... krajnje je neosnovano očekivati da će netko, tko se već upustio u hazardno komuniciranje s kozmosom, ostati na elementarnom nivou. Ovo što sada registriramo ne može biti ništa drugo do puka najavna špica za glavnu poruku koja tek treba da uslijedi.

RICHARDS: Ali sve je to konstrukcija, proizvoljnost. Suočeni smo s nečim u čemu još nemamo nikakvo iskustvo. Uostalom, zašto bi ta vaša »glavna poruka« bila strategijski opasnija?

DIXON: Vrlo jednostavno, profesore Richardse. Čudim se da do toga niste sami došli. Inteligencija koja je sposobna da započne međuzvjezdani dijalog, odnosno monolog, mogla bi raspolagati ogromnim znanjem, mnogo većim od znanja naše civilizacije. Čak i moja... hm... nenaučno skučena mašta dopušta mi da naslutim informacijski kapacitet glavne poruke tih... kozmičkih altruista. Ono što nam oni mogu otkriti, za njih može da bude potpuno zanemarljivo, bezopasno, ali za nas neprocjenjivo. Ako sada pustimo glas o registriranju signala, sutra bi svi, a ne samo Rusi, mogli crpsti korist iz te... riznice. Nadam se da napokon uviđate da ovdje nipošto nije u pitanju samo običan prestiž, već nešto neusporedivo krupnije.

RICHARDS: Bojim se da ste previše čitali lošu naučnu fantastiku, pukovniče Dixone. Dopustite da vam skrenem pažnju na to da transmisija znanja među heterogenim entitetima zahtijeva određeni minimum zajedničkih referenci. Tu je, osim toga, i efekt kulturnog šoka. Jedno su prosti brojevi, a drugo tehnološki ili umjetnički sadržaji. Ako očekujete...

DIXON: Ostavimo za sada po strani tehničku stranu problema. Za to ćete se već pobrinuti vi učenjaci. Ja sam vojnik i na cijelu stvar gledam kao na suštinsko pitanje nacionalne bezbjednosti. Dužnost mi je da vas upozorim da Washington smatra da od tajnosti u kojoj budemo radili s »Projektom Lira« može zavisiti svekolika budućnost Sjedinjenih Država. Ako samo za sebe osiguramo upliv u informacijsku riznicu glavne poruke, mogli bismo steći dominaciju u svijetu za narednih tisuću godina... ili, možda, mnogo duže...

HARRISON: Ako sam vas dobro shvatio, to znači da opservatorij očekuje svojevrsno opsadno stanje?

DIXON: Pa, moglo bi se i tako reći. Zapravo, to stanje je počelo onog trenutka kada smo dobili prvu informaciju o signalu. Od sinoć, sve veze s opservatorijem idu preko specijalnog kontrolnog centra, a

svatko tko se zatekao ovdje od trenutka prvobitnog registriranja signala smatra se obuhvaćen najstrožom karantenom.

HARRISON: Ali ne možete nam to učiniti! Pa mi imamo i druge poslove osim tog »signala« iz Lire.

DIXON: Žao mi je, ali sve ostalo mora se odgoditi. Washington daje apsolutni prioritet »Projektu Lira«. Uostalom, ovim ništa ne gubite; naprotiv. Gospodo, mislim da bi vam trebala biti čast što spadate među one malobrojne povlaštene koji će sudjelovati u najznačajnijem projektu u historiji Sjedinjenih Država. Budućnost nacije je u vašim rukama!

BOWMAN: Pretpostavljam da ste na slično »rodoljublje« vrbovali »dobrovoljce« i za »Projekt Manhattan«?

DIXON: Hm... Porodice svih zaposlenih ovdje izvještene su da je cjelokupno osoblje hitno moralo da bude premješteno na jedan nov opservatorij u Portoriku... Pisma porodicama, razumije se, vrlo diskretna, bit će slana odande. Ukinuti su svi posjeti opservatoriju, a njegovu opskrbu i čuvanje preuzima vojska. To bi za sada bilo sve, gospodo.

*

(Kancelarija upravnika jednog velikog sovjetskog radio-astronomskog opservatorija. Po vitrinama su razmještene različite makete sovjetskih svemirskih brodova, a na zidovima stoje velike fotografije zdjelastih radio-antena poznatih sovjetskih astronomskih opservatorija. Prostorijom dominira veliki pisaći stol upravnika opservatorija. Desno pokraj stola stoji komandni pult pun raznih elektronskih uređaja i dva-tri TV ekrana. Za stolom sjedi upravnik opservatorija, Kasparov, u tamnom odijelu klasičnog kroja, a nasuprot stolu, na dvije moderne stolice koje se okreću, sjede dvojica radio-astronoma, Parhomenko i Mironov, u bijelim, radnim ogrtačima.

*

KASPAROV: Ne, nema ni govora o objavljivanju. Upute za ovakvu situaciju sasvim su određene. Stvar se mora držati u potpunoj tajnosti.

PARHOMENKO: Ne razumijem, druže Kasparove. Isključena je svaka bojazan da će se ponoviti greška s pulsarima. Ovoga puta imamo pravi signal.

MIRONOV: Tako je. Ukazala nam se jedinstvena prilika da iskupimo grijehe prošlosti.

KASPAROV: Prošlost nije toliko bitna, drugovi. Valja misliti na budućnost.

PARHOMENKO: Na budućnost?

KASPAROV: Točno. Bruka s pulsarima bila je dvostruka lekcija za nas. Najprije nas je naučila da se više brzopleto ne istrčavamo, a onda...

MIRONOV: (prekida ga): Ali ovdje ne bi bilo nikakvog istrčavanja.

Stvar je sasvim pouzdana.

KASPAROV: Dobro, u redu, pretpostavimo da je odista tako. Ali, je li to dovoljan razlog da vijest saopćimo svima?

PARHOMENKO: Pa zar to ne bi išlo u prilog neutaživoj žeđi za prestižom onih iz Moskve?

KASPAROV: Bez sarkazma, molim. Počeo sam vam objašnjavati, ali vi ste me prekinuli. Postoji kratkoročan i dugoročan prestiž.

MIRONOV: Ne shvaćam.

KASPAROV: Znam da ne shvaćate. Politika nije isto što i gledanje zvijezda. Dakle, ako je to što smo uhvatili iz Lire prava stvar, onda je najmudrije šutjeti o njoj.

PARHOMENKO: Ali zašto? Pa njena vrijednost nije... Ona je svojina svih ljudi...

KASPAROV: Pustite sada fraze, druže Parhomenko. Ovdje nije riječ o naivnom kozmopolitizmu, nego o osnovnoj bezbjednosti zemlje.

MIRONOV: Ali kako bi jedan običan matematički signal mogao imati tako... tako... dalekosežne posljedice? Mislim... duhovno, u redu... ali u bilo kom praktičnom pogledu?

KASPAROV: Odmah će vam biti jasno. Kao što rekoh, incident s pulsarima bila je za nas dvostruka pouka. Nije se dovoljno ubuduće samo ne istrčavati, nego valja imati i posebnu strategiju za sve slične slučajeve. Prvi put je, doduše, posrijedi bila brzopleta omaška, ali ne mora uvijek biti tako. Zato je i određen niz načelnih uputa kojih se strogo treba držati u ovakvoj situaciji.

PARHOMENKO: Uputa?

KASPAROV: Točno. I mogu vam reći da Moskva izuzetno drži do njih. U pitanju je jedna od strategijskih najdalekosežnijih zamisli ministarstva za planiranje. Ali nemojte se mnogo opterećivati time. Ja sam tu da bih se brinuo o njihovom provođenju u djelo. Vi samo mirno nastavite svoj posao. Nije isključeno da ćete ga uskoro imati preko glave.

MIRONOV: Kako to mislite?

KASPAROV: Ne mislim ja. Misle oni koji su sastavili upute. Tamo stoji da se iza uvodnog signala prilično vjerojatno može očekivati ključni dio poruke.

PARHOMENKO: Ključni dio?

KASPAROV: Tako je. Dio ispunjen informacijskim sadržajima, potencijalno veoma dragocjenim.

PARHOMENKO: Sad mi je jasno. Tajnost je, dakle, neophodna zbog tog navodnog informacijskog dijela poruke.

MIRONOV: Hoćete reći da te hipotetičke informacije treba da sačuvamo samo za sebe? Ali... ali to nije pravedno!

KASPAROV: Mislite, druže Mironove? Zar vjerujete da bi Amerikanci drugačije postupili? Ili bilo tko drugi? Ne budite naivni.

Nevjerojatno je kako ste vi učenjaci lakovjeran svijet. Da — gledanje zvijezda i politika nikako ne idu zajedno.

PARHOMENKO: Ali što ako Amerikanci ipak sami nabasaju na signal? Sasvim slučajno, kao i mi?

KASPAROV: Koliko sam obaviješten, izgledi za to gotovo su zanemarijivi. Sve dok mi valjano budemo čuvali tajnu, a pomne mjere u tom smislu već su poduzete, praktički se nemamo čega bojati.

PARHOMENKO: Dopustite, ipak, teorijsku vjerojatnošću. Uostalom, znamo da su se i oni zanimali za taj sektor neba. Zar u tim vašim uputama uopće nije predviđena ta mogućnost?

KASPAROV: Oh, razumije se da jest. Sasvim je precizno određeno što valja poduzeti u slučaju da i... hm... neprijatelj na bilo koji način sazna za signal. No, nadajmo se da do toga ipak neće doći.

*

(Kancelarija pukovnika Dixona u američkom radio-astronomskom apservatoriju. Na jednom zidu ovješena je politička karta svijeta. Pokraj karte stoji Dixon u uniformi i promatra je. Kucanje na vratima. Ulaze Richards, Harrison i Bowman, svi u bijelim, radnim kombinezonima.

*

DIXON: Sjednite, molim vas.

RICHARDS (gledajući): Kakvo li nam je prijatno iznenađenje sada priredio Washington?

DIXON: Molim vas da budete ozbiljni. Imam nešto važno da vam saopćim.

RICHARDS: Sva vaša saopćenja su takva. Ne sjećam se nijednog nevažnog...

DIXON (nakašlje se): Dogodilo se... nevjerojatno. I oni znaju za signal.

BOWMAN: Molim?

RICHARDS: Tko su to »oni«?

DIXON: Rusi, naravno. Ne pravite se naivni.

HARRISON: Ali, kako?

DIXON: To bih i ja volio znati.

BOWMAN: Ali... čak i da su tragali na istom sektoru neba, nezamislivo je da su to činili baš na istoj frekvenciji.

DIXON: Nezamislivo — ali moguće. No, postoji i druga mogućnost.

HARRISON: Druga mogućnost?

BOWMAN: Hoćete da kažete...?

DIXON: Ništa se ne smije isključiti. Ili je posrijedi puki slučaj — vrlo nevjerojatan, doduše — ili im je netko javio o cijeloj stvari.

RICHARDS: Sjajno! Samo nam je nedostajao još dobar špijunski zaplet!

HARRISON: Ali... ne razumijem. To je nemoguće. Sami ste kazali

da ste poduzeli najdjelotvornije moguće mjere opreza. Pa ovdje smo pomnije čuvani od federalnih rezervi u Fort Knoxu. Nakon samo dvanaest sati svi smo već na rubu pameti od silnih uniformi, klaustrofobije, izoliranosti...

DIXON: Ne budite smiješni. Najbolje mjere opreza nisu još i apsolutne mjere opreza. Što mislite, kako smo mi doznali da su i oni upućeni u stvar? Uvijek postoji neka rupa.

RICHARDS: James Bond u Kremlju...

DIXON: Washington upravo ispituje vaš dosije, profesore Riehardse. Može se dogoditi da vaša... duhovitost... uskoro splasne.

RICHARDS: Moj dosije? Ovo je već previše...

BOWMAN: Kakve su to insinuacije, pukovniče Dixone? Da ne želite, možda, kazati kako sumnjate na nekog od nas ovdje?

DIXON:Nisam kazao da sumnjamo na nekoga. Samo provjeravamo.

RICHARDS: I McCarthy bi vam pozavidio.

DIXON: Hm... Dobro, bit ću otvoren. Činim to zbog zdrave atmosfere unutar projekta, profesore Richardse. Čini mi se da nam to veoma nedostaje (napravi kratku stanku). Osobno sam uvjeren da, ako je vijest već negdje procurila, onda to nije bilo odavde.

HARRISON: Nego?

DIXON: Špijunaža je stvar koja obiluje najneočekivanijim iznenađenjima.

BOWMAN: Hoćete reći da Rusi imaju svog čovjeka u... Ali kako je to moguće?

DIXON: Ne znam. Kao što rekoh, sada se provjeravaju sve instance koje su obuhvaćene projektom. Sve! Uključujući tu vas, mene, one sa samog vrha.

RICHARDS: Sjajno! Htjeli ste goluba na grani, a izgubili ste i vrapca u ruci. Rusi će sad lijepo steći primat, a vaša »hiljadugodišnja vizija« se rasprsla kao mjehur od sapunice.

DIXON: Mislite? Tako bi, možda, bilo da se kod njih kojim slučajem pitaju ljudi kao što ste vi. Ali, srećom, nije tako. Imaju i oni bistre momke koji će pokušati da tajnu sačuvaju samo za sebe... kao i mi, uostalom.

HARRISON: Ne vidim što je sretna okolnost u tome.

DIXON: Vrlo jednostavno. Sada su, doduše, u igru uključeni i oni, ali to situaciju mijenja samo formalno, a ne i bitno.

BOWMAN: Ne shvaćam.

DIXON: Kako vam nije jasno? Pa stvar je u tome što je tajna i dalje sačuvana. Ni oni ni mi ne želimo da se o njoj pročuje. Pod takvim okolnostima, preostaje nam ili da ih nekako nadmudrimo... ili da se nagodimo s njima.

RICHARDS: Da ih nadmudrimo? Ali kako? Ne možete Ruse spriječiti da hvataju signal. Tako nešto je i teorijski nemoguće...

DIXON: Zar baš teorijski, profesore Richardse?

*

(Kancelarija upravnika sovjetskog radio-astronomskog opservatorija. Oslonjen leđima o čeoni dio stola stoji upravnik Kasparov, u uniformi; na jednoj stolici sjedi Mironov, dok Parhomenko stoji iza druge. Obojica su u bijelim, radnim ogrtačima.

*

MIRONOV: Počet ćete stvarati snažnu smetnju na valnoj dužini signala, kako biste svima onemogućili da ga primaju? Ali... ali to je potpuno besmisleno!

KASPAROV: Možda. Ali nemamo drugog izbora.

PARHOMENKO: I vi ćete zbilja biti u stanju da minirate poruku sa zvijezda samo zbog toga što su je i Amerikanci registrirali?

KASPAROV: Ne smijemo ništa riskirati.

PARHOMENKO: Ali kog vraga riskiramo ako i mi i oni imamo potpuni uvid u signal? Sve što Amerikanci budu saznali, saznat ćemo i mi.

KASPAROV: Tko zna kakve se nevidljive opasnosti kriju u tome. Točno je da bismo imali isti uvid u poruku, ali što ako oni budu za dlaku brži u primjeni tog... znanja?

MIRONOV: Shvaćate li vi uopće kakav zločin činite? Ljudski rod je od svog nastanka čekao na ovaj trenutak — čekao da iz kozmičkog bezdana dopre neko artikulirano znamenje, simbol da nismo sami u svemiru.

KASPAROV: Ne budite melodramatični, Mironove. Uostalom, dočekali ste takav simbol.

PARHOMENKO: A sada treba da skrštenih ruku promatramo kako se vi spremate da cijelu stvar uništite još prije no što je praktično i počela. I to iz kojih pobuda, blagi bože!

KASPAROV: Pazite da ne pretjerate, Parhomenko. Nitko od vas ne očekuje da razumijete logiku specijalnih uputa za ovakve situacije, ali to vam još ne daje pravo da ih otvoreno potcjenjujete. Pokušajte već jednom shvatiti da je ovdje u pitanju mnogo prije politički nego naučni problem.

PARHOMENKO: Ma znate što možete uraditi s tim vašim uputama. Još ste me mogli prevesti žednog preko vode kada ste inzistirali da cijela stvar ostane u tajnosti u ime nekog lažnog rodoljublja, ali to vam više neće poći za rukom. Jednostavno, nemate mamac na koji bih se upecao kada je posrijedi ta... ta čudovišna zamisao o ometanju signala.

KASPAROV: Nije nam potreban nikakav mamac, Parhomenko. Jednostavno... jednostavno vas možemo ukloniti, ako budete počeli da nam stvarate ozbiljnije probleme. Vi ste svjesni toga, zar ne? Cijenimo vaše vrijednosti, ali nitko nije nezamjenjiv. Zato budite razumni.

Uostalom, stvari nisu baš tako crne kao što može da izgleda na prvi pogled.

PARHOMENKO: Nisu crne? A što nam vi to nudite u zamjenu za bezumno uskraćeni signal? Čime da iskupimo savjest pred nebrojenim naraštajima kasnijih osluškivača zvijezda koji mogu zauvijek uzalud očekivati prvi signal, uopće ne znajući da se taj jedinstven događaj već zbio u jednom mnogo primitivnijem vremenu i da je spriječen iz podjednako primitivnih pobuda? Zar stvarno mislite da će moje uklanjanje tu nešto promijeniti na stvari? Ne, dragi druže Kasparove, time ćete samo još dublje utonuti u glib u kome ste već do guše.

KASPAROV: Ne priliči vam patetičnost, Parhomenko. Uostalom, zašto okrivljujete samo nas? Mi se jednostavno držimo pravila igre koja su nam nametnuli drugi. Takav je svijet danas. Onaj pravi, prizeman, elementaran. Možda se sve to čini drugačijim s visova vašeg učenjačkog Olimpa. Možda je iz te perspektive ovo što mi radimo doista bezumno, zločinačko. Ne poričem. Ali drugog izlaza nema sve dok su na snazi sadašnja pravila igre. U budućnosti, tko zna... (napravi kratku stanku). Znate, reći ću vam što osobno mislim o cijeloj stvari. Nemojte to shvatiti kao licemjerje, već kao drugarsku utjehu. Ako se dogodi — a sva je prilika da hoće — da sami sebe onemogućimo u ovome, da se »bezumno uskratimo za signal«, kako vi kažete, onda jednostavno nemamo za čim žaliti: bit će to najpouzdaniji znak da još nismo zreli za kontakt sa zvijezdama, da je za to još rano.

MIRONOV: Stvarno veoma utješno...

(Zazvoni telefon na komandnom pultu. Kasparov obilazi oko stola i diže slušalicu)

KASPAROV (u telefon): Da... da... (duža stanka) Jeste li provjerili? Dobro. U redu. (Spušta slušalicu) Novi moment, drugovi. Preduhitreni smo! Amerikanci su već počeli ometati signal. Je li vam sada savjest mirnija, Parhomenko? Čast domovine je spašena pošto je... protivnik prvi povukao sraman potez. Upute nalažu da se ta okolnost što bolje iskoristi...

*

(Kancelarija pukovnika Dixona u američkom radio-astronomskom opservatoriju. Za stolom je Dixon u uniformi, a na tri stolice sjede Harrison, Richards i Bowman u bijelim, radnim kombinezonima.

*

BOWMAN: Divno ste se uplatkali s ometanjem signala. Rusi sada imaju sve adute u rukama. U krajnjoj liniji, oni mogu objaviti cijelu stvar, a onda nas ni sva voda ovog svijeta ne bi oprala.

RICHARDS: Pitam se samo kako ćete cijeloj svjetskoj javnosti uspjeti objasniti da su koraci koje ste poduzeli bili motivirani višim strategijskim... političkim ciljevima?

HARRISON (uzdahne): Kako ste samo olako proigrali čast i ugled

cijele nacije.

DIXON: Polako, polako, gospodo. Čemu tako krupne riječi? »Čast nacije«, »svjetska javnost«! Sve su to potpuno nevažne kategorije u igri koju igramo. Ništa nam sačuvana čast neće pomoći, ako Rusi izvuku veću korist iz signala i potisnu nas u drugi plan. Što znači ta vaša »svjetska javnost«, profesore Richardse? Da smo se obazirali na takve... takve trivijalnosti, zar mislite da bismo mi i Rusi ikada stekli status vodećih svjetskih nacija? A jedino zahvaljujući tom statusu možemo sebi dopustiti raskoš ovakvih naučnih centara. Savršeno dobro znate da osim nas i Rusa nitko više na svijetu ne raspolaže potrebnim instrumentarijem za hvatanje signala iz Lire.

BOWMAN: Sjajan instrumentarij. Možemo se slikati s njim sada kada sami ometamo signal.

RICHARDS: Taktika nadmudrivanja protivnika. Ako i nagađanje s njima bude u istom duhu, onda se jedino može očekivati da i Rusi počnu dodatno ometanje. Za svaki slučaj. Kako je sve to postalo suludo.

DIXON: Je li moguće da su ljudi vaših intelektualnih sposobnosti tako kratkovidni za politiku?

HARRISON: Za takvu politiku trebalo bi biti slijep.

BOWMAN: Dobro, pretpostavimo da smo stvarno naivni za te vaše strategijske zavrzlame. Objasnite nam, onda, kakva nas alternativa sada očekuje. Namjeravate li nas dovijeka držati izoliranima ovdje?

DIXON: Sve zavisi od toga kako se nagodimo s Rusima. Cjenkanje između Washingtona i Moskve već je u toku. Zapravo, to i nije pravo nagađanje, već samo zadovoljenje forme. Formalno otvaranje podjednako snažnih karata. Baš kao i prijašnja taktika nadmudrivanja...

RICHARDS: Hoćete reći da smo mi zbog tog glupog »zadovoljenja forme« sami sebe lišili signala? Samo zbog toga? Blagi bože! A šta ako je u međuvremenu ona vaša »glavna poruka« već počela?

DIXON: To je sračunat rizik, profesore Richardse. Ali nadajmo se da još nije počela. Uostalom, možda će nam se uskoro ukazati prilika da to provjerimo.

HARRISON: Kako to mislite?

DIXON: Jednostavno. Kao što rekoh, Washington i Moskva počeli su pregovore. U apsolutnoj tajnosti, razumije se, Rusi će pokušati da nas ucijene prijetnjom da će pustiti vijest o cijeloj aferi, s težištem na našem ometanju signala, baš kao što bismo i mi učinili da su oni povukli prvi potez. Ali i njima i nama bit će jasno da je to također samo formalni blef. Ovakva se stvar ne prodaje »svjetskoj javnosti« tako lako. Budući da raspolažemo potpuno istovetnim... hm... argumentima, a u sadašnjoj situaciji nijedna strana nije ugrožena, svakako postoje samo dvije mogućnosti. Ili će se sačuvati status quo,

ili će se glavešine odlučiti na dodatni rizik i prekinuti ometanje signala. Kao što vidite, gospodo, još sve lađe nisu potonule.

*

(Kancelarija upravnika sovjetskog radio-astronomskog opservatorija. Za stolom sjedi Kasparov i prelistava neke papire. Na komandnom pultu, desno od njega, poče da se pali i gasi jedna crvena svjetiljka, a istovremeno se začuje otegnut, prigušen pisak. Kasparov pritisne jedno dugme na komandnom pultu.

*

KASPAROV: Molim?

ŽENSKI GLAS IZ INTERKOMA: Stigli su, druže Kasparove. KASPAROV: Odlično! Neka uđu! (Ulaze Parhomenko i Mironov). Dobra vijest, drugovi! Amerikanci prekidaju ometanje signala!

MIRONOV: Čemu imamo da zahvalimo za ovaj neočekivani obrat?

KASPAROV: Sporazumjeli smo se s Washingtonom. Zaključili smo da bi eventualna zajednička dobit bila veća od pojedinačnih rizika.

MIRONOV: Ali to je bilo tako očito od samog početka! KASPAROV: Samo vam se čini. Da ste upućeniji u politiku, znali biste da su njeni putovi često zaobilazni.

PARHOMENKO: Zašto jednostavno, kad može i složeno! Sjajno načelo! Pa ipak, nešto mi govori da situacija nije baš tako ružičasta kao što pokušavate da je predstavite. Ja se možda ne razumijem u politiku, ali odlično znam da su ovakvi izlivi altruizma nespojivi s njom.

KASPAROV: Tko govori o altruizmu, Parhomenko?

PARHOMENKO: Želite li, možda, reći da ćete cijelu stvar i dalje držati u tajnosti?

KASPAROV: Razumije se. U tome i jest smisao sporazuma s Amerikancima. Ako već ne možeš nadmudriti protivnika, nađi s njim zajednički jezik. Bilo bi najidealnije kada bismo samo mi znali za signal, ali ni ovako nije sasvim loše. Imamo precizno odijeljene sfere utjecaja i svatko će na svojoj primjenjivati znanje sa zvijezda.

PARHOMENKO: Ne prestajete da me zapanjujete, Kasparove. Koristit ćete poruku sa zvijezda samo zato da biste uspostavili... ojačali nekakvu glupu dominaciju u tim vašim sferama utjecaja! Pa to je... to je najbesramnija zloupotreba koja se može zamisliti. Umjesto da cio svijet...

KASPAROV: Opet vaš naivni kozmopolitizam! Šta se nas tiče cio svijet? I tko je taj svijet, molim vas? Shvatite već jednom da smo bitni jedino i samo mi. Mi! Mi smo ti koji su uhvatili signal i on pripada nama. Dobro, tu su i Amerikanci, koje za sada ne možemo eliminirati. Ali, zašto bismo ga dijelili s još nekim trećim, ako ne moramo? Zar da siječemo granu na kojoj sjedimo? (napravi kratku stanku) Da... potpuno ste u pravu Parhomenko. Politika i altruizam nikako ne idu

zajedno.

MIRONOV: Pretpostavljam da ste se lako sporazumjeli s Amerikancima?

KASPAROV: Da, išlo je sasvim glatko. Zajednički jezik se brzo nađe kada mislite na istim talasnim dužinama. Ali vas uvjeriti mnogo je napornije i dugotrajnije. No dobro. Valjda tako mora biti. A sada na posao, drugovi. Zvijezde ipak čekaju na nas.

*

(Centralna prostorija američkog radio-astronomskog opservatorija. Za velikim prijemnim uređajem sjede Harrison, Richards i Bowman, u bijelim, radnim kombinezonima, i sve vrijeme manipuliraju po komandama. Svjetlo je prigušeno, tako da do izražaja dolazi treperenje signalnih lampica na elektronskim instrumentima.

*

BOWMAN: Ne očajavaj, Rich. Moglo je biti i gore.

HARRISON: Tako je. Od dva zla ispalo je manje... Uskoro ćemo ponovo primati signal, a to je ipak najvažnije.

RICHARDS: Znam, znam. Samo, kao da mi je postalo svejedno. BOWMAN: Ne govori tako, Rich. Ne može ti biti svejedno. Već ćemo smisliti neki način...

RICHARDS: Sa svim ovim policajcima na vratu? Ma ne budi smiješan!

HARRISON: Ne mogu nas vječito držati ovdje. Morat će nas pustiti prije ili kasnije, a onda...

RICHARDS: Zar stvarno još ništa niste naučili nakon dvadeset četiri sata življenja s Dixonom? Zar niste prozreli bit njihove igre? Ništa oni ne moraju. Ništa! Mogu nas držati ovdje dok ne istrunemo, ako to nalaže njihova strategija.

BOWMAN: Pretjeruješ. Umoran si! Kao i svi mi, uostalom. Zaboravio si da imamo porodice, prijatelje. Morat će im dati nekakvo objašnjenje, ili će izbiti velika afera. Oni ipak nisu svemoćni.

RICHARDS: Bojim se da jesu, Bowmane. Ili bar vjeruju u to. Počni da uključuješ pretpojačalo, Harry. Frekventni oscilator dovoljno je zagrijan...

HARRISON: Počinjem. Pazi, Bowmane, da sinhroniziraš fazu. Tako... Dobro!

RICHARDS: Znate li šta je najstrašnije u svemu? To što je njihova logika vrlo zarazna. Ona već djeluje na mene, opsjeda me. Evo, više se ne mogu osloboditi pomisli da ćemo stvarno primiti onu Dixonovu »glavnu poruku«. Šta se to dogodilo sa mnom? Zar sam zbilja za tako kratko vrijeme izgubio sve ozbiljne kriterije? »Glavna poruka«! Kako sam samo brzo povjerovao u tu konstrukciju.

HARRISON: Tko zna, možda i nije konstrukcija, Rich. Mislim... Dixon jest podao, kao i sva ta njegova politika. Ali nije glup. Što duže

razmišljam o tome čini mi se sve razložnije.

RICHARDS: Eto vidiš! I ti si zaražen. Rekoh vam, to je najstrašnije u svemu. A kada se samo sjetim kako si u prvi mah bio toliko uzdržan da si jedini osporavao vjerodostojnost nesumnjivo autentičnog signala!

BOWMAN: Ne uzbuđujte se, momci. Još samo trenutak, da podesim modulaciju, i bit ćemo načistu...

(Sva trojica ostaju nepomični i u potpunoj tišini desetak sekundi)

RICHARDS: Je li... je li kod tebe sve u redu, Harry?

HARRISON (nakon kratkog oklijevanja): Jest.

BOWMAN: I kod mene je.

RICHARDS: Mora da se negdje potkrala greška... previd. Provjerite još jednom.

BOWMAN: Nije potrebno, Rich. Sve smo propisno uradili. Istina je.

RICHARDS: Ali... ali to onda znači... Blagi bože! Gdje je Dixon? Zovite Dixona! Hoću da ga vidim! Ipak smo mu doskočili! Oni su mu doskočili!

*

(Kancelarija upravnika sovjetskog radio-astronomskog opservatorija. Za stolom sjedi Kasparov i upravo počinje objed koji mu je donesen na poslužavniku. Na kontrolnom panou počinje treperiti lampica interkoma uz prigušen zvučni signal. Kasparov pritisne dugme na panelu.

* * *

KASPAROV: Molim?

ŽENSKI GLAS IZ INTERKOMA: Drug Parhomenko vas želi vidjeti. Kaže da je hitno.

KASPAROV: Parhomenko? Pustite ga. (Ulazi Parhomenko) Sjedite, Parhomenko. Oprostit ćete mi zbog ovoga. Nisam ništa okusio otkad je počela cijela stvar. Htjeli ste me vidjeti? PARHOMENKO (Ostaje da stoji): Da. Podnosim neopozivu ostavku.

KASPAROV: Podnosite ostavku? Smijem li znati razlog? PARHOMENKO: Razlog? Vi biste htjeli znati razlog. Zaboga, zar vam nije bilo dosta farse? Zar da je nastavimo igrati i sada kada je zavjesa spuštena?

KASPAROV: Nepopravljivo ste melodramatični, Parhomenko. spadate u ljude koji primaju stvari odveć k srcu. Kako bi bilo da pokušate situaciju sagledati i s druge strane? Dobro ste kazali: zavjesa je spuštena. Signala više nema. Tko zna zašto? No, to sada i nije važno. Tamo smo gdje smo bili i prije nepuna dvadeset četiri sata. Kao da se ništa nije dogodilo. Čemu onda toliko uzbuđenje?

PARHOMENKO: Kao da se ništa nije dogodilo? Oh, dogodilo se... i te kako se dogodilo. Točno: signala više nema; prestao je stizati; neobjašnjivo... ili možda nije? Možda su se za to pobrinuli njegovi tvorci. Sigurno su predvidjeli i tu mogućnost. Znam da zvuči

fantastično, ali prija mi pomisao da je signal na neki način bio programiran da se uništi, da prestane, ako naiđe na hotimično ometanje. Bio je to jedini način da se spriječi njegova zloupotreba, da se spriječe bića u koja spadate vi...

KASPAROV: Dobro, spriječeni smo. U redu. Nema poruke sa zvijezda. Ali, zašto žaliti za njom? Zašto sada optuživati cio svijet zbog toga? Nisam li vam rekao, Parhomenko, da je još rano za kontakt? Da smo još prezeleni za njega? Možda ne vi... vi osobno... ne poričem mogućnost da ste vi već stasali za taj (ironično) uzvišeni čin. Ali zaboravljate u kakvom svijetu živite. Pogled vam je stalno podignut prema zvijezdama, tako da ga nikad ne spuštate na Zemlju. A trebalo bi to ponekad da učinite. Shvatili biste onda da je ogroman postotak svih napora koje činimo još uvijek usredotočen na razna razračunavanja unutar vlastite vrste. Mnogo stvari još moramo raskrstiti sami sa sobom, prije no što postanemo zreli da se uhvatimo ukoštac s tim vašim »drugima«... svemircima. Dopadalo vam se to ili ne, dragi moj Parhomenko, ali mi smo još uvijek na pragu pećine. I sve dok bude tako, uopće ne treba posizati za zvijezdama. Štoviše, treba čvrsto zatvoriti uši kako ne bismo čuli njihov zov. Mudrost je uvidjeti to, Parhomenko. Smatrate me za običnog policajca, skučenih pogleda i ograničene mašte. Možda je stvarno tako. Ali, ipak, ja neke stvari shvaćam bolje od vas... Utješno je jedino to što su zvijezde strpljive, što mogu čekati. Ovo pokoljenje... naredno... hiljadito. Svejedno. Jednom će taj svijet sazreti. Bar se nadam... (kratka stanka) A sad mi oprostite. Stvarno sam gladan. (Ponovo počinje jesti. Parhomenko i dalje stoji.) Ah, da, vaša ostavka. Ne prihvaća se, naravno. Zar ste stvarno vjerovali da vas možemo tek tako pustiti poslije... poslije svega što se dogodilo?

Nagrada za prozu

Stefan Nicolici:

Premiul pentru proza

Preveo *Lucijan Koraku*

Moja specijalnost je encefalogija. Prošlo je više od trista godina otkad se bavim tom naukom i to najrazličitijim tekovinama Starog i Novog kozmosa i nitko me na ovom svijetu ne bi natjerao da promijenim svoje zanimanje, osim Upravnog odbora Galaksije N23, čiji sam građanin postao nakon navršenih osamdeset godina života.

Ni to, međutim, ne bi bio glavni motiv, koji bi me natjerao da promijenim zanimanje. Napokon, mogao sam najaviti ostavku, kao što sam to učinio poslije jednog nesporazuma s predsjednikom, kad sam napustio Zemlju, da bih se zaposlio kao običan istraživač u Akademiji za podmolekularnu genetiku.

Kad malo bolje razmislim, lancu je bio razlog da se odlučim na to, lancu za kojeg me vezuju uspomene na mladost, taj nekonformist, lutajući kavalir vremenskoprostornih svjetova kome sam, zahvaljujući nekom neobjašnjivom podsjećanju na mladost, odobrio totalan kredit, gotovo nerazuman, koga sam se u dubini duše malo i pribojavao.

Kad je ušao u laboratorij, bio sam uvjeren da nije budzašto prevalio tolike svjetlosne godine, pa mu zato nisam ni izgovorio one tradicionalne riječi dobrodošlice, već sam ga samo upitno pogledao.

— Nemoj kazati ne — podigao je prst, nekako prijeteći i smijući se iz sveg srca — meni nemaš pravo reći ne — nastavio je grleći me.

— Zašto si došao osobno? — pokušao sam unekoliko umanjiti značenje posjeta. — Znaš da se nas dvojica odlično slažemo — nastavio sam skrećući mu pažnju na televideo senzor, na svjedoka sastanka naših savjesti u kozmosu.

— Za takvo nešto morao sam doći osobno, a ne kao lik. Kad budeš čuo o čemu je riječ...

— Hajde, govori već jednom — uzvratio sam revoltirano, predosjećajući da će mi život krenuti sasvim novim, neobičnim tokom. — Morao bi znati da sam ovdje angažirao sve svoje snage da bih što

brže završio važan posao i...

Prekinuo me smijući se i tapšući me po ramenu na način koji kao da je kazivao: »Ostavi se, dragi moj, znam da lažeš i pokušavaš se osloboditi, ali ti je sudbina zapečaćena.« Tada je, podižući ozbiljno jednu ruku, opkoračio visoku laboratorijsku stolicu i dao do znanja da me želi obavijestiti o razlogu svoga posjeta.

Bilo je bespredmetno da i dalje odugovlačim. Prenio sam na automate nadzor nad istraživanjem i sjeo nasuprot njemu gledajući ga upitno.

— Došao sam da ti predložim mjesto urednika izdanja »Metagalaktike« za primijenjenu književnost.

— Ni govora — odgovorio sam zahvaćen slijepim bijesom — mislim da mi se izruguješ! Zar vjeruješ da sam poslije sto godina rada raspoložen da sve napustim radi nekog prašnjavog ureda gdje bih listao rukopise i knjižio budalaštine nepoznatih pisaca?

— Bio sam uvjeren da ćeš tako reagirati — prekinuo me. — Iako sam imao na umu naše prijateljstvo, to jest utjecaj koji imamo jedan na drugog, ne bih te se usudio posjetiti bez ovoga — reče i baci mi na stol komadić papira staroga tipa.

— Što je to? — trgoh se sa sumornim predosjećajem u nutrini.

— Što bi bilo? — pokušao me umiriti. — Odluka o novom imenovanju, koju je potpisao generalni sekretar Saveza intergalaksije.

— Nisam vjerovao da možeš otići tako daleko — procijedio sam kroz zube. — Ti znaš da takvu odluku ne moram prihvatiti — nastavio sam mirnijim glasom, odlučan da mu se ne predam. — Ugovor o imenovanju predviđa i prava, a ne samo obveze!

— Smatram da nema smisla dati otkaz samo zbog trenutnog nesporazuma. Petre, slušaj me pažljivoi Riječ je o jednoj fantastičnoj misiji; to je nešto sasvim novo. Moći ćeš raditi u svojoj specijalnosti i, napokon, riječ je o poslu koji će trajati samo nekoliko mjeseci. Poslije toga moći ćeš sam donijeti odluku.

— Pa reci napokon o čemu je riječ, moram znati što me čeka!

— Čemu uzaludno trošiti vrijeme. Uzmi nekoliko dana odmora i pođi sa mnom da se osobno uvjeriš kakav je to posao.

Nisam odbio prijedlog. Program istraživanja na kome sam se angažirao nije mogao u toku iduća dva tjedna donijeti ništa što bi utjecalo na izračunavanje indeksa i parametara, pa sam ga prepustio automatima.

Stigli smo u zelenu dvoranu Zapadnog kozmodroma, čekajući međugalaktičku raketu »Anastasia«. Putovanje je trajalo dva zemaljska dana. Iancu mi ni u toku putovanja nije htio dati nikakva objašnjenja. Promijenili smo tri rakete, a »u zoru« drugog dana unajmili smo malu raketu, svu izgrebanu meteoritima.

Stigavši na odredište, opazili smo vrlo živu aktivnost. U velikoj se

žurbi tu montiralo nekoliko kozmodroma. Različiti strojevi kretali su se amo-tamo i na tlu i u zraku, vođeni najčudnijim stvorenjima što sam ih ikada vidio. Pomislio sam da su to glumci, jer se samo oni tako odijevaju. Opazio sam i gole i čudno odjevene ljude, u nekim svemirskim odijelima, što su žurili ne skinuvši čak ni kacige, pa dugobrade ljude obrijanih glava — sve kako uzbuđeno žure bez nekog vidljivog razloga. Svi su se oni kretali prema skupini montažnih zgrada podignutih na brzinu. Cijela me ta zbrka vrlo uzbudila, jer sam među ljudima spazio i bar dva ili tri poznata stručnjaka za koje nisam mogao ni zamisliti da imaju sklonosti prema književnosti.

— Hoćeš li mi reći što znači sva ta kolektivna ludorija i kakvu ja ulogu mogu igrati ovdje gdje su, čini se, tim trkačima pustili mozak na pašu?

— Smiri se — reče lancu, zatvorivši kabinu rakete koju je detaljno razgledao. — Ovi, koje vidiš, pjesnici su i prozaisti koji su ovamo došli da uspostave kontakt s izdavačkom djelatnošću. Oni su spremni na sve da bi uvjerili nekog urednika kako im je djelo genijalno i ja ti savjetujem da se kloniš bilo kakva neplanirana kontakta s njima. To je, inače, atmosfera karakteristična za izdavačku djelatnost, a naročito kada je riječ o metagalaktičkoj izdavačkoj djelatnosti. Uostalom, ona je zbog toga i evakuirana sa Zemlje.

Pošli smo putem prepunim gustog zelenila. Graja se ubrzo stišala i nakon nekoliko minuta hoda kroz aleje rododendrona koji su se prelijevali u duginim bojama, stigli smo pred zgradu s natpisom »Služba za raspodjelu«.

Tu su ozbiljni ljudi staloženo hodali ili tiho razgovarali —sasvim suprotno atmosferi koja nas je dočekala na planetu. Ušli smo u ured uprave službe. Primio nas je osobno šef, plav i visok čovjek koji nas je oduševio elegantnim odijelom i ozbiljnim likom.

— Dobro došli! Dragi Iancu, nisam očekivao tako brz uspjeh... Zovem se Bili Ress — obratio mi se na čistom venuskom jeziku, koji odavno nisam imao prilike čuti. — Vaš znanstvenički ugled potakao nas je da vas pozovemo ne biste li nam pomogli u namjeri da ujedinimo književnost i znanost.

— Zaista se veselim što tako dobro mislite o meni — uzvratio sam nastavljajući razmjenu ljubaznih riječi. — Ali, ipak bih želio znati o čemu je riječ!

Tada smo svi sjeli za okrugli stol, a Bili je počeo tumačiti:

— Medugalaktički savjet Novog svemira ponudio je našoj izdavačkoj kući da realizira vrlo težak i originalan projekt. Čitaocima je dosadilo čitanje knjiga klasičnog tipa, dosadila su djela na mikrofilmovima, pa čak i ona telepatizirana. Svi su ti sistemi vrlo teški, jer udaljuju čitaoca od žive stvarnosti i odvlače ga od uživljavanja u djelo. Naši učenjaci i književni kritičari smatraju da bi

novi sustavi mogli načiniti kvalitativan skok u književnost. Odlučili smo da se za početak pretvore u stvarnost, odnosno u događaj, neki najuspjeliji klasični romani i serija pjesama o svemirskom prometu, odnosno da im se radnja i likovi rekonstruiraju u vremenskom prostoru. Da bi prikazali svijet tih romana, urednici i pisci imat će na raspolaganju planete i novčana sredstva. Završen roman bit će stavljen u promet na klasičan način, a najstrasniji studenti i kritičari moći će akciju pratiti uživo, kao posjetitelji planeta, živeći u atmosferi opisanog razdoblja, preobraženi u neutralne likove, ili u životinje, kukce ili što već zažele.

— To je kolosalan projekt — uzviknuo sam oduševljeno, —Iancu mi je govorio o mjestu urednika, a ja sam zamišljao nekakav ured s ormarima punim rukopisa. Prihvaćam ponudu za prvih nekoliko mjeseci, a nakon toga ćemo se dogovorili o daljem radu.

Iancu me je tako oduševljeno zagrlio da sam u jednom trenutku zamalo izgubio dah, a šef odjela za raspodjelu bio je neobično sretan što sam prihvatio da budem urednik takve izdavačke djelatnosti.

Izgubili smo nekoliko sati potpisivanjem raznih spisa i razgledanjem planova te u razgovoru s raznim tehničarima o stvarima koje smo smatrali značajnim.

Dobili smo oko trista tisuća univerzalnih čovjekolikih robota, nekoliko desetaka tisuća strojeva i automatskih agregata sa samoprogramiranjem i reprogramiranjem te nekoliko vlakova teretnih raketa kojima je trebalo da krenemo u toku dana na planet nazvan A.R.24.

Bio je to vrlo zgusnut dio svemira, s nekoliko milijuna nebeskih tijela, ali nenaseljenih, pa su nam ona mogla poslužiti za pokuse i obuku.

Izdavačka kuća nam je, iz zbirke koju je posjedovala, dodijelila nekoliko klasičnih i pretklasičnih romana, medu kojima i Kafkin »Zamak«, a dobili smo i nekoliko poema.

Planet, na kojem je trebalo da radimo, bio je vrlo sličan Zemlji, bogat vegetacijom s mnogo opasnih životinja. Ulogorili smo se na golemoj zaravni, nadomak gorju poznatom pod imenom Plave planine.

Konvoji koji su stigli prije nas istovarivali su potrepštine i strojeve, pokretne i nepokretne. Deseci tisuća robota kretali su se po rigoroznom programu putanjom dugom nekoliko kilometara. Ta usmjerena djelatnost ispunjavala me je radošću i zadovoljstvom. Ponosio sam se razumno smišljenim sustavom koji omogućuje gradnju takvih automatskih naprava spremnih na dugoročno planiranu aktivnost. Za nekoliko sati, nadomak šumi četinara, podigli smo kuću i bogato je opremili. Vrlo smo se pažljivo odnosili prema okrugloj komandnoj dvorani u središtu zgrade. U njoj je bio zapravo mozak, središte zajedničke aktivnosti desetaka tisuća automata. U početku oni

su radili po posebnom programu.

Napokon, oko osamnaest sati nakon početka radova, gradilište je bilo potpuno organizirano. Oko zgrade bila su podignuta golema skladišta s potrebnim materijalom, uključujući i čovjekolike robote što su nakon završetka svakog radnog dana sjedali u klupe slične onima u sveučilišnim predavaonicama i čekali nova naređenja.

Zajedno s Iancuom krenuo sam u obilazak okolice. Na nebu se pojavilo nešto plavičasto, slično mjesečini — svjetlosni efekt koji nam je bio potpuno nepoznat. Taj čudesni novostvoreni svijet, iz jednog udaljenog i gotovo zaboravljenog razdoblja, djelovao je na nas očaravajuće. Nastavili smo šetnju kroz špalire robota i divlju vegetaciju. Napokon smo, poslije pola sata hoda, stigli na kraj naše goleme zaravni i ugledali usku uvalu kroz koju je prolazila brza rijeka, probijajući se kroz stijenje kao zmija. U daljini je krajolik gubio izgled ravnice, nudeći našim pogledima predio brda i dolina. U tom trenutku približio nam se jedan od trojice robota — stručnjaka za književnost i zaustavio se s mnogo poštovanja na pola metra ispred nas:

— Dio između onog velikog brda i rijeke odgovara predjelu opisanom u Kafkinom romanu »Zamak«, zar ne?"

— Zaista, čini se da imaš smisla za odabiranje.

— G 48 — predstavio se robot, oduševljen Iancuovom pohvalom.

— Prije nego što se prihvatimo posla želio bih da iskušamo sve tehničke sisteme, a naročito cjelokupan sistem. Treba nam, ipak, malo prakse.

— Narednih dana nećemo ni raditi ništa drugo osim toga — reče Iancu.

Sutradan, poslije umjetnog sna koji je trajao nekoliko sati, ustali smo orni za posao. Potpuno sam bio zaboravio na svoj laboratorij, koji sam napustio spreman da se ubrzo vratim, pošao sam ovamo da stvorim životne okolnosti; bez obzira na optičke varke, nisam vjerovao da se zamisao može ostvariti tako uvjerljivo. Iancu je prije nekoliko mjeseci završio naročiti tečaj za primijenjenu književnost na dva sveučilišta, pa mi je kao stručnjak i moj neslužbeni šef zapovjednim tonom rekao da učinim nekoliko praktičnih stvari.

— Najbolja škola je poezija — reče mi jednom prilikom. — Uzmi pjesmu i pokušaj je prenijeti u realnost. Kada budeš uvjeren da si uspio, zovi me!

Ostavio me u društvu s gotovo dvjesta robota specijaliziranih za različita područja i s isto toliko automata, zaželjevši mi uspjeh.

Sa svojom malom vojskom krenuo sam prema rubu središnje zaravni. Bilo je to područje koje je ostalo netaknuto, poslije aktivnosti deset tisuća strojeva. Mrzovoljno sam otvorio stalak stavio ga ispred sebe i počeo planirati zadatke za svoje podređene. Oni su već počeli graditi energane i postrojenja za preradu rude te atmosferske i druge

regulatore čekajući dalja naređenja.

Kad je sve bilo gotovo, počeo sam na pomoćni ekran prenositi fotokopije pjesama koje sam bez naročitog odabiranja unosio u svoju bilježnicu. Kako su mi se sve činile prilagodljive za prirodu, zastao sam kod posljednje koja je nosila naziv »Kao pijesak« i bila djelo neke antičke pjesnikinje.

Prenio sam pjesmu na senzoskop i pritisnuo puce s natpisom »polazak«, čekajući s nestrpljenjem što će se dogoditi. Evo tih stihova:

Koraci polegli u travi.

Pod zvonikom mraka umiru zvijezde ispijene od magle.

Danas neću sanjati.

Isušena voda mog izvora vratila se u zemlju.

Vjetar plače bez ptica na rukama.

Vrijeme u četiri strane bez pamćenja.

Naručio sam iz laboratorija žive mase dva para ljudskih stopala koje sam polegao na travu i stavio u njih male magnetofone iz kojih se čula tužna pjesma.

Sve sam to ograničio na prostor ispod velikog staklenog zvona, obloženog svjetlosnim efektima sličnim zvijezdama. Teškoće su počele kod stiha »Isušena voda mog izvora vratila se u zemlju«. Kako da isušim »vodu mog izvora«? Činilo mi se da neću moći riješiti taj problem. Umoran i razočaran zbog neuspjeha u pokusnim serijama, stvorio sam stup vjetra i pustio ga niz ravnicu da traži, kako kaže pjesma, ruke na kojima je trebalo da plače; tada sam se sjetio da za onaj neriješeni stih treba da naredim rijeci, koja je tekla kroz veliku zaravan, da se isuši. Da bih sugerirao kako je to doista rijeka moga izvora, trebalo je da uz pomoć optičkih obmana stvorim obrise golemog ljudskog tijela.

Rečeno — učinjeno. Pjesma se bližila kraju nakon dva-tri sata rada. Iznad isušene rijeke lebdjelo je sada žensko tijelo, golemo, izduženo na dva kilometra. Na polju je vjetar turobno zavijao, a u daljini se vidio par velikih ruku, spremnih da zbrišu obližnja brda kao malu gomilu pijeska.

U trenutku kad sam, gotovo izbezumljen od sreće, pomislio da ostvarim i posljednji stih »Vrijeme u četiri strane bez pamćenja«, opazio sam da prema meni leti helikopter iz kojeg su, nekoliko trenutaka pošto se spustio, izašla dva čovjeka i ljutito mi se obratila:

— Tko ti je dopustio, nesretniče — reče jedan čiji su se brkovi trzali na sve strane — da isušiš rijeku i da stvaraš taj bijesni stup vjetra? Zar ne znaš da je iza brda rezervat brontosaura? Jadne moje životinje, sada trče izbuzumljene i tko zna hoću li ih ikada sakupiti!

— Molim vas da mi oprostite! — rekoh postiđen.

— Zašto nisi pogledao kartu prije nego što si počeo svoje pokuse ovdje, daleko od civilizacije? — reče mi došljak, gledajući pažljivo

moje pokretne tvornice i neumornu aktivnost mojih robota u prostoru gdje prije nekoliko sati nije bilo ničega.

Trebalo je da potanko objasnim svoju namjeru, kako bi me ta dvojica potpuno shvatila. Pošto su vlastitim rukama opipali moj stalak i razgledali pokretne tvornice i dalje su me gledali s nepovjerenjem, smatrajući me članom neke paklene civilizacije, koja je ovamo došla da sve razori.

Napokon su odlučili da me napuste, pošto su posredstvom Vidotelefona primili obavijest da sam registriran u službenim aktima sektora X.

— Nadamo se da nam buduće nećeš više činiti neugodnosti — dodali su odlazeći.

Toga dana nisam više eksperimentirao s pjesmama koje zahtijevaju primjenu toliko snažnih sila.

Vrlo uspješno sam reproducirao »Koncert na proplanku«, »Invalida« i neke slične.

Desetak dana nakon našeg dolaska počeo sam ostvarivati Kafkin »Zamak«. Glavna je teškoća bila u tome, što smo bili prisiljeni istodobno paziti da ne zanemarimo književno zanimanje što će ga roman pobuditi u čitalaca a ni turističko djelovanje. Zbog toga smo prostor u kome se odvija radnja romana morali proširiti starim filmskim klišeima.

Odlučili smo napokon da stvorimo dvadeset posebnih odjeljaka koji bi odgovarali poglavljima romana. Budući da je riječ o trodimenzionalnom predočavanju kafkinske realnosti u pokretu, Iancu je smogao hrabrosti unijeti cijelu galeriju neutralnih likova, koje je i Kafka spominjao pod nazivom »sluge«, »seljaci«, »gospoda« i oni su počeli šetati selom i u blizini dvorca.

Poslije svakog završenog poglavlja prešli smo na generalni pokus koji se sastojao od akcije i njena praćenja na reljefnom ekranu.

Rado smo se kretali među likovima, sjedali s njima za stol i pratili ih.

Ljudi su se prema nama odnosili vrlo pažljivo smatrajući nas za dva gospodina iz zamka, neobično su pomno pratili sve naše kretnje, uvjereni da njima izražavamo neku našu želju.

Dobro je bilo to što su nas prilikom naše šetnje po selu svi smatrali stanovnicima zamka, pa smo bez teškoća mogli šetati u svim pravcima i u svakom trenutku rješavati probleme u vezi s našim poslom. Istini za volju, nakon dva tjedna rada, kad je roman bio zapravo završen, bilo je dijelova koji su ostali samo prikriveni, putova koji nisu bili ništa druge do optička varka, krajolika u koje se nije moglo kročiti zbog zagonetnih magnetskih polja, mjesta s vječitim svjetlom ili vječitim mrakom.

Ni zamak nije bio ništa drugo do obična zgrada kojoj nitko nije

znao točan nacrt. Stigli smo do posljednje faze; roboti su već davno završili sve pripreme za uvođenje romana u svemirski tok. Stručnjaci su snimali dokumentarne i reklamne filmove, podigli turističke hotele koji su već čekali goste, a ovi su u roman mogli ući kao ptice, kukci ili nevidljivi ljudi.

Sve je bilo gotovo, ali je u našoj obradi romana ipak bilo dosta nedostataka.

Na početku smo se nadali da će roman na kraju književne godine dobiti nagradu za prozno ostvarenje, ali, izbirljivim čitateljima, koji žele doznati sve, moramo reći da se to nije dogodilo. Zato već tri dana šetamo zamišljeni ulicama sela i često satima, uz vrč piva, slušamo što pričaju seljaci.

— Uvjeren sam — šapnuo mi je Iancu — da ovi ljudi znaju više nego što pokazuju. Kakva je to djelotvornost naših tvornica koje ih stvaraju zajedno s njihovim tajnama i nevoljama?

— Ako bismo mjesto K. čekali Klamma iz romana — predložio sam Iancuu — uhvatili bismo ga za gušu i prisilili ga da nam kaže sve.

— Misliš? — odgovorio je melankolično. — Čini mi se da sno strašno pogriješili, dragi moj. Mi smo roman predstavili odveć istinito, tako savršeno da smo i sami postali roboti te opskurne realnosti i ne preostaje nam ništa drugo nego da se izjednačimo s njima i zadovoljimo onim što smo postigli. Kao učenjak, bolje ćeš shvatiti ono što ti želim reći ako razmišljaš na način na koji se obnavljaju uspomene nastale jedne iz drugih. Dovoljno je da osvježiš jednu jedinu pojedinost pa da se odvoji cio lanac prisjećanja i logički povezanih pojedinosti.

— Dobro, to se dogodilo ovdje gdje su naše razvijene mašte stvorile sve na vidljiv način, istinit život i um ponovo su se rodili...

— Morali smo prije misliti na to...

— Nešto smo ipak postigli; ja tek sada počinjem shvaćati »Zamak« — pokušao sam ga ohrabriti.

— Da su nam dali neki jednostavniji roman, kao »Grof Monte Cristo« — nasmijao se blaženo, dajući mi do znanja da smo se razumjeli.

Platili smo pivo i izašli. Išli smo putem koji je završio tik ispred vrata zamka. Bilo je mračno, ali smo se bojali upaliti vodikove džepne svjetiljke da ne bismo uplašili seljake. Put se previše odužio. Smrklo se potpuno i zamak se više nije vidio. Obično je u to doba kroz prozor zamka probijalo svjetlo i osvjetljavalo okolicu na stotinjak metara.

Odjednom smo opazili da se vrtimo u krugu, jer smo se ponovo našli pred krčmom.

— Zar ne vidiš da put vodi ovamo — reče nervozno Iancu. — Treba da stignemo kući napuštajući selo.

— Slažem se, ali ne vidim razloga da vičeš. Pozovi helikopter da

nas poveze.

— Ne mogu — odgovori lancu drhtavim glasom. — Ne radi nijedan uređaj. Sve su veze prekinute.

Tijelom mi prođe jeza. Počeo sam shvaćati istinu.

— Mi smo zarobljenici romana. Obojica... Eto, kako se završila ta pustolovina. Možemo zbilja kazati da smo dobili nagradu za prozu, što veliš? Sada još nedostaje klicanje mnoštva, cvijeće i govori — nastavio sam uzbuđen od očaja.

Vratili smo se umorni u »Gospodarevu gostionicu«. Vlasnik nas je primio izuzetno ljubazno.

— Soba a lijeve strane je za vas, gospodine Klamme — rekao mi je.

Izumitelj duše

Stanislaw Lem:

Ze wspomuien Ijona Tichego

Preveo *Božidar Stančić*

Bilo je to prije nekih šest godina. Baš sam se vratio s putovanja, iskoristivši sve dražesti odmora i ograničenosti lagodnoga života, kad se jedne kasne večeri, iznenada, pojavi neki posjetilac i prisili me da prekinem pisanje »Memoara«.

Riđokos, u punoj životnoj snazi, škiljio je tako strašno da mi ga je bilo mučno gledati. Osim toga, jedno mu je oko bilo zeleno a drugo smeđe. A to se isticalo još više jer se činilo da mu lice pripada dvjema različitim osobama: jednoj bojažljivoj i nervoznoj, drugoj — glavnoj — ciničnoj i arogantnoj. Sve je to bilo izmiješano, pa kad me promatrao smeđim okom, ukočenim kao da je začuđeno, drugo, zeleno, poluzatvoreno, bilo je podrugljivo.

— Gospodine Tichy — počne posjetilac tek što je ušao u moj ured — uvjeren sam da su vas opsjedali svakojaki pozajmljivači, varalice i luđaci kako bi od vas izmamili novac ili vas uvjerili u svoje ludorije, zar ne?

— Pa, jest — odgovorili — događalo mi se... Ali što vi želite?

— Među tim mnoštvom — reče on i ne predstavivši se i ne spomenuvši razlog svog posjeta — od vremena do vremena, makar jedan na tisuću, našao bi se neki genijalan i nepriznat duh. Ako se možemo pouzdati u zakone statistike, to je neizbježno. Pa, gospodine Tichy, ja sam jedan od tih. Zovem se Decantor, profesor sam komparativne ontogeneze... zasad nemam katedre, pa i nemam vremena... uostalom, biti predavač je sterilno zanimanje. Ali to i nije važno. Posvetio sam 48 godina svoga života jednom problemu i upravo sam ga riješio.

— Ni ja nemam vremena... — odgovorili. Čovjek mi se nije sviđao. Bio je arogantan, premda nije bio fanatičan. Radije bih, zapravo, imao posla s fanatikom. Bilo mi je, osim toga, jasno da će tražiti novac. Po prirodi sam škrt i ne stidim se to priznati, što ne znači da povremeno

nisam posegnuo za lisnicom da bih potakao neki pothvat, ali radio sam to nevoljko, s osjećajem gađenja. Zato sam nakon nekog vremena dodao:

— Biste li mi objasnili o čemu je riječ? Jasno je da vam ne mogu ništa obećati. Nešto je čudno u svemu tome: tvrdite da ste 48 godina rješavali svoj problem. Koliko vam je, zapravo, godina?

— Pedeset osam — ledeno odvrati posjetilac. Stajao je iza stolice, čekajući da mu ponudim da sjedne. Učinio bih to jer pripadam kategoriji pristojnih škrtaca, ali me smetalo što tako bestidno čeka na moju ponudu. Osim toga, rekao sam već, bio mi je antipatičan.

— Tim sam se problemom počeo baviti kad mi je bilo deset godina — reče on. — Gospodine Tichy, ja, zapravo, nisam samo genijalan čovjek, ja sam bio i čudo od djeteta.

Često sam imao posla s takvim hvalisavcima, ali ovo o genijalnosti prešlo je svaku mjeru. Ugrizao sam se za usnu.

— Slušam vas — rekao sam.

Da je moj ledeni ton mogao sniziti temperaturu u prostoriji, vjerujem da bi nakon tih riječi na stropu nikle sige.

— Izumio sam dušu — odgovori Decantor promatrajući me smeđim okom, dok se drugo, podrugljivo, zabuljilo u strop kao da samo ono nešto opaža na njemu. Izgovorio je to kao da kaže: »Izumio sam novu olovku.«

— Oh, ma nemojte! Dušu? — rekoh gotovo prijateljski, jer me njegova bezobraznost počela zabavljati. — Velite: dušu? I vi ste je izumjeli? Zanimljivo. O tome sam već nešto čuo. Možda koji od vaših prijatelja...?

Prekinuo sam ovdje svoju uvredljivu tiradu. Zaškiljio je u mene i rekao tiho:

— Gospodine Tichy, hajde da se dogovorimo. Poštedite me svojih sarkazama na petnaest minuta. A zatim se možete rugati koliko hoćete. Vrijedi?

— Vrijedi — rekoh suho. — Slušam vas.

Odmah sam shvatio da se ne šali. Govorio je vrlo kategorično, a oni koji se šale nisu tako odlučni. »Prije bi se reklo da je lud« — rekoh sam sebi.

— Sjedite — odlučih se napokon.

— To je elementarna stvar — reče čovjek koji je tvrdio da se zove Decantor. — Ljudi vjeruju u postojanje duše već tisućama godina. Filozofi, pjesnici, veliki izumitelji religija, svećenici, crkva, često ponavljaju da ona postoji. Prema nekim vjerovanjima, riječ je o netvarnom biću odvojenom od tijela, što čuva svoje biće i nakon smrti. Drugi, osobito na Istoku, vjeruju da je u pitanju entelehija bez ikakva individualnoga karaktera. Što bilo da bilo, u mislima ljudi postojana je ideja da ih nakon smrti neki dio preživljava. Danas znamo da duša ne

postoji. To je samo splet živčanih vlakana koja omogućuju neke životne procese. Ono što osjeća »vlasnik« toga spleta pri svijesti u budnom stanju, to je duša. Odnosno, to je bila prije nego što sam je ja izumio. Bolje rečeno: prije nego što sam rekao sam sebi da duša ne postoji, a da ipak, ljudi osjećaju potrebu za besmrtnom dušom. Zaneseni su mišlju da opstanu zauvijek, sanjaju o tome da produže granicu trajanja svojeg bića, unatoč godinama što prolaze i raspadanju svega što postoji. Vrlo je zbiljska ta želja što razdire čovječanstvo od njegova nastanka. Zašto se ne bi, prema tome, moglo pronaći nekakvo rješenje za to vjekovno zgušnjivanje snova i nemira? Odmah sam proučio prvu mogućnost, besmrtnost tijela, ali sam odbacio tu varijantu. Ona bi bila samo produženje varavih nada i iluzija, jer bi i besmrtni mogli poginuti u nekoj nesreći. Uostalom, to stvara mnogo teških problema, kao na primjer prenapučenost. Zbog toga sam odlučio: izumjet ću dušu. Samo dušu. Zašto je ne bih mogao konstruirati, kao što se konstruira, na primjer, avion? Ni avioni nisu nekoć postojali, a ljudi su sanjali o letovima i san im se ispunio. I tako sam uspio riješiti teškoće. Sad je samo trebalo znanja, pogodnih sredstava i strpljivosti. Zato sam i došao k vama. Duša postoji, gospodine Tichy. Svatko od nas može imati besmrtnu dušu. U stanju sam je proizvesti za svakoga posebno i potpuno jamčiti trajanje. Vječna? To ništa ne znači, na kraju krajeva. Ali moja duša, duša koju sam izumio, može preživjeti i kad se Sunce ugasi i Zemlja ohladi... Kako sam vam rekao, svakoga mogu opskrbiti dušom dok je još živ. Poslije smrti ne mogu. Profesor Decantor nudi živima besmrtnu dušu. Dakako, ne besplatno, jer to je proizvod kompleksne tehnologije, delikatan proces koji zahtijeva mučan rad. Zato duša stoji pravo bogatstvo. Kad bih mogao ući u serijsku proizvodnju, cijena bi se smanjila znatno. No zasad je duša skuplja od aviona. Ali ako se uzme U obzir da traje vječno, cijena je skromna.

— Obraćam se vama zato što je izrada te duše iscrpla sva moja sredstva. Predlažem vam da osnujemo udruženje »Besmrtnost«. Vi ste financijer, imate glavni dio akcija i 45 posto dohotka. Akcije bi glasile na ime. Ipak, ja bih u Administrativnom vijeću sačuvao...

— Oprostite — prekinem ga — vidim da ste već sastavili precizan plan. Ali ne biste li mi izložili pojedinosti vašeg izuma?

— Dakako — odgovori on — ali dok ne potpišemo ugovor pred ovlaštenom osobom, gospodine Tichy, mogao bih vam dati samo uopćene podatke. Iscrpio sam se novčano poslije tih eksperimenata toliko da nemam novca ni da platim patentiranje...

— Shvaćam vašu suzdržanost — rekoh — ali shvatit ćete da ni ja ni bilo koji drugi financijer — a uostalom, ja i nisam financijer — dakle, nitko vam neće ništa vjerovati na riječ.

— Dakako — prizna on, pa izvadi iz džepa zamotuljak plosnat kao

kutija cigareta. — Evo, ovdje unutra je duša... jedne osobe.

— Čija? — zapitah.

— Moje žene — reče on poslije kratkog oklijevanja. Pogledao sam zatvorenu kutiju omotanu vrpcom. Nisam vjerovao, ali sam ipak, zbog odlučnosti kojom je to izgovorio, zadrhtao.

— Nećete je otvoriti? — predložih videći da drži kutiju u ruci.

— Neću. Ne još — odvrati on. — Moja je ideja slijedeća: što je naša svijest? Kad me ovako promatrate zavaljeni u naslonjač, kad udišete dim ove fine cigare kojom me niste ni ponudili, kad spazite moj obris pod sjajem ove egzotične svjetiljke i oklijevate da me proglasite varalicom, luđakom ili čudakom, kad vaše oči opažaju svjetlo i sjene, vaši živci, vaši mišići neprestano dojavljuju mozgu svakovrsne informacije, to, zapravo, predstavlja vašu dušu, da se izrazim jezikom teologa. Vi i ja smatramo da je riječ o aktivnom stanju našeg mozga. Jest, priznajem, »duša« je kontradiktoran termin, ali ga svi razumiju, svi oni koji misle da znaju o čemu je riječ. Razumije se da to materijalističko gledanje pretvara u fikciju tobožnje postojanje ne samo besmrtne duše nego i postojanoga, bez vremenskog, vječnog bića. Ta duša, složit ćete se, nikad nije postojala. Nitko je od nas nema. Duša mladića ili starca koji čuvaju određene karakteristike iste individualnosti (pa i duša iz vremena kad je bio dijete ili na samrti) vrlo su različita stanja svijesti. No svaki put kad govorimo o nečijoj duši mi instinktivno predočujemo psihičko stanje toga čovjeka u punom zdravlju. Zbog toga sam izabrao upravo to stanje da bih ostvario svoj projekt. Moja sintetička duša je, prema tome, presjek sadašnjosti normalnoga i zdravog bića. Kako sam uspio? Modelirao sam vrlo precizno, atom po atom, u prilagodljivoj jezgri, titraj po titraj, oblik živoga mozga. Zato je ova kutija tako malena. Uz malo više truda mogle bi se dimenzije i smanjiti, ali ne vidim razloga za to. Osim toga, to bi bilo i skuplje. I tako je duša fiksirana u toj supstanci. Nije to zapravo ni model ni kruti i ukočeni splet živčanih vlakana kako sam mislio učiniti na početku, u pokusnom stadiju. Tu je ležala i glavna prepreka. U toj tvari morala je biti sačuvana živa svijest, sposobna da slobodno misli i osjeća, da sanja i bude budna, osjetljiva na protjecanje vremena a da ipak ne ostari. Zato je bilo potrebno da se kristal ne može pokvariti, ni raspasti, ni razbiti. U početku mi se to činilo, gospodine Tichy, neostvarivo, onako kako se to sada čini vama. Moj jedini adut bila je moja upornost. Tvrdoglav sam, gospođine Tichy. Zato sam i uspio...

— Samo trenutak — rekoh nekako zbunjen— kažete da je u toj kutiji materijalni predmet? Da je u njoj svijest jednoga živog bića? Ali kako ona može biti u dodiru s vanjskim svijetom? Kako može vidjeti, čuti...?

Stao sam jer se na Decantorovu licu pojavio neopisiv smiješak.

Promatrao me poluzatvorenim zelenim okom.

— Gospodine Tichy — rekao je — niste, dakle, ništa shvatili... Kakav dodir može postojati između dva partnera ako je vječnost sudbina jednog od njih? Dobro znate da će čovječanstvo nestati najkasnije za petnaest milijardi godina. Zašto bi ta besmrtna duša morala slušati, kome bi se mogla obraćati?... Niste me slušali kad sam vam govorio da je vječna. Vrijeme koje će proteći dok se Zemlja ne ohladi, dok se ne raspadne najčvršća zgrada, dok ne prestanu vrijediti svjetski zakoni, to vrijeme je djelić sekunde za tu besmrtnu dušu. Religije imaju pravo što ne govore o tijelu, jer čemu nam u vječnosti može služiti nos ili par nogu? Kakve koristi od njih kad Zemlja nestane sa svojim cvijećem i kad se ugasi Sunce? No ne bih se zadržavao na otrcanim problemima... Govorili ste o dodiru sa svijetom. Što je to milijun, milijarda godina, trilijun, u usporedbi s vječnosti? U tome moru zemaljskog sjećanja čovjekova svijest bi se izgubila kao kap krvi u oceanu...

— Dakle — rekoh — mislite da će doći do potpunog prekida...

— Dakako. Jesam li ikad tvrdio da je u kutiji cijeli čovjek? Spomenuo sam samo njegovu dušu. Zamislite da odjednom prestanete primati informacije izvana, kao da vam je mozak odvojen od tijela a vi živite i dalje u punoj snazi. Očito postajete slijepi i gluhi, obamrli čak, jer nema organa koji bi vam bili na raspolaganju. A ipak zadržavate potpuno svoju unutrašnju viziju, svoju bistrinu duha, živahnost misli. Možete po volji razmišljati, razvijati imaginaciju, pothranjivati svoje nade, osjećati radost i tugu, osjećaje koji proizlaze iz promjene raspoloženja, stanja duše. Evo, to su osobine ove duše koju polažem na vaš stol...

— Ali, je strašno... zgrozim se ja — slijep, gluh, paraliziran... stoljećima!

— Cijelu vječnost, gospodine Tichy, govorio sam vam o tome. Sloj koji sam izabrao jest od kristala, podvrste nepoznate u prirodi, autonomne tvari koja se ne može fizikalno ni kemijski spajati. U tim nestalnim pokretljivim molekulama sadržana je ta duša što misli i osjeća...

— Čudovište — rekoh tiho i smireno. — Shvaćate li što ste učinili? Ali ljudska svijest se ne može reproducirati. Ako vaša žena živi, kreće se, misli, tada je u kristalu samo kopija, nešto što nije ona...

— I nije — odvrati Decanter škiljeći prema kutiji u bijelom papiru. — Moram priznati, gospodine Tichy, da imale pravo. Nemoguće je proizvesti nečiju dušu dok taj čovjek živi. Bilo bi to besmisleno, paradoksalno. Produženje nastaje samo u trenutku čovjekove smrti. Proces fiksiranja prave strukture mozga zahtijeva uništavanje mozgovnog tkiva...

— Zaboga! — promrml jah — pa vi ste... vi ste ubili svoju ženu?

— Dao sam joj vječni život — odgovori on dižući se. — To nema nikakve veze s problemom kojim se bavimo. Ako baš hoćete, to se tiče mene i moje žene. — Stavio je pri tome ruku na paket. — Mene, pravde i policije. Mi raspravljamo o drugim stvarima.

Neko vrijeme nisam mogao izustiti ni riječ. Pružio sam ruku i opipao kutiju u bijelom papiru. Bila je teška kao da je u njoj olovo.

U redu — rekoh — razgovaramo o drugim stvarima. Pretpostavimo da vam dam novac koji tražite. Ali, jeste li zbilja tako ludi da pomišljate da će se bilo tko dati ubiti zato da bi mu svijest stoljećima i stoljećima bospomoćno podnosila nezamislive muke?

— Što se tiče smrti — prizna Decantor — to je doista delikatan problem.

Tada sam zapazio da mu je smeđe oko zapravo boje lješnjaka.

— Ipak — nastavio je on — mogli bismo računati na neizlječive bolesnike, na one koji su umorni od života, na nepokretne starce koji su pri dobroj svijesti.

— Smrt nije gora od one besmrtnosti koju nudite — primijetih.

Decantor se nasmiješio.

— Možda će vas zabaviti ovo što su vam reći. — Desna strana njegova lica bila je ozbiljna. — Ja, osobno, nikad nisam osjećao potrebu za dušom ni za vječnošću. Ali čovječanstvo već tisućljećima živi s tim snovima. Dugo sam to proučavao, gospodine Tichy. Sve su religije išle za tim zaključkom: obećavanje vječnog života, nada u zagrobni život. Nudim vam to, gospodine Tichy, nudim vam vječni život. Živjet ćete i kad se vaše tijelo raspadne u prah i pepeo. A je li to malo?

— Jest — odgovorio sam — to je malo. Rekli ste da će to biti besmrtnost bez tijela, bez snage, bez uživanja...

— Koješta — prekine me on. — Mogu vam pokazati zapise svetaca svih religija, djela filozofa, pjesme pjesnika, molitve, legende — nisam zamijetio da se mnogo govori o besmrtnosti tijela. Oni to zanemaruju. Sve su nade zgusnuli u dušu i njeno beskrajno trajanje. U dušu kao kontrast tijelu, oslobođenu fizičke boli, nepredvidivih opasnosti, starenja, borbe za osvajanja, svega onoga što zahtijeva ona peć što polako sagorijeva i gasi se i koja se zove organizam. Nitko nije nikada tražio besmrtnost tijela. Samo duša mora biti oslobođena i spašena. Spasio sam je ja, Decantor, za vječnost. Ostvario sam san, ne svoj nego cijelog čovječanstva...

— Shvaćam — rekoh — vi u određenom smislu imate pravo, Decantore. Ali jedino u tome što ste danas preda mnom — a sutra ćete možda pred cijelim svijetom — otkrili beskorisnost duše. Upravo ste dokazali da besmrtnost o kojoj govore zapisi, evanđelja, kurani, epovi, vede, da je ta besmrtnost beskorisna za čovjeka. Štoviše, suočen s tom vječnošću koju mu nudite, cijeli svijet će, kao i ja, to vam jamčim,

osjetiti gađenje i grozu. Sama pomisao na to da bi vaše obećanje moglo za mene postati stvarnost ispunja me grozom. Vi ste, dakle, pokazali da čovječanstvo laže samo sebi već tisućljećima. Vi ste razotkrili tu laž.

— Vi, znači, mislite da moja duša ne može poslužiti nikome? — mirno će i ukočeno moj sugovornik.

— Uvjeren sam. Tvrdim to... Kako možete i pomisliti da bi moglo biti drugačije, Decantore? Pa i vi ste ljudsko biće!

— Već sam vam rekao da nisam nikad osjećao potrebu da budem besmrtan. Mislio sam da je to izuzetan slučaj, odstupanje od pravila. Htio sam uslišati želju čovječanstva a ne svoju. Težio sam da razriješim najteži problem, problem razmjeran mojim snagama. Razriješio sam ga. Bio sam nadahnut pisanjem velikih mislilaca svih vremena. Morali biste to pročitati, Tichy, taj strah pred krajem svega... strah pred gašenjem svijesti u naponu snage i u žaru... Svi to ponavljaju. Sanjarenje o vječnosti. Ja sam ostvario njihov san, gospodine Tichy. Možda bi oni...? Elita... geniji...?

— Morali biste pokušati. Ali iskreno sumnjam... nemoguće.

— Kako to! — uzvikne on i u njegovu se glasu zamijeti iskra osjećaja. — Mislite, dakle, da... da to nema vrijednosti ni za koga? Je li to moguće?

— Jest — odgovorio sam.

— Nemojte prerano zaključivati, Tichy — on će molećivo —sve je još u mojim rukama. Mogu obaviti neke promjene, mogu prilagoditi... mogao bih svoju dušu opremiti sintetičnim osjetilima. Dakako, to isključuje apsolutnu vječnost, ali kad već osjetila imaju za čovjeka takvu važnost... mogu dodati uši, oči...

— A što bi vidjele te oči? — zapitah. Nije odgovorio.

— Vidjele bi kako se hladi Zemlja... nastavio sam — kako se raspada galaksija... kako se gase zvijezde u beskraju tame, zar ne?

Šutio je.

— Ljudi ne žele besmrtnost — rekoh nakon kratke šutnje — oni samo žele da ne umru. Oni bi željeli živjeti, Decantore. Htjeli bi osjetiti tlo pod nogama, vidjeti oblake iznad sebe, voljeti, biti s ljudima i misliti na njih. Ništa drugo. Sve drugo je samo obmana. Nesvjesna laž. Sumnjam da bi vas drugi ljudi tako strpljivo slušali kao ja... osim, dakako, dobrovoljno.

Decantor je neko vrijeme bio nepomičan, očiju uprtih u bijeli papir zamotuljka pred sobom. Odjednom ga je zgrabio, lagano kimnuo glavom i okrenuo se prema vratima.

— Decantore! — viknuo sam i on je stao na pragu.

— Što ćete učiniti s... tim?

— Ništa — hladno će on.

— Vratite se, molim vas — rekoh. — Samo na trenutak. Ne

možemo je samo tako ostaviti.

Ne znam da li je taj čovjek bio genijalan učenjak, ali bio je prvoklasan lopov. Ne bih vam htio iznositi pojedinosti strašne trgovine koja je slijedila. Nisam imao izbora. Ali znao sam da ga ne mogu pustiti da ode u uvjerenju da me je nasamario. A opet, ne mogu ostaviti ljudski duh, živu svijest nesretne žene koju je ubio, da bude zatvorena u nekoj ladici, među starinama, među hrpom papira. Sama riječ nije dovoljno živa. Pokušajte, kad dođete kući, leći u potpuno zamračenu sobu. Zatvorite oči i zamislite da tako ostajete bez micanja dane i noći, nekoliko tjedana, pa mjeseci, godina, stoljeća — zamislite da je vaš mozak prije tog podvrgnut takvoj operaciji da ne možete ni poludjeti.

Dok smo se cjenkali, progonila me i strašila pomisao da bi netko mogao biti osuđen na takvu kaznu, u usporedbi s kojom su paklene muke dječja igra. Trebalo je svakako uništiti tu dušu i dati mu novac koji traži... Dakle, molim vas, nemojte tražiti pojedinosti. Cijelog sam se života smatrao škrcem. Danas sam posumnjao u to samo zato... No, dobro. Nije to bila samo obična odšteta.

Prebrojili smo novac, a zatim je zatražio da ugasim svjetlo. U tami sam čuo kako šušte novčanice, a onda sam odjednom spazio nešto bjelkasto i pravokutno, plišani jastučić, i na njemu neka vrst fluidnog dragulja, jedva zamjetno svjetlucanje. Kad sam se priviknuo na tamu, činilo mi se da stvar sjaji plavkastim, sve jačim sjajem. Iza svojih leđa osjetio sam isprekidani Decantorov dah. Sagnuo sam se, dohvatio mali čekić i jednim udarcem...

Znate, kad bolje promislim, čini mi se da je Decantor imao pravo. Kad sam htio udariti, ruka me nije poslušala i samo sam malo okrnjio jajoliki kristal. U djeliću sekunde zbila se nečujna eksplozija i posvuda su se panično počela kovitlati zrna ljubičaste prašine prije nego što su se rasula i nestala. Zatim se opet sve smračilo. U toj tami javio se mukli i ugasli glas:

— Ne morate više udariti, Tichy... gotovo je.

Tada sam mu povjerovao. Imao sam dokaz. Osjetio sam to. Upalio sam svjetlo i neko vrijeme smo se promatrali, zaneseni, kao dvojica ubojica. On je strpao novčanice u džep svoga kaputa pa izašao i ne pozdravivši. Nisam više nikad vidio toga izumitelja besmrtne duše koju sam ubio.

Likovi 1919

Vladimir Grigorjev:

Obrazca 1919

Preveo *Nikola Popović*

Ma kako se držao pojedinac, šanse su mu male. Situacija je škakljiva. I jako je velik taj kotao koji preplavljuje val za valom. Strmoglavio se svom silinom: označio je za sva vremena nezaboravnu godinu 1919.

Pripucao narod, privikao se na eksplozivne bombe i nije se više bojao šrapnela. Sada su mitraljezi Maxim i Hotchkis ušli u sobe. Smješteni kako je komu bilo volja djeluju kao šakom u oko, metak im ne možeš zaustaviti samo tako. Metak je luckast a bajonet je prava stvar!

Tako je to bilo tada. Instinkt samoodržanja. Nadživjet će onaj jači. A tko je jači? S puškom si jači koliki je puškomet.

No i nije baš uvijek tako. Eto, tu je pet stotina seljaka, svaki ima trometku, bomba mu se njiše na kožnom ramenu, komandir je momak odoka, opasan, oštrih očiju, odmah će pročitati i svoga i tuđega. E, ali na protivničkoj strani je bilo tri puta više bajoneta, na svakoga po sto metaka, a kuhinja se dimi iza šumarka. Američki pirjani odrezak! A ovdje pet stotina želudaca zvjerski krči. Zaštiti se sad, ako možeš!'

Pet stotina grlatih, snažnih ruku, sa sidrima na zapešćima, s rusalkom pod majicom: baltički mornari, ozbiljan narod. A u duši svakoga iznad prazna želuca kao u peći bukti plamen: orkani protiv neprijatelja.

Pet stotina je mnogo, no bilo ih je dvije tisuće bajoneta i dodaj sablje — i gdje su sada? Rđaju u crnoj zemlji. Pali su drugovi, ostali na strništima, u blatu, po šumama, na odmorištima. Sada je i na ostale došao red. Kolčak sa tri strane, a na četvrtoj močvara; ispriječila se, prokleta, i nema se kamo.

Otkopčali mornari remene, pognuli se smrznuto, čekaju. Spustila se večer, pojavile se zvijezde. Jesenska noć, a ujutro će se riješiti sudbina baltičkog puka.

Zaplesat će rusalke na mornarskim grudima posljednji put. I kao kamen će potonuti. Jasno. Nitko se nije spremao bez bitke privezati na riječni vez. Takvo što se nije ni pomišljalo. Posljednje rezerve, pet salvi s obale, granate u hodu, a onda na bajonete i: uraa! Drugačije ne ide.

— Lijepo vrijeme — osjećajno je uzdahnuo mornar Feđa čiž s dna rova. Udobno se smjestio na mornarskom kaputu i stavio ruke pod glavu brojeći zvijezde.

— Vrijeme loše, klima loša — mračno se odazvao mornar artiljerac Afanasij Vlasov. — Ljeto, a list već požutio.

— Promijeni klimu, Fanja! — povikao je Pecka Konjev. — Sada je pravo vrijeme. Poslije će biti kasno.

— Da, klima — nastavio je Čiž — plovio sam ja Sredozemljem. To je klima! Vječno zelene biljke. U socijalizmu, čuo sam, braćo, proširit će se po cijelom svijetu.

— Ali, braćo, tropi nam u selu ne bi ničemu koristili — razmišljao je artiljerac Afanasij. Upravo je htio razviti tu teoriju, kad su grunuli pucnjevi: najprije iz pušaka, a onda iz mitraljeza.

— Zafrkavaju se. Ne znaju kamo bi s mecima — reče Feđa Čiž i podigne se da promotri. — Đavolska stvar. Tamo dolje šeta nekakav tip. Pucaju po njemu. Neka pogleda još tko. Možda mi se priviđa.

Ljudi su se pomakli. Mnogi su htjeli vidjeti kako to čovjek šeta kroz kišu metaka.

I doista, nedaleko od rovova, neki je čovjek prtljao naprijed-natrag, saginjao se, sjedao, mrsio rukama po travi. Ponekad bi se uspravio i nervozno pogledavao onamo otkuda je štektao mitraljez.

Lanac mornara se digao u punom sastavu i šutke očekivao razvoj događaja.

I sva traganja tog hrabrog tipa završila su uspješno.

— I, ho! — viknuo je grlenim glasom. Iz trave je izvukao nekakav predmet, bacio ga uvis i lako uhvatio u letu. Poslije toga se još jednom osvrnuo, razgledao malo i pošao ravno prema mornarima. Mitraljez je načas umuknuo, da ga ponovo napune, što li, a onda je zakloparao što je mogao jače na čovjeka koji je nastavio koračati prema mornarima, kao da je imao oklop na leđima.

Mornari su šutjeli i radoznalo promatrali neznanca.

Dugonja, lagano odjeven u nekakvu vojničku dolamicu, kretao se vrlo odmjereno i slobodno. Kao da je namjeravao skočiti u rov među mornare, no možda je razmišljao i o tome da se vrati, a možda se čak mogao i jednostavno rasplinuti u zraku.

Svašta se moglo nagađati, no svi su ostali na svojim mjestima, to je prikaza — i točka!

— Leteći Holandez, tako mi svega! — promuklo reče artiljerac Afanasij.

— Intelektualac — promrmlja Ciž, ne skidajući pogleda s prilike ali ni ruke s mauzera. Neznanac se zaustavi baš pred Feđom i pažljivim pogledom promotri mornare.

— Dođi ovamo, bratac — ohrabrivši se progovori Feda i podigne se iz rova. Prilika se laganim skokom nađe u rovu. A onda mornari nasrnuše k prebjegu da ga pogledaju izbliza.

— Boljševici? — upitao je hladnim glasom neznanac i zainteresirano je odmjeravao ljude kao da je došao vrbovati najsnažnije i najizdržljivije.

— Boljševici, kadeti. A tko si ti? — podviknuo je sa svoga mjesta Feđa Konjev. — Odgovaraj!

— Nisam od tih, nisam taj, ako želite da budem iskren — pristojno je odgovorio došljak.

— Pilence šareno, znači! — zažario se i vatreno nastavio Konjev.

— Natrag! — zapovjednički ga ušutka artiljerac Afanasij, a onda strogo upitao prebjega: — kojim ste poslom došli, građanine?

— Traži se jedan odred crvenih. — Sve je osupnula neumjesna riječ »traži se« kao iz nekakvog novinskog oglasa. — Po svemu sudeći odred je opkoljen, a meni je upravo takav potreban.

— Po svemu sudeći? A što ste ono skupljali po travi?

— Tražio sam svoj pribor. Tamo mi je ispao pribor.

Šestim osjetilom artiljerac je shvatio da je bolje više ne dirati u taj pribor i prestao je ispitivati neznanca.

— Ciž, sprovedi ga u štab — rekao je. — Izvijesti. Baltički mornar Fedor Ciž i sumnjivi čovjek nestali su u tami.

— Eto što se sve događa u ratu — prvi je progovorio artiljerac Afanasij. — Nekome je dovoljna i mala krhotina, drugome ni baražna vatra ne može ništa.

*

Unutrašnjost zemunice u kojoj se smjestio štab štitio je samo na brzinu načinjen zemljani nasip. U oblacima jetkog dima mahorke, pod čađavom petrolejskom svjetiljkom, komandni je sastav dugo mozgao nad kartom, srčući čaj bez šećera.

— Neće oni krenuti u noćnu bitku — govorio je komandir puka, Litvanac Oamer. — Gubici bi im bili veliki. Bolje je kada se razdani. — Srknuo je malo čaja i oštro pogledao komesara, zatim zamjenika, želeći da mu oni kažu što misle. No opaski nije bilo, a komesar Strumilin se čak malo i osmjehnuo krajičkom usta.

— O noćnoj bici možemo samo maštati — rekao je. Tada su zaškripala vrata i pod svjetiljkom je stajao mornar Fedor Čaž.

— Priveo sam »jezik« — rekao je šapatom da bi ga čuli samo oni i glavom je pokazao na vrata. Prebjega. Ostavio sam ga vani.

— Ostavio u grmlju? — začudi se komandir.

— Neće pobjeći — spremno je odgovorio Ciž, prislonio pušku na

stol i sjeo na klupu prored čaše sa čajem. — Naš je čovjek. Istomišljenik.

Komandir i zamjenik se sumnjičavo zagledaše a onda se zajedno okomiše na mornara.

— Ti bratac... — započeo je zamjenik ali u taj čas netko je oprezno pokucao na vrata i začuo se tihi glas:

— Može li se ući? — Tim se riječima prebjeg osobno pojavio u zemunici štaba.

Ne, nije nimalo nalikovao na naše. Naši su tada po cijeloj republici svi bili isti: lica siva kao neprosušeno drvo, oči ispijene a živci mirni, s osmijehom na krajevima usana i lakši jedno pet-šest kilograma nego prije rata.

A ovaj jedar, rumen, obrazi sjajni. Čizme baletne, blistave, a dolamica kao da je sašivena od jelenje kože. Pomodna, bez mrljice, modra.

Zamjenikov je pogled ispitivački prešao preko te dolamice, miran kao da nije sreo ništa neobično. No valja reći da je zamjenik uvijek u izvanrednim situacijama ostajao hladnokrvan.

Kicoški izgled prebjega zaprepastio je sve, a on je prisutne jedva udostojio pažnje. Pogledavši svu trojicu odjednom, kao da je iscrpio sva pitanja uobičajena pri prvom susretu. Pažljivo je razgledao polumračan zaklon.

— Znači, to je tako — sumirao je prebjeg. — Nije baš bogato.

— Vi ste, po svemu sudeći, navikli na raskošnije uvjete — mračno je napomenuo komandir. Sumnjičave pretpostavke već su mu počele svrdlati po glavi.

— Raskoš? — zbunjeno se začudio prebjeg. — Ja sam odlučno protiv toga. Ona je suvišan teret.

— A mi smo za raskoš — strogo odgovori komandir. — Ali za takvu koja bi bila dostupna svakome. Čak ćemo i zahode odlijevati od zlata!

— A ja sam čuo — gostovo lice prekrije lukavi osmijeh — da ste vi za siromaštvo. Da svi postanu siromašni.

Od tih bjelogardijskih riječi naočale sa zlatnim okvirima poskočile su na komandirovu nosu; zamjenik je zakoraknuo natrag u mrak, a oči su mu opasno zasjale. Komesar Strumilin je snažno otpuhnuo duhanski dim i rekao:

— Tko tako govori ima djelomično i pravo. Neka smo i za siromaštvo. No pojmovi »siromaštvo« i »bogatstvo« postoje samo u uzajamnom odnosu. Zar nije tako? — Svi umukoše. — Sjećate li se poeme »Kome je lijepo živjeti u Rusiji«? »Bilo je bogatih, bilo je siromašnih, a nije bilo sretnih«. I zbog toga ćemo na neodređeno vrijeme odbaciti te pojmove i reći ovako: mi smo za društvo u kome će čovjek biti sretan. Ha?

Upitno je pogledao gosta, ali ovaj nije ni okom trepnuo.

— Vi ste u stanju odrediti pojam sreće? — gost se uljudno osmjehne.

Komesar je uzvratio osmjeh.

— A jeste li ga vi otkrili? — Ako su se sugovornici počeli osmjehivati ostajući izvana mirni, znači da je razgovor prešao kritičnu točku i da je jedan od njih počeo stjecati prednost.

— E, pa što ćemo? Da počnemo — predložio je komesar Strumilin. — Sreća je takvo postojanje bića kada mu sve ide po miloj volji i želji.

Neznanac je sada netremice gledao komesara. U desnoj je ruci držao nekakvu čudnu kutiju svu načičkanu pucetima, onu koju je pokupio u polju.

— Što je to? — upitao je komandir.

— Orbitalni predajnik — kao uzgred odgovori neznanac.

— To je Kant. Stari dobri Kant. — Komesaru je glas postao topliji kao da je riječ o dragom živom ili mrtvom drugu.

— Pripazite na »bića«, »sve po njegovoj volji«. E pa mi smo za sreću. A vi se sada sami snađite u međusobnim odnosima toga siromaštva i bogatstva.

— Kant. Kant — mrmljao je u međuvremenu neznanac u svoju kutiju — treba to zapamtiti, svakako zapamtiti...

Iz toga smo mi odmah zaključili da je posjetiteljeva inteligencija, u koju je Ciž posumnjao još tamo u rovu, bila više nego površna, jer bi čak i netko poluobrazovan morao znati ime velikog pribaltičkog mislioca, kojem kosti počivaju u katedrali grada čiji su stanovnici po točnosti vremena njegovih šetnji ravnali svoje satove i nikada se nisu prevarili. A onda se odjednom umiješao u razgovor zamjenik iz svoga kuta u tami:

— Krenuli smo ukrivo s pitanjima. Siromaštvo nije porok a bogatstvo nije sreća! Mlatimo praznu slamu. Njega su možda ubacili da bi takvim pričama ovdje unio dezorganizaciju. A ispravna je linija ova... — okrene se neznancu. — Legitimaciju. Bilo kakvu ispravu!

— Legitimaciju? — neznanac očito nije htio shvatiti što se od njega traži.

— Traže legitimaciju — reče u kutiju s prekidačima kao da se savjetuje s nekim. — Kakvu legitimaciju?

— Evo ovakvu! — strašno je podviknuo zamjenik čuvši da neznanac nema nikakvih isprava. Prstima je držao bijeli karton na kome je pisalo legitimacija.

Neznanac je začuđeno pogledao kartončić, malo razmišljao i nehotice izrekao riječi poslije kojih je počela čista bajka.

— No ako vam treba točno takva... — iz džepa je izvukao bijeli kvadrat i prinio ga svjetiljki. Glatka površina kvadrata bila je potpuno čista.

— A to, što je to? — još ne shvaćajući upitao je zamjenik.

— Legitimacija — slegnuo je ramenima kicoš-prebjeg i svi su mogli opaziti kako se na čistom kartonu pojavljuju slova s imenom. Ali, ime je bilo zamjenikovo!

U rukama neobičnog kicoša pojavila se kopija dokumenta i to kakva kopija! Lakirana, na luksuznom kartonu, bez otisaka prljavih prstiju. I tek što se na kartonu pojavila i posljednja točka, dokument je krenuo od ruke do ruke.

— Vješto! — napomenuo je komandir, završivši razgledanje.

— Vješto — u jedan glas potvrdiše Ciž i Strumilin.

— Vješto. Falsifikat — promrmljao je zamjenik.

— Idemo dalje — presjekavši čuđenje, nastavio je tajanstveni plagijator.

I taj čistunac pljusnu pola bočice ljubičaste tinte ravno na snježnobijele čizme od teleće kože s ružičastim ukrasima, a ostatak bočice na svoju dolamicu od jelenje kože.

— Nestao zauvijek, buržujska propalico — radosno je to popratio Ciž. A zamjenik se samo nakašljao gledajući tako zlonamjerno uništavanje vrijednih stvari.

Ali, nije bila oštećena narodna imovina. Kemijski sastav je kao živa kliznuo po čizmama i u lokvicama se skupio pod nogama eksperimentatora.

— Ne prlja se, ne mijenja se — zagalamio je gost tonom trgovačkog putnika. — Neka nikoga ne smeta moj svježi izgled. On se sam obnavlja. I uopće odbacite sve sumnje. Pred vama nije špijun ni provokator. I nema razloga da vam šalju špijuna kada je sve jasno. Ishod će riješiti baterije topova.

Na papiru je nacrtao pozicije bijelih s točnim oznakama i pozicijama topova. Svi su se nagnuli nad crtež.

— Slaže se s našim podacima — rekao je na kraju komandir i suho, vrlo suho upitao: — Vi mislite da se ništa ne može učiniti?

— Sami ne možete ništa učiniti — potvrdio je neznanac, ističući riječi. — Samo vas čudo može spasiti.

— A čuda na ovom svijetu se ne događaju — naglasi komandant, odgojen da nema čuda.

— Što se tiče čuda, to nisam ustvrdio — oprezno reče neznanac i značajno pogleda komesara.

Komesar ga odmjeri i suluda, ružna misao sijevne mu kroz glavu.

— Dakle, što ćemo? — Strumilin će sabrano. — Do jutra ima dosta vremena. Raziđite se po rovu. A ja ću s ovim drugom još malo razgovarati.

Saginjući se kroz vrata ljudi napustiše zadimljenu zemunicu i izađoše na svježi noćni zrak. Zamjenik pozva Strumilina van.

— Nemoj tu gnjidu prigrliti na proleterske grudi — ljutito prošapta

u mraku pod zvijezdama. — Vjeruj mome političkom osjećaju.

— No, no — osmjehne se Strumilin.

— S buržoazijom se druže Strumiline, hvataš pred smrt u kolo! I ne: no, no; ja ću svoje mišljenje poslati kamo treba, ako ostanemo živi. Propjevat ćeš!

— Zbogom — reče Strumilin i vrati se u zemunicu.

»Taj bi čovjek mogao učiniti čudo«, plamteći je prostrujala misao komesarovim inače trijeznim mozgom i tu se stvrdnula kao kocka šećera, kao nešto potpuno opredmećeno.

Uvjereni materijalist, Strumilin još ni sam nije shvaćao na koji se način mogao tako neobično razići sa svim svojim teorijskim znanjima. Nadati se čudu!? U lancu razmišljanja još mu je nedostajala neka važna karika.

»Taj je čovjek lupež i šarlatan!«, zaključio bi da razmišlja u normalnim uvjetima. Ali sada, u živčanoj napetosti, kada je kazaljki na satu ostalo da prijeđe samo još nekoliko crtica do susreta s paklenim strojem smrti, do pogibije cijelog puka u dimu i plamenu baruta — čudna pojava neznanca izazvala je ne budnu logiku već intuiciju, koju nitko ne priznaje rado. »Načinit će čudo!«, plelo se u glavi komesara Strumilina. Ušao je u zemunicu. Vrata su se zalupila, plamen petrolejke se zalelujao a sjena prebjega zaljuljala na zidu.

Prebjeg je stajao nepomičan i samo nešto šaptao u otvor svoje vražje kutije, šaptao u nju i prislanjao je na uho.

Komesar je osluhnuo. »Nije njemački«, brzo je zaključio. »Nije ni francuski, ni engleski, Češki? Ne.«

Dakle — reče sebi komesar i, popravivši remen, vojničkim korakom priđe neznancu, stavi mu ruku na rame i pogleda ga ledenim pogledom.

— Dakle, dragi druže! Pomozi, učini što možeš.

Tako su stajali ukočeni jedan nasuprot drugom i neki zraci iz zjenica spojili su ih na jednoj ravnoj liniji napetoj poput strune — da je takneš zazvučala bi.

— Znači vi ste dokučili da bih vam ja mogao pomoći? — neljubazno, posprdno se osmjehujući zapita neznanac. Val gorčine diže se Strumilinu u grlo. Lice mu se tržne. — Ne mogu vam pomoći. Kazali su »ne«. Završavamo film. Znate, snimamo dokumentarni film, na kraju puk crvenih gine. Optimistička tragedija. Efektni kadrovi. Dok smo ih našli, pregledali smo na stotine rola tamo u orbiti. Utrošili smo masu energije.

— Još snimate i film! Na kraju ćete se razigrati i s glumcima — u očajanju drekne komesar.

— Mi ne snimamo glumljene filmove. Gluma na našem planetu nikoga ne može uvjeriti. Gledaoce odbija nestvarnosi, glumačko prenemaganje. Glumac na ekranu, to je odavno prijeđena etapa. Za

naš je planet cijeli vaš život prijeđena etapa ..

Komesar Strumilin uzdahne duboko čuvši te riječi. Eto to je ona karika koja je nedostajala za logičan zaključak. Na našem planetu. Iz drugih svjetova. Obratni Jules Verne. Iz topa na Zemlju. Priča! No njega je sada zanimala korisna strana priče, spas pet stotina ljudi iz puka nužno potrebnih revoluciji, za što bi on rado dao u zalog i svoju dušu samome sotoni.

— A zašto takav finale filma? S krvavim završetkom? — upitao je komesar izravno povrativši dah.

— A tko bi ga znao. Smatra se efektnim. Ja sam inače osobno specijalist za sretne završetke. Upravo u njima dolazim do punog izražaja. Ali ne, poslali su baš mene. Kazali su: potrebno je prikazati smrt kroz poglede optimista.

— No drago mi je što su baš vas poslali — brzo će Strumilin. — I nama je miliji sretan završetak. A kakav vam je scenarij?

— Ah, bogat, raskošan. Prevrat u velikoj zemlji, propast veleposjednika. Pokret plebejskih masa. Želje ove i one strane. Osobne tragedije. Povijesna rješenja i greške. Uzajamno povezani događaji u drugim krajevima planeta, oslikavanje ratnih epizoda u svoj njihovoj ljepoti. — Neznanac je govorio patetično. — Obavljen je kolosalan posao. Višekratno sondiranje s osobnim izlaskom na Zemlju, stalna promatračka kontrola najvažnijih događaja iz orbite. U našim se rukama nalazi globalni film kretanja cjelokupnog društvenog procesa. Sve do pobjede revolucije. Naš je matematički automat dao nužne proračune i izgradio model toka osnovnih događaja...

— To nije zanimljivo, revolucija će ionako pobijediti. Za to stavljam ruku u vatru — prekinuo ga je komesar Strumilin dok su mu oči hladno sijevnule.

— Vi ćete staviti i glavu u vatru i to već ujutro — upadne Marsovac. Malo se nakašljao i nastavio. — Eto takve kadrove donosimo kući. Potpun uspjeh. To više što smo sasvim slučajno naletjeli na vaš planet. Kao po narudžbi.

— Spektakl će biti grandiozan — pomiri se Strumilin. — Ali dajte sretan završetak! Ta vi ste na kraju krajeva stručnjak za sretne rasplete. Nemojte činiti nasilje nad sobom. Umjetnost i nasilje nad umjetnošću ne idu zajedno. Organizirajte čudo i spasite baltički puk, a onda radite što hoćete, no, recimo... posjetite štab bijelih, pukovnika Radzinskog. Izvanredno efektna slika, uvjeravam vas, ha?

Nezemaljski je čovjek uporno šutio i dalje.

— Da li yi sebi možete predočiti za što se sada lije krv? — srdito i umorno zapita Strumilin. Već mu je dosadilo nagovarati čudaka koji je pao s neba, odakle sve može dobro vidjeti.

— S globalnog stajališta? — učtivo upita taj uglađeni predstavnik onoga svijeta. — Razvitak proizvodnih snaga došao je u sukob s

društvenim uređenjem.

— Politekonomija! — odmahnuo je komesar. — A krv, ljudska krv, srce i duša homo sapiensa? Tih kategorija nema u politekonomiji i eto taj materijal ide u smrtni boj... Prvi put u povijesti ljudsko je srce osjetilo mogućnost da se ostvari idealno društvo.

Strumilin posegne iza sebe hitro izvuče iz vojničke torbe iskrzanu knjižicu »Glad i bijeda, izumiranje ruskog naroda kao posljedica policijskog režima«, izdanje DONSKA RIJEČ.

— Prije dvanaest godina mogli ste ovu brošuru kupiti na bilo kojem kiosku u Rusiji, a sada je jedinstveni primjerak. Pročitajte kada budete imali vremena.

Pokoravajući se riječi »jedinstveni«, međuplanetarac je pokorno primio dar i brižljivo ga spremio pod pazuho, pri čemu dolamica kao da je upila u sebe knjižicu, a nije se vidio nikakav prorez ni pukotina na materijalu. Dakle nije se bez razloga ta izuzetna dolamica sviđala zamjeniku komandira.

— Vi ste već govorili o društvu u kome će svatko biti sretan u skladu sa svojom sposobnošću da bude sretan — pripomenu on komesaru.

— Jesam! — potvrdi Strumilin, zažarivši se. Točno, budućnost se već nazirala iza krhkih vrata zemunice, trebalo je samo pružiti ruku i opipati je. — Mi ćemo sagraditi takvo društvo— uzdrhtalo obeća. — U njemu neće biti mjesta kraljevima, diktatorima, teroru. Ulicom upravlja ulični savjet, gradom gradski a državom državni. Sovjetska vlast. Izborna, jedina i nedjeljiva. Bit će to kraj postojanja sramnog ropstva. Takvog neće biti. I zbog toga mi idemo u naš posljednji boj!

Sa svakom rečenicom komesar je osjećao sve veći polet i uvjerenje u ispravnost onoga što je izrekao. Da sada pred njim i nije samo jedan došljak s dalekih zvijezda, da ih je i »totina, baš kao što se to i događalo kad su pred njim bile stotine njegovih, baltičkih mladića s uperenim bajunetima, naboj komesarove duše bio bi dovoljan da električna struja prodre u hladnokrvno srce svakoga i svatko bi rekao: »Tako je, druže Strumiline!«

— Zar to već niste snimili? — začudio se Strumilin, dolazeći k sebi iz govorničkog zanosa.

— Sve se snima, sve što se tu nalazi i što se događa. Sve. Svemoćni aparat... evo ga — zadovoljno se nakesio svemirski kino-operater i potapša materijal dolamice. Komesar ju je još jednom pogledao pažljivo i pomislio kako ne bi bilo loše to pokazati Akademiji nauka i kako bi se takvom dolamicom mogla prirediti mnoga iznenađenja.

— Da, da, vi imate maksimalan program — reče Marsovac vraćajući se glavnoj temi razgovora. — Nama bi za takve rezultate bila potrebna evolucija i život mnogih pokoljenja.

— Tako je, evolucija! E-VO-LUCIJA! — zagrmio je žestokim glasom

Strumilin. — A kod nas je revolucija. Odjednom rješavamo probleme. Na veliko i na malo.

— Neće vam biti lako! — gost je suosjećao s našim nevoljama. — To je kao kada bih, na primjer, rastavio parnu lokomotivu od njezinih dijelova pokušao sastaviti električnu. Stroj na posve drukčijem principu.

— Izvanredno! — viknuo je zaneseno Strumilin. Rastavljamo parnu lokomotivu, talimo svaki dio i iz toga metala kujemo dijelove električne. A mi smo dobri kovači. I duh nam je mlad. U vašu tehnološku shemu unosimo element pretapanja i točka! Nije slučajno da će i po vašim proračunima naša stvar pobijediti.

Oči komesara Strumilina veselo su zasjale. Osjećao je: još samo nekoliko spretnih zahvata i on će izići kao pobjednik. Sada je vodio oponenta ravnim putem do predviđenog mjesta za svoju pobjedu.

— Pretopiti... vrlo dobro — složio se predstavnik akademskog shvaćanja hoda povijesti. Njegov je pogled kao i prije budno pratio svaki Strumilinov pokret a kutija je svim svojim otvorima gledala ravno u komesarova usta. — Ali najprije treba pretapati i kaliti u ognju taj ljudski materijal. A pri užarenom ognju nije hladno, zar ne?

— Put u raj je uvijek vodio kroz vatru pakla — odsiječe komesar!

— No dobro — popustio je napokon Marsovac — sada ćemo razmotriti kako ćete vi osobno proći kroz vatru i vodu i kroz grlo lijevka. Dajte ovamo ruku.

Strumilin se pokori i njegov je dlan položen na otvore te iste kutije. Na koži je osjetio električne podražaje na presjeku proslavljene linije života. Zatim su podražaji prestali i Marsovac je odmah rekao:

— Eto, to je sve! Informacija o vama predana je gdje je trebalo, slaže se s podacima globalnog karaktera, ući će u mehanizam koji će donijeti odluku i tada pazite!

Komesar, koji nije vjerovao u proricanja sudbine, osjetio je kako mu je srce jače zakucalo i šutke je podigao pogled prema gore gdje je negdje u beskraju svemira ravnodušni stroj odmjeravao po svojoj volji liniju njegova života.

Kasetica je odjednom zaiskrila ljubičastom svjetlošću a proricatelj ju je prislonio na uho.

— Evo informacije — uzviknuo je radosno. — Čujem, da. Što? O njemu će se pjevati pjesme? Aforizmima će dovesti u nedoumicu zapadnu diplomaciju?... Stradaju koeficijenti? Osigurač pregorio?

Osmijeh je nestao s neznančeva lica.

— Koeficijenti stradaju, tehnika je zastarjela — reče s tugom u glasu, očito se stideći što je besprijekorna marsovska tehnika odjednom zakazala pred očima predstavnika druge civilizacije. Komesar se obradovao toj pogreški jer mu se upravo zbog nje vratila moralna premoć koju je postigao diskusijom i koju nije smio ispustiti

iz ruku.

— K vragu i koeficijenti — brzo je izjavio komesar koristeći se trenutkom pometnje. — Razmislimo radije kako da izmijenimo finale vašega komada tako da ne moraju poginuti baltički mornari tek radi zadovoljstva gledalaca A?

Marsovac se trgnuo. Vrlo oštro skrenuo je komesar od osobnog prema općem, od teoretskog prema praktičnim mjerama.

— Hajde, dragi moj druže, demonstriraj profesionalne kvalitete tako da zapanjiš gledaoce, a onda ravno u štab bijelih. Bit će to povijesna scena!

— U štabu bijelih imaju velike planove — tužno je rekao Marsovac, kao da su mu gurnuli na potpis naredbu da prigovara samom sebi.

*

Na Strumilinovu bi mjestu svatko poveo razgovor o tajnom razgovoru s prebjegom. Mahao bi rukama, kleo bi se i tražio ozbiljan odnos prema svemu a na kraju bi sam prestao vjerovati vlastitim izjavama. Ali, Strumilin je znao u čemu može povjerovati bližnjem, a o čemu tvrdo šutjeti — godinu, a ako treba i cijeli život.

Zbog toga su ga drugovi kada su se vratili u zemunicu, zatekli kao da se ništa nije dogodilo, nagnuta nad kartom, na koju nitko više nije mogao gledati bez gađenja.

— Dakle, što je s prebjegom? Ima li interesantnih podataka? — zapitao je komandir nemarno uređujući ležaj.

— Poslao sam ga u streljački stroj, podići će duh u mornara. Porazgovarat će s ljudima o budućnosti.

— On? — reče kroz zube zamjenik. — Taj dotepenac?

— On je astronom — uvjerljivo reče komesar. — Specijalist za život na drugim planetima. On će ispripovijedati o braći po razumu koja su već prolila krv za sretniju budućnost, za život takav kakav će biti i u nas.

— Nije loše — napomene komandir, ali bez oduševljenja.

— I još nešto — tiko doda Strumilin — čini mi se da bi trebalo za svaki slučaj upregnuti konje. Pripremiti ranjene za putovanje. Ništa ne jamčim, ali mogu iskrsnuti nepredvidivi događaji. Znate, takvi događaji mogu iskrsnuti u toplim ljetnim noćima sa čistim zvijezdama na nebu.

*

I zaista. U šumarku pod zavjesom granata drveća, uz odsjaj prigušene vatre od ugljena i pepela, Marsovac je razvezao priču o drukčijem životu.

— Čudesni bi vam se učinili poreci na tom planetu. Mnogo toga bi vam tamo bilo neshvatljivo, a mnogo toga i čudno, ali poučno.

— Po čemu su nam stanovnici tog planeta bili primjer? —

osmjehne se Pećka Konjev, koji nije uspio zapapriti prebjegu kad se prvi put pojavio, ali očito nije gubio nadu da će toga frajera kad-tad nasukati.

Marsovac se osmjehnuo Pećki kao da ga moli da mu oprosti što nema volje da polemizira. Pritom ga je prodorno pogledao u oči, nešto šapnuo i rukom mahnuo po zraku i Konjev je odjednom osjetio električne udare u tijelu i neizrecivu blagost prema ljudima oko sebe, a prije svega prema gostu.

— Dobro, dobro... — sneno je prošaptao.

— Eto takav bi vam se pokazao taj planet od prvog trenutka — produžio je čudni predavač. — Tamo su gradovi, na primjer, postavljeni u zraku visoko iznad tla, a ispod njih su šume, travnjaci, jezera. Ako netko zaželi na tlo, uključuje se na magnetsku liniju i spušta se kao po ogradi stepeništa.

— A sela? Zar su i sela također u zraku? — uznemireno je zapitao netko, nesumnjivo seljak.

— Sela su ostala na zemlji — uvjeravao je predavač — no seljaci obitavaju također u zraku. Točnije rečeno, seljaka kao takvih i nema, postoje samo stručnjaci za poljoprivredu. Urod se pobire strojevima koji misle. Zapravo, ne samo seljaka nego ni proletarijata tamo više nema. Strojevi rade bez ljudi.

— A tko je tamo onda? Sve sami buržuji? U čijim je rukama vlast? — pitali su uz grmlja. — A kako bez diktature? Paraziti će se razmnožiti, prožderat će sve!

— Bez panike, građani! — sve je natkrilio prodoran glas komandira Afanasija Vlasova. — Tiho! Drug sve izlaže pravilno. Besklasno društvo, izjednačavanje umnog i fizičkog. Teoriju ste pozaboravljali, jeste li?

Marsovac se rascvao promatrajući takvu filmsku scenu i čvršće stiskao u ruci zagonetnu kutiju.

I uopće, kako se vidi, svima je krenulo.

Marsovskom režiseru, zato što je otprve uletio u miting i gužvu nesebičnih heroja, upravo za film i krupni plan, u točno određenim koordinatama priče.

Uspjelo je i baltičkim mornarima, koji su iz prve ruke dobili izvještaj o životu na drugim svjetovima u čije postojanje nitko nije sumnjao. Ipak su se kolebali što je bilo očito po nejasnim pitanjima nekih administrativaca.

Ispravan se pokazao, kao i uvijek, komesar Strumilin. A Marsovac je unio u mornare napetost, koju ne nalazi svatko u sebi pred licem smrti. Znači, vrlo skupo će platiti klasni neprijatelj prolivenu krv komesara i njegovih drugova.

Predstava koju je započeo Marsovac — pod vještom rukom komesara Strumilina — nastavljala se po programu. Njemu je potpuno

uspjelo sačuvati ugled predavača.

Marsovac je uspio ispripovijedati što se radi na dalekom planetu, kako se tamo odmaraju, o ispunjenom rasporedu dana, pokazao je kako plešu naši daleki srodnici. Dotakao se onih stvari koje čine život Marsovaca sretnim, a prešao je i na trenutke kada ni Marsovcu nije lijepo. Takav je put svega živog. Ne može biti sreće bez kraja i konca.

Nije se baš znalo kako će se završiti ta njegova priča jer se usred nje pokraj vatre pojavio komesar.

— Drugovi, prijeko je potrebno završiti sastanak. Molim vas, zauzmite borbene položaje.

Utonuli u žive slike čudesnog života dalekog planeta, mornari se laćaju oružja, dižu se i jedan za drugim nestaju u noći.

— Eto — reče komesar, uvjerivši se da nitko nije ostao kod vatre — ubacili su letak. Obećavaju da će sve koji ostanu na životu dotući šipkama za čišćenje pušaka. Programatska izjava, tako reći.

— Dajte da vidim tu cedulju — zatražio je Marsovac. Okrenuo se s tekstom prema vatri, razgledao ga a zatim prislonio na dolamicu.

— Krupno — rekao je u mikrofon. — Dajte to krupno... — A kako su dobacili tu bilješku? U koga sumnjate?

— Sumnjiv je onaj kome je najlakše da upadne medu nas — osmjehnuo se komesar, pogledajući nekamo u stranu pokraj Marsovca.

— A kome je najlakše? Meni? — Marsovac vrškom luksuzne čizme gurne čađavu glavnju na vatru. Nije ni pogledao komesara. Strumilin je šutio. Stranac je nastavio: — Na meni sumnja neće ostati. Izvest ću odred iz močvare. Tako sam odlučio za vrijeme razgovora s vašim drugovima. Dirnuli su me u dušu. Moje neka đavo nosi... Hoće optimističku tragediju! Programsku najavu bacit ćemo u vatru.

Strumilin vidje kako su se usne Marsovca stisnute u tvrdi osvetnički osmijeh, kakav se mogao vidjeti u čovjeka bez oružja, opkoljena neprijateljima, kada bi odjednom u ruci osjetio hladni čelik revolvera.

— Vrijeme je — zapovjednički će Marsovac. — U štab! Puk dignut na uzbunu u punom sastavu zamro je pred licem nepregledne močvare. Stisnuo se čvrsto zbijen u dvored i jedva se nazirao u mliječnomutnom svjetlu zvijezda. Vojska nestvarna, kao iz balade.

Komesar Strumilin i Marsovac stajali su na strani, nedaleko od kolone, u gustom blatu.

— Raspolažem posebnom silom, sličnom elektromagnetskom, gravitacijskom polju — tumačio je Marsovac Strumilinu. Sve su slušali vrlo pažljivo, trudeći se da ne propuste ni jednu riječ. — Takvo me polje okružuje sa svih strana. Ni meci, ni šrapneli ne mogu proći kroz nevidljivu zaštitu. Ja ću proširiti područje djelovanja toga polja.

Sila je nježno potisla ljude na razne strane, ne tako kako guraju policajci, udarcem za vrat, nego kako vuče visok i lijen morski val.

— A sada obratno — tiho je rekao Marsovac. I ista je sila povukla ljude natrag na njihova mjesta. — Eto ta će vam sila ležati i pod nogama kroz inače neprohodno močvarno blato Proći ćete oko tri kilometra uz njezinu pomoć, kroz močvaru, a dalje ćete se sami snaći. Je li sve jasno?

Svi su šutjeli jer je malo toga bilo jasno.

— Dakle! — prodorno vikne Marsovac.

Tanka baklja je šišteći skliznula povrh malih ogledala ustajale vode. U oblačićima pare zasvijetljela se tanka podloga obećana puteljka.

Strumilin je, ne ogledavši se, zakoračio na prozračnu podlogu, opipavajući petom čvrstinu, a onda je skočio i zasut iskrama stao na nju svom težinom.

— A konji, neće propasti? — upitao je netko nad uhom Marsovca.

— Požurite i počnite prelaziti — naredio je prebjeg. I puk je krenuo. Gluho je utonuo u tamu prestrojivši se kako je trebalo. Prvi vod je već propuštao kraj sebe kola s ranjenicima, poljsku kuhinju i kola s ratnim materijalom. — Hajde, hajde — šaptao je Marsovac iza leđa ljudi koji su odlazili.

— Da se pozdravimo — začu se Strumilin pored njega iz tame.

Marsovac se trgnuo. Prišli su početku puteljka.

— A hoće li za tebe ostati te energije? — pitao je komesar, no Marsovac prijeđe šutke preko tog pitanja. — A, onda, evo ti ruka, druže! — reče komesar.

Pogledi su im se sreli posljednji put.

*

Rano ujutro, poslije snažne artiljerijske pripreme, bjelogardijske su jedinice ušle u zonu koju je još jučer držao baltički puk.

Uz udaranje bubnjeva s razvijenim zastavama, s mladim oficirima kicošima na čelu, šarenim, napirlitanim — za vjeru, za cara i druge besmisli — kretali su se u čvrsto zbijeni, odjeveni i obuveni po engleski. Tako udarajući u bubnjeve, stigli su do močvare ne susrevši protivnika.

Na tome se i završila ova mala epizoda velike epopeje građanskog rata.

Razumije se, neobjašnjiv nestanak krupne jedinice crvenih zbunila je štab nosilaca zlatnih epoleta. Ni jedna pretpostavka nije mogla objasniti na kakav je to vražji način neprijatelj mogao organizirati marš kroz opasnu močvaru zajedno s ranjenicima i vozilima.

— To je sve maslo onog komesara Strumilina — govorio je pukovnik Radzinski oficirima koje je pozvao na čaj. — Poznat je. Zadivljujući snalažljiva lopuža. Tri puta je bježao s robije. On je iz ovih krajeva. Ima iskustva. Prošle godine, gospodo, opkolili ga u kući, samoga. A on se dosjetio i prvim metkom pogodio našeg štapskog

kapetana von Kugela. I po noći, u metežu, preuzeo zapovijedanje nad tim protuhama koje su opkolile kuću! I napokon u toj gužvi: paljba!... i naši postrijeljali jedni druge! A njemu ni traga. Eto i sada...

Pažljivi pregled logora nije ništa pomogao da bi se razjasnila zagonetka. Ni ranjenih ni živih. Samo je jedan leš, odbačen eksplozijom topovske granate daleko od zemunice, privukao pažnju dežurnog oficira svojom prekrasnom uniformom i snježnobijelim, kao za model izrađenim čizmama.

— Zakopati — ravnodušno naredi oficir. Zapovijed je odmah i izvršena.

Eto takvi su bili završni kadrovi umjetničke kronike u više nastavaka, montirani po potrebi svemiraca, prema jezivom modelu optimističke tragedije. Tužna humka, mladi oficirčić naokolo, a u grobu sam režiser filma »LIKOVI 1919«.

Ne treba ni sumnjati da je film postigao golem uspjeh. Kako su Marsovcima bila već dosadila sretna rješenja umjetničkih stručnjaka, tako snažan umjetnički pothvat nije mogao da ne djeluje na njihovu zasićenu dušu. Jer nadaleko i široko nema režisera koji bi dao vlastiti život da u sadržaju filma bude sve onako kako je on želio.

Htjeli su da pet stotina tuđih glava bude krvlju obliveno, a ne bi, možda, bili zadovoljni da vide kako se jedan od njihovih, brat Marsovac oprašta od života, predavši mornarima svu energiju svoga polja sila i ostavši bez ikakve zaštite. Krasno je umro Marsovac, veličanstveno, za pravednu stvar.

Potrest će ta smrt predstavnike braće po razumu. Evolucija, evolucija! A možda je put do sreće samo revolucija?

Na kadrovima što promiču na ekranima u svim kućama na dalekom planetu, čvrsto uvjereni u to prolaze heroji filma — komesar Strumilin, Feđa Čuž, komandant Afanasije Vlasov i još pet stotina s njima.

Prošli su ti momci kroz močvaru. Prošli su ne da bi sačuvali svoju kožu nego da bi ponovo krenuli u boj.

Drugo rođenje

Franci Cerar:

Drugo rojstvo

Preveo *Krunoslav Poljak*

Kiata se preko sklopivih ljestava spustio iz svemirskog broda i prljavom rukom obrisao oznojeno lice. Profesor je prestao promatrati neobičnu šumu u koju su se spustili prisilno.

— Kako stoje stvari? — pitao je zabrinuto.

— Nemam što popraviti — Kiata je odmahnuo glavom — raspao se cijeli ionski sistem. Taj je prokleti rneteorit temeljito obavio posao!

— Imali smo sreću — prišao im je zapovjednik Stoner — što su rakete za kočenje radile još neko vrijeme. A i ova divovska stabla prilično su ublažila pad.

— Vrlo čudna stabla. Nevjerojatno su slična običnoj travi — rekao je profesor Tublat.

— Ne šalite se — pogledao ga je Stoner — ta su debla visoka gotovo sto metara.

Zrakom se prolomilo rikanje da su im skoro prsii bubnjiću Kiata je rukama pokrio uši.

— Opet ta prokleta zvijer! Zanima me kako je velika kad joj je glas tako snažan!

— No — polako je rekao profesor — ako pase ovu travu, onda zaista mora da je golema.

Začuđeno su ga pogledali i bilo je očito da mu ta šala nije uspjela.

— Što ćemo sada? — upitao je Kiata.

— Nemam pojma — slegnuo je ramenima profesor. — Vrlo bih se rado uhvatio ukoštac s kakvim teoretskim problemom ali za akciju nisam posebno osposobljen.

— Najprije moramo izići iz ove šume i razgledati okolicu. Predlažem da se popnemo na ono brdo i malo pogledamo naokolo — rekao je Stoner i pokazao neobrastao vrhunac koji se izdizao iznad drveća.

Iz broda su uzeli malo hrane, oružje i sprave za orijentaciju te se počeli probijati kroz gusto bilje. Noževima su prosijecali put između

kaotično raspoređenih stabala iz kojih se cijedio zelenkast sok. Višemjesečno ljenčarenje u brodu smanjilo im je fizičku snagu pa im je bilo potrebno nekoliko sati da stignu na vrh brda.

Razočarano su se ogledavali. Sve do horizonta širila se zelena prašuma i samo tu i tamo iz nje se dizala poneka skupina stabala, tako visokih da su mogli samo nagađati njihovu visinu.

— Imaj sam pravo — viknuo je profesor Tublat. — To što nam se čini kao prašuma, obična je livada, a ono... — pokazao je na divovska stabla — ono je pravo drveće.

— Znači, na ovom je planetu sve divovsko — zaključio je Stoner. — Planet divova!

— Varate se — rekao je profesor — ovdje je sve normalno veliko i u skladu s prirodnim zakonima ovog planeta, samo smo mi premaleni za ovaj svijet. Pretpostavljam da nismo veći od lisne uši — dodao je zamišljeno.

— Dakle, ne čeka nas ništa dobro — nastavio je Kiata — svaki mrav, svaki pauk može nas odabrati za objed.

— Zaista, imali smo sreću da nas putem nije napala neka zvijer — ozbiljno se javio profesor

Tlo pod njima se iznenada potreslo. Iz šume udaljene nekoliko kilometara probijalo se neko četveronožno stvorenje. Kako je bilo veliko, unatoč udaljenosti, jasno su ga vidjeli. Imalo je konjski trup, na prednjem dijelu tijela dvije ruke i veliku glavu obraslu kosom i bradom: taj prednji dio doimao se potpuno ljudski.

— Kentaur — viknuo je profesor.

— Ne vjerujem — usprotivio se Stoner — kentauri su izmišljeni, mitološka bića.

— To je kentaur, što bi drugo bilo — tvrdoglavo je odvratio profesor. — Ta, jasno vidite da je napol konj a napol čovjek! Ako tako ne izgleda kentaur, recite, kako biste nazvali to stvorenje!

Stoner je šutio jer se nije mogao dosjetiti pogodnijeg imena.

— Pogledajte! Dolazi još jedan — upozorio ih je Kiata. Drugi je kentaur očigledno bio borbeno raspoložen: vitlao je golemom toljagom. Približavao se onom prvom koji je na brzinu odlomio s drveta debelu granu i pripremio se za obranu. Počeli su se divlje boriti, no ishod borbe nije se moglo naslutiti — obojica su vrlo spretno rukovala oružjem.

Iznenada se jedan kentaur naglo okrenuo. Propeo se na prednje noge a stražnjima opalio protivnika po glavi. Taj je pao na tlo i ostao ležati nepomično. Pobjednik je podigao njegovu toljagu i nestao u šumi. Ali, prije toga je tako glasno riknuo da su zračni valovi njegove rike udarili u svemirske brodolomce i bacili ih na tlo.

— Zašto su se potukli? — pitao je Kiata kad je ustao. Profesor je polako i s mukom ustajao a veličanstveni prizor ga je zanio u

pjesničke misli.

— Tko zna kakvi su običaji i navike stanovnika ovog planeta? Ali, imamo dovoljno vremena da se s njima upoznamo.

— Vremena! — mrko je rekao Stoner. — U svijetu gdje je i najmanja bubica velika kao tenk, skakavac veći od našeg broda a daždevnjak duži od najduže anakonde, ne čeka nas naročito dug život.

Nimalo optimistički raspoloženi vraćali su se iskrčenom stazom.

Već su bili u blizini broda kad su začuli lomljenje drveća. Zastali su i napeto osluškivali. Vrlo brzo ugledali su golemu dlakavu kuglu koja se brzo kotrljala ravno prema njima. Sličila je velikoj, tisuću puta povećanoj, teniskoj lopti.

— Bježimo! — viknuo je Stoner. Počeli su divlje trčati i spoticati se po jedva prohodnoj stazi. Kiata je pao, očajnički kriknuo i zatim utihnuo. Kugla ga je uhvatila. Šuma je oživjela. Kroz nju se probijale bezbrojne kugle i lomile sve pred sobom. Profesor i Stoner su shvatili da su opkoljeni.

— Došao nam je kraj — rekao je Stoner i izvadio pištolj. Profesor je stao.

— Tako je, Stonere. Ovdje završava naš put.

Stoner je opalio u najbližu kuglu ali projektil se od nje glatko odbio. Odbacio je pištolj i stisnutih šaka napao bezobličnog protivnika. Udario je u napetu masu a šake su utonule u tijelo strašnog bića. Profesor je nemoćno gledao kako nepoznata sila vuče Stonera u unutrašnjost. Kugla je progutala njegovo tijelo. Na mjestu na kojem je nestao nije se vidio nikakav otvor: tu je bila samo tamna, sivim dlakama obrasla ploha. A zatim je i njega ovila mekana masa. Osjetio je kako ga nešto vuče u unutrašnjost i kako pliva u nekakvoj gustoj tekućini. Nekoliko puta je mučno zamahnuo rukama a zatim je utonuo u mrak.

*

Jaje je bilo zrelo. Izgubilo je sive dlačice i sada je ležalo tamo, nabreklo i pokriveno finim crvenkastim žilicama. Ispod tanke, prozirne opne zamjećivali su se obrisi odraslog stvorenja koje se već micalo. Na nj je sijalo sunce a zatim se jaje raspuklo. Prof, dr svemirskih znanosti Ivan Tublat s naporom je stao na noge i znatiželjno žmirkao u sunce. S tijela je otresao vlažnu membranu koja ga je do tada čuvala, nekoliko puta snažno udario svim četirima nogama po tlu i zamahnuo rukama kako bi podstakao krvotok. Zatim je istrgao snop trave i počeo je polako žvakati.

— Profesore, hej, profesore! Tublat je prestao žvakati.

— Kiata, jesi li to zaista ti? — razveselio se. — A gdje je Stoner?

— Tu je. Upravo dolazi.

Stoner je prišao i tužno spustio glavu.

— Zar se ne osjećate dobro — zabrinuo se profesor.

— Osjećam se kao konj — gorko je odvratio Stoner.

— Istina, sad smo im zaista pomalo slični — zaključio je profesor.

Od glave do pojasa bili su normalni ljudi ali po ostalim dijelovima tijela bili su vrlo slični konjima.

— Profesore, ne razumijem što se s nama dogodilo — plačnim glasom pitao je Kiata. — Znam samo to da su nas napale neke dlakave kugle...

— Da, da. Odmah ću vam rastumačiti — prekinuo ga je Tublat. — Te su kugle bile neoplođena jajašca kentaurki. Zacijelo smo mi Zemljani biološki vrlo slični stanovnicima ovog planeta pa su jajašca osjetila da smo pogodni za njihovo oplođivanje. Tako se i dogodilo da smo odigrali ulogu sjemenja, odnosno spermija, i to vrlo uspješno, rekao bih. Hm... — zamislio se a zatim nastavio: — Za bića slična Equusu, konju, to je zaista neobičan način oplodnje. No, tom ćemo se zanimljivom problemu posvetiti poslije. Sada zaista imamo dovoljno vremena jer smo se tek rodili — zahihotao se.

— Zar iz ovog nema nekog izlaza? — pitao je Stoner.

— Izlaza? — začudio se profesor. — Dragi Stoneru, sama nam je priroda ponudila idealno rješenje. Odlično smo prilagođeni životnim uvjetima ovog svijeta. Mislim da je bolje biti živ u koži kentaura nego umrijeti, maleni kakvi smo bih, u želucu kakva krvoločnog heksapoda...

— I ja tako mislim — složio se Kiata. — Ionako se nismo mogli vratiti na Zemlju.

— Tako je, glave gore, momci! Radije kušajte ovu slasnu travu!

Bili su prilično gladni i zato su poslušali profesorov savjet. Trava im se učinila vrlo ukusnom.

— Hej, što je pak ovo? — oglasio se Kiata i podigao predmet koji se svjetlucao u travi.

Profesor je sa zanimanjem razgledao metalni predmet velik poput njegova malog prsta.

— Ta to je naš svemirski brod! — iznenađeno je zaključio. — Tek sada vidim kako smo bili maleni!

— Mogao bi poslužiti kao čačkalica — podsmješljivo je rekao Stoner.

— Metalne predmete ne valja baciti — rekao je Tublat i svemirski brod zatakao za uho.

Kad su se dobro napasli, odlučili su potražiti sjenovit zaklon u kojem bi mogli u miru preživati.

Kiata je iznenada zazviždao i pokazao na livadu na kojoj je pasla skupina kentaura.

— Oho! — kliknuo je profesor — sudeći po napetim oblinama na prsima, to su ženske. Priđimo bliže, s njima ćemo se zacijelo lakše sporazumjeti nego s njihovim ratobornim mužjacima. Za mnom,

momci! — rekao je i poduzetno zatoptao kopitima.

— Profesor se nevjerojatno pomladio — zaključio je Kiata.

— Preobrazba mu, očigledno, godi — dodao je Stoner. — Predlažem da mu se pridružimo.

Otkasah su na pašnjak. Profesor Tublat je već živahno razgovarao s kentaurskim ljepoticama koje su ga slušale sa zanimanjem.

Zaštitnici

Phillip K. Dick:

The Defenders

Prevela *Nada Kralj*

Taylor je sjedio za stolom i čitao jutarnje novine. Toplina kuhinje, miris kave i osjećaj da ne mora ići na posao, stvarali su poseban ugođaj. Bio je na godišnjem odmoru, prvi put nakon dugo vremena i to ga je veselilo. Ponovo okrene prvu novinsku stranu dok su mu oči sjale od zadovoljstva.

— Što ima novo? — upita Mary okrenuta prema štednjaku.

— Prošle su ih noći ponovo pošteno izbombardirali jednom od onih R-H bombi. I vrijeme je već.

Kimne glavom u znak odobravanja blaženo uživajući u udobnoj kuhinji, u prisutnosti svoje punašne, zgodne žene, doručka i kave. Bilo je to pravo opuštanje. I vijesti o ratu su bile povoljne. Te su ga novosti ispunjale ponosom i zadovoljstvom. U krajnjoj liniji, i on sam je integralan dio ratnog programa. Ne neki tvornički radnik već stručnjak, tehničar, jedan od onih koji su projektirali i planirali osnove ratovanja.

— Kažu da imaju gotovo savršene podmornice. Samo neka pričaju sve dok one naše ne krenu. — Zadovoljno pućne usnama. — Kad počnemo bombardirati ispod vode, oni će pasti od iznenađenja.

— Odlično su to napravili — složi se Mary. — Znaš li što smo vidjeli danas? Naš je tim donio na predavanje jednog olovnog čovjeka-robota. Dobro je da djeca vide kamo odlaze njihovi prilozi, zar ne?

— Olovnog čovjeka? — promrmlja Taylor. Polako spusti novine. — Je li provjereno da je dobro dekontaminiran? Ne bi smjeli riskirati.

— O, da. Uvijek je dobro ispran kad ga dovedu ovamo dolje s površine zemlje — reče Mary. — Ne bi ga oni nikada spustili ovamo a da ga najprije dobro ne isperu. Zar ne? — Na trenutak je oklijevala razmišljajući o nečemu. — Znaš, sve me to podsjetilo...

— Znam — on kimne.

Znao je o čemu razmišlja. Jednom, na samom početku rata, još dok

nitko nije bio evakuiran s površine, vidjeli su bolnički vlak koji je otpuštao ranjenike, ljude koji su bili bijeli, zaprašeni nekakvim bijelim česticama, poput snježnih pahuljica. Sjetio se tog prizora, izgleda tih ljudi, izraza lica ili točnije rečeno, ono malo što im je bilo ostalo vidljivo od lica.

Isprva je bilo mnogo takvih slučajeva i to u one prve dane kada ljudi nisu bili prebačeni još pod površinu zemlje.

Taylor pogleda prema ženi. Posljednjih je mjeseci previše razmišljala o tome. Svi su oni razmišljali o tome.

— Zaboravi na to — reče. — To je prošlost. Sada gore nema nikoga osim olovnih ljudi, a njima to ne smeta.

— Ja se svejedno nadam da su odgovorni dovoljno oprezni kada jedan od tih olovnjaka siđe dolje. Zamisli da je neki od njih još radioaktivan.

Taylor se nasmije odgurnuvši se od stola.

— Zaboravi na sve to. Sada mi je tako lijepo. Bit ću kod kuće još slijedeće dvije smjene. Ništa ne moram raditi, samo ću ljenčariti i opuštati se. Kako bi bilo da pogledamo filmske novosti?

— Filmske novosti? Moramo li baš? Ne bih voljela gledati sva ta uništenja, ruševine. Ponekad na filmu vidim neka mjesta kojih se još sjećam. Kao na primjer San Francisco. Prikazivali su bombardiranje San Francisca. Vidjela sam most Golden Gate kako se prepolovljuje i pada u vodu. To me je potreslo. Ne želim to gledati.

— Ali, zar te ne zanima što se događa? Gore nema bića i nijedan se čovjek pri tom ne ozlijedi, to znaš.

— Ipak, sve je tako mučno. — Lice joj se namršti. — Molim te, Done, nemoj me prisiljavati na to.

Don Taylor šutke dohvati novine.

— U redu, no nisam baš siguran da ovdje postoji još nešto čime bi čovjek naročito utukao vrijeme. I ne zaboravi, njihovi gradovi prolaze još mnogo gore.

Mary kimne glavom. Taylor je brzo listao novine. Napuštalo ga je dobro raspoloženje. Zbog čega ona sve vrijeme strahuje? Posao mu je krenuo dobro i prilično su imućni. Ne možeš očekivati da ti sve bude savršeno dok živiš pod zemljom, pod umjetnim suncem i s umjetnom hranom. Prirodno da si nekad utučen jer ne vidiš neba, ne možeš nikamo izaći, stalno gledaš metalne zidove, velike bučne tvornice, skladišta, barake. No, bolje i to nego biti na površini. Jednog dana će i tome biti kraj i opet će se moći vratiti. Nitko ne želi živjeti ovako. Samo, ovog je časa to nužno.

Ljutito okrene stranicu koja se pri tom pocijepa. Do đavola, papir je sve lošiji; loš je i tisak.

Jasno mu je da se gotovo sva sredstva troše za rat. Bar bi on to morao znati. Zar nije i sam jedan od ratnih planera?

Osjeti umor i pođe u drugu sobu. Kreveti su još bili raspremljeni. Bilo bi bolje da ih namjeste prije no što dođe jutarnja inspekcija.

Videofon zazvoni. Taylor se uspravi. Tko bi to mogao biti? Priđe videofonu i uključi ga.

— Taylore — reče jedno staračko lice, sivo i tmurno. — To sam ja, Moss. Oprosti što te uznemiravam za vrijeme odmora, ali je nešto iskrsnulo nenadano. — Pokaže na spise. — Moraš požuriti ovamo.

Taylor se namršti.

— Što je to? Ne bi li moglo malo pričekati? — Mirne, sive oči promatrale su ga bezizražajno. — Ako hoćete da dođem dolje u laboratorij — promrmlja Taylor — onda dobro. Obući ću uniformu.

— Ne. Kreni ovako kako si sada odjeven. Ne ideš u laboratorij. Dođi k meni na drugu platformu što možeš prije. Ako sjedneš u brzo vozilo za pola sata si ovdje.

Slika se ugasi. Moss nestane.

— Tko je to bio? — upita Mary s vrata.

— Moss. Treba me zbog nečega.

— Znala sam da će se to dogoditi.

— Ništa zato. I tako nisi ništa naročito namjeravala raditi. Što te to sada smeta? — U glasu mu se osjeti gorčina. — Uvijek jedno te isto, svaki dan. Ništa se ionako ne događa. Donijet ću ti nešto po povratku. Idem gore na drugu platformu. Možda ću biti dovoljno blizu površine pa...

— Ne! Ništa mi nemoj donositi. Ništa s površine.

— U redu. Neću.

Gledala je kako navlači čizme i ne reče ništa više.

*

Moss kimne glavom i Taylor ga stane slijediti. Čitave kolone olovnih ljudi uzdizale su se prema površini zemlje, u oklopnim vozilima, brujeći i nestajući kroz zaklopna vrata platforme iznad njih. Taylor je promatrao oklopna vozila, teška, krcata svim vrstama naprava i oružja koje mu je bilo nepoznato. Posvuda radnici u tamnosivim uniformama prenose razni teret i glasno uzvikuju. Platforma je vrvjela od ljudi i buke.

— Poći ćemo još više gore — reče Moss — da bismo mogli razgovarati. Na ovom mjestu ti ne mogu reći neke pojedinosti.

Stali su na dizalo. Ono zabruji i počne se uzdizati uvis. Uskoro dospiju do promatračke platforme uz sami rub cijevi. Odavde do površine bilo je nešto manje od kilometra.

— Zaboga — reče Taylor gledajući dolje kroz cijev.

— Kako li je to duboko.

Moss se nasmije.

— Nemoj gledati.

Otvore vrata i uđu u jedan ured. Oficir Unutrašnjih sigurnosnih

snaga sjedio je za pisaćim stolom. Diže pogled.

— Ovo je komandant Franks — reče Moss Tayloru.

— Začas ću vam se pridružiti, Mosse — reče Franks. Odmjeri Taylora. — Malo kasnite.

— Komandant Franks je prvi koji je otkrio. Sinoć sam o tome obaviješten. — Pokaže na paket koji je držao u ruci.

— Samo zbog ovog su me pustili da uđem.

Franks ustane.

— Idemo gore do prve platforme. Tamo ćemo razmatrati stvari.

— Prva platforma? — nervozno ponovi Taylor. Sva trojica se upute pokrajnim prolazom koji je vodio do dizala. — Nikad nisam bio tamo gore. Je li to sigurno? Nije radioaktivno, zar ne?

— Isti ste kao i ostali — reče Franks. — Kao starice koje se boje provalnika. Radijacija ne dopire do prve platforme. Na površini je samo olovo i stijene. Što god da uđe u cijev, odmah se ispere.

— O kojoj je vrsti problema riječ? — upita Taylor. — Htio bih znati nešto o tome.

— Začas ćete doznati.

Uđu u dizalo i stanu se uzdizati. Kada su stupili na prvu platformu, našli su se u vojničkoj prostoriji punoj oružja i uniforma. Taylor zanijemi u čudu. Dakle, to li je ta prva platforma, podzemni kat najbliži površini. Iznad te platforme bile su samo stijene, olovo, stijene i velike cijevi koje strše poput rupica kakve stvaraju crvi u zemlji. Olovo i stijene. A iznad toga, na mjestu gdje izlaze cijevi, golemi prostori koje ni jedno živo biće nije vidjelo već osam godina. Bio je to beskrajan niz ruševina koji je jednom bio čovjekov dom, gdje je i on živio prije osam godina.

Sada je površina zemlje bila mrtva pustinja, sva u lavi i oblacima. Beskonačni oblaci koji su posvuda kružili zaklanjajući sjaj crvenom suncu. Samo se ponekad promaljalo nešto metalno, probijajući se kroz preostale ruševine grada i razrovanu zemlje okolnih sela. Bio je to olovni čovjek, površinski robot, imun od radijacije, konstruiran samo mjesec dana prije nego što je hladni rat postao užaren.

Olovni ljudi koji su se vukli po zemlji, preko oceana ili u letjelicama u zraku, bila su to bića koja mogu opstati tamo gdje nema ni traga životu. Metalne i plastične pojave koje su vodile rat što ga je izmislio čovjek, ali u kojem on sam nije mogao sudjelovati. Ljudska su bića izmislila rat, izmislila i proizvela oružje. I borce, sudionike rata. A sami ga nisu mogli voditi. Na cijelom svijetu nije preostao ni jedan jedini ljudski stvor. Bili su pod zemljinom površinom, u dubokim skloništima, pažljivo projektiranim i izgrađenim čim je pala prva bomba.

Bila je to sjajna ideja, jedina koja je mogla uroditi plodom. Gore, na površini potpuno u ruševinama, na površini koja je jednom bila

planet na kojem su egzistirala živa bića, sada su tumarali olovni ljudi-roboti i vodili čovjekov rat. A pod zemljom, u dubini planeta, ljudi neprekidno rade stvarajući nova oružja kako bi nastavili borbu, iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu.

— Prva platforma — reče Taylor. Obuze ga čudan osjećaj. — Gotovo na površini.

— Ali ne sasvim — odgovori Moss. Franks ih je vodio uz rub sve do cijevi.

— Za koji trenutak dizalo će nam donijeti nešto s površine — objasni on. — Vidite, Taylore, svako malo mi ispitujemo po nekog površinskog olovnog čovjeka, jednog koji je poduže vrijeme bio na površini s namjerom da otkrije izvjesne stvari. Gore se pošalje video-poziv i uspostavi se kontakt s bojnim sjedištem. Nama je potreban jedan takav izravni intervju. Ne možemo samo ovisiti o video kontaktu. Olovnjaci dobro obavljaju svoj posao, no mi se hoćemo uvjeriti da li sve ide onako kako želimo.

Franks pogleda Taylora i Mossa pa nastavi:

— Sada će dizalo donijeti jednog olovnog čovjeka s površine, jednog od onih iz klase A, najbolje klase. U susjednoj sobi postoji komora za ispitivanje. U sredini te komore je olovni zid, tako da onaj tko ispituje olovnjaka ne bude izložen radijaciji. Držimo da je to jednostavnije nego da svaki put ispiremo olovnog čovjeka. On se potom odmah vraća gore gdje ga čeka posao. Prije dva dana je bio doveden jedan olovnjak iz A klase. Osobno sam ga ispitivao. Zanimalo nas je novo oružje koje je neprijatelj upotrijebio. To je automatska mina koja progoni sve što se pomakne. Vojna je komanda poslala gore zapovijed da se mina mora ispitati i da se pošalje detaljan izvještaj. Taj je olovni čovjek bio doveden ovamo s informacijama. Utvrdili smo nekoliko činjenica i to uobičajenim metodama, posredstvom filma i izvještaja, a zatim smo ga ponovo poslali gore. Izlazio je iz komore, prema dizalu, kad se dogodilo nešto čudno. Pomislio sam...

Franks prekine izlaganje. Zasvijetljela je crvena lampica.

— Odozgo stiže dizalo — dade znak nekom vojniku. — Uđimo u komoru. Olovni će čovjek stići začas.

— Olovni čovjek iz klase A — reče Taylor. — Vidio sam ih na ekranu kako predaju izvještaje.

— Ta vrst olovnjaka je vrlo iskusna — reče Moss. — Kao da su zaista živi ljudi.

Ušli su u komoru i smjestili se iza olovnog zida. Nakon nekog vremena zasvijetli signal i Franks načini kretnju rukom.

Vrata s druge strane zida se otvore. Taylor se nagne nad mali prostor u zidu koji je služio za promatranje. Vidio je kako se nešto približava, neki tanki metalni lik koji se kretao pomičući metalne šape. Ručni su mu zglobovi bili opušteni. Metalni se lik zaustavio i

stao pomno motriti metalni zid. Stajao je i čekao.

— Htjeli bismo nešto saznati — reče Franks. — Prije no što te počnem ispitivati, kaži mi imaš li kakav nov izvještaj o stanju na površini.

— Ne. Rat se i dalje nastavlja. — Glas olovnog čovjeka bio je automatski, bezbojan. — Nemamo dovoljno brzih letjelica za napad, naročito jednosjeda. Mogli bismo također upotrijebiti neki...

— Sve je to već registrirano. Želim te pitati nešto drugo. Naš je kontakt s vama uspostavljen samo video-uređajima. Moramo se pouzdati u neizravno svjedočanstvo i to od vremena kada nitko od nas nije stupio na površinu. Mi nikada ništa sami ne vidimo. Možemo samo nagađati što se događa gore. Stanje stvari saznajemo iz druge ruke. Neki vrhunski šefovi sve više vjeruju da postoji i previše mogućnosti da se pogriješi.

— Da se pogriješi? — upita olovnjak. — Ali, kako? Naši se izvještaji pažljivo provjeravaju prije no što ih pošaljemo dolje. Mi s vama održavamo neprekidnu vezu. Sve što je vrijedno pažnje, to je i zabilježeno. Svako pojedino novo oružje koje neprijatelj počne upotrebljavati...

— To znam — reče Franks kroz svoj otvor na metalnom zidu. — No, možda bismo ipak sve to sami trebali vidjeti. Postoji li mogućnost da na površini Zemlje ima neko mjesto dovoljno veliko a bez radijacije gdje bi se mogla popeti grupa ljudi? Kada bi se nekoliko nas popelo u olovnim odijelima, da li bismo se mogli zadržati dovoljno dugo bez posljedica, a da pri tome ispitamo stanje na površini i vidimo kako sve to izgleda.

Stroj je oklijevao prije no što je odgovorio.

— Sumnjam. Možete, naravno, ispitati čestice zraka i sami odlučiti. Ali, otkako ste prije osam godina otišli, stvari su se pogoršavale neprekidno. Ne možete uopće sebi predočiti stanje na površini. Sada je situacija takva da je vrlo teško bilo kakvom pokretnom objektu da preživi duže vrijeme. Ima vrlo mnogo vrsta projektila osjetljivih na svaku kretnju. Nove mine ne samo da reagiraju na kretnje već neprestano progone objekte, tako dugo dok ih ne pronađu. A radijacija je posvuda.

— Shvaćam — reče Franks. — U redu. To sam htio saznati. Možeš ići.

Stroj se počne pomicati prema izlazu. Zastane.

— Svakog se mjeseca povećava količina olovnih čestica u zraku. Rat se neprestano...

— Razumijem. — Franks ustane. Pruži ruku i Moss mu pruži mali paket. — Prije no što odeš, još nešto. Želim da ispitaš nov tip materijala zaštićenog metalom. Pomoću kliješta ću ti dodati uzorak tog materijala.

Franks spusti paketić u otvor na zidu, namjesti duga kliješta tako da je mogao zahvatiti kraj paketića, gurne ga kroz zaštitni otvor na drugu stranu olovnog zida a da pri tom nije rukom prešao zid. Paketić padne na pod, tik do olovnjaka koji se sagne da ga uzme. Gledali su robota kako razmata paketić i uzima metalnu pločicu u ruke. Stao je okretati pločicu gledajući je sa sviju strana.

Odjednom se ukoči.

— U redu — reče Franks.

Ramenom odgurne olovni zid. Taylor zine u čudu.

— Za ime svijeta! — poviče Taylor. — Ali, on je radioaktivan.

Olovni je čovjek nepomično stajao držeći metal u ruci. U komoru nahrupe vojnici. Opkole olovnog čovjeka i pažljivo na njega polože radio-detektor.

— U redu je — reče jedan od vojnika Franksu. — Potpuno je čist.

— Dobro je. Bio sam siguran, ali nisam htio riskirati.

— Vidite — reče Moss Tayloru. — Ovaj olovnjak uopće nije radioaktivan. Došao je izravno s površine i nije ispran.

— Pa što to znači? — upita Taylor još se čudeći.

— Možda je to puka slučajnost — reče Franks. — Uvijek postoji mogućnost da neki od objekata izbjegne da prilikom slanja stupi na površinu i da uopće ne dođe gore. Ali, ovo je već drugi slučaj za koji znamo. Sigurno ih ima još.

— Drugi slučaj?

— Opazili smo to prilikom posljednjeg ispitivanja. Olovni čovjek nije bio radioaktivan. Bio je isto tako čist poput ovoga.

Moss uzme olovnu pločicu iz ruke olovnjaka. Pažljivo privine površinu pločice i vrati je među nepokretne prste još ukočenog metalnog čovjeka.

— Isključili smo ga pomoću ove pločice kako bi mu se mogli približiti i dobro ga pregledati. Za koji će čas doći k sebi. Bilo bi najbolje da opet prijeđemo na drugu stranu zida.

Pođu natrag i olovni se zid za njima zatvori. Vojnici napuste komoru.

— Od sada pa za dva Perioda — reče blago Franks — predvodna istraživalačka grupa bit će spremna da pođe na površinu. Ići ćemo gore kroz cijevi, u metalnim odijelima, sve do vrha. Bit će to prva ljudska ekspedicija koja je napustila podzemlje u ovih osam godina.

— Možda od toga neće biti nikakve koristi — reče Moss — no sumnjam u to. Nešto se događa, nešto čudno se događa. Olovni nam je čovjek rekao da ni jedan živi stvor ne može opstati gore a da pri tom ne bude ispržen. Izjava se ne poklapa sa činjenicama.

Taylor kimne. Buljio je kroz otvor na zidu i vidio nepomičan metalni lik. Odjednom se olovni čovjek počeo micati. Bio je ulupljen na nekoliko mjesta, ogreben i izvijen, na njegovim je krajevima bilo

potamnjelo olovo. Taj je olovnjak, bez sumnje, dugo proveo na površini; vidio je rat i uništenje, beskrajnu pustoš koju ni jedan ljudski stvor ne bi mogao zamisliti. Tumarao je kroz svijet radijacije i smrti, svijet gdje ne može opstati ništa živo.

A Taylor ga je dotaknuo.

— Vi ćete poći s nama — iznenada će Franks. — Želim da pođete. Mislim da će nas poći trojica.

*

Mary ga je gledala s izrazom straha i mučnine.

— Znam. Ići ćeš na površinu. Zar ne?

Slijedila ga je u kuhinju. Taylor sjedne skrivajući pogled.

— Riječ je o tajnom zadatku — izbjegne on pravi odgovor. — Ništa ti ne mogu reći o tome.

— Ne moraš mi reći. Ja znam. Znala sam to onog časa kada si ušao. Na licu ti je bio izraz kakav nisam vidjela već dugo. Bio je to izraz koji si imao jednom davno.

Priđe mu bliže.

— Ali, kako te samo mogu poslati na površinu? — Drhtavim mu rukama dotakne lice i navede ga da je pogleda. U očima joj je bio neki neobičan sjaj. — Nitko ne može živjeti gore. Pogledaj, pogledaj ovo.

Zgrabi novine i turne ih pred njega.

— Pogledaj ovu fotografiju. Amerika, Evropa, Azija, Afrika... ništa osim ruševina. To svaki dan gledam na ekranu. Sve je uništeno i otrovano. A oni te šalju gore. Zašto? Ni jedan živi stvor ne može opstati, čak ni trava ili mahovina. Površinu su razorili, nisu li? Nisu li?

Taylor ustane.

— To je naređenje. Ništa o tome ne znam. Rečeno mi je da se javim u istraživalačku ekspediciju. To je sve što znam.

Dugo je još stajao gledajući preda se. Polako dohvati novine i primakne ih bliže k svjetlu.

— Fotografije izgledaju vjerno — promrmlja. — Ruševine, lava, opće mrtvilo. Uvjerljivo je. Svi oni izvještaji, fotografije, filmovi, uzorci zraka. Međutim, mi to ipak nismo vidjeli, nakon prvih mjeseci...

— O čemu ti to pričaš?

— Ni o čemu. — Spusti novine. — Odlazimo rano, odmah nakon slijedećeg perioda spavanja. Hajdemo u sobu.

Mary se odmakne, lica tupa i ukočena.

— Učini kako hoćeš. Isto tako možemo otići gore da nas odmah ubiju, umjesto da ovdje dolje polagano umiremo poput gamadi u zemlji.

Nije mogao shvatiti koliko je ojađena. Jesu li svi bili poput nje? A što bi rekli radnici koji danonoćno crnče u tvornicama? Blijedi muškarci i žene koje odlaze samo na posao i s posla, bulje u bezbojno

svjetlo, jedu umjetnu hranu...

— Ne bi smjela biti tako ogorčena — reče. Mary se kiselo nasmiješi.

— Ogorčena sam jer znam da se nikada nećeš vratiti. — Okrene se od njega. — Kad jednom odeš gore, nikada te više neću vidjeti.

Ostao je šokiran.

— Što? Kako uopće možeš tako što izustiti? Nije odgovorila.

*

Probudio ga je javni razglas. U ušima mu je odzvanjao glas iz zvučnika izvan kuće: »Bilten sa specijalnim novostima! Površinske snage izvještavaju o enormnom napadu neprijatelja novim oružjem! Povlačenje ključnih trupa. Neka se odmah sve radne jedinice jave u svoje tvornice!«

Taylor se prene i stane trljati oči. Skoči iz kreveta i požuri do videofona. Trenutak kasnije bio je u vezi s Mossom.

— Slušajte — reče. — Što je to u vezi s novim napadom? Je li naš plan odgođen? — Vidio je Mossov radni stol zatrpan papirima i izvještajima.

— Nije — reče Moss. — Krećemo gore. Smjesta se popni ovamo.

— Ali...

— Ne raspravljaj sa mnom. — Moss podigne ruku punu biltena i ljutito zamahne njima. — Sve je to izmišljotina. Hajde! — Isključi svoj videofon.

Taylor se bijesno oblačio dok mu se u glavi sve mutilo.

Za pola je sata izašao iz svog brzog vozila i požurio stepenicama u Sintetsku zgradu. Hodnici su bili puni muškaraca i žena koji su hitali u svim pravcima. Uđe u Mossov ured.

— A, stigao si — reče Moss i smjesta ustane. — Franks nas očekuje na izlaznoj stanici.

Ušli su u službeni automobil i pustili sirenu. Radnici su im se uklonili s puta.

— A što je to s napadom? — upita Taylor. Moss ga potapša po ramenu.

— Sigurni smo da smo razbili taj napad. Poslali smo specijalan nalog komandiru.

Stigli su do cijevi i ušli u dizalo. Samo čas kasnije približavali su se velikom brzinom prvoj platformi.

Naišli su na zaista zadivljujuću aktivnost. Vojnici su prikapčali olovna odijela i uzbuđeno razgovarali. Revolveri priređeni, upute izdane.

Taylor je proučavao jednog vojnika. Imao je pištolj marke »Benger«. Bio je to novi, tupasti ručni pištolj koji tek što je izašao iz novog programa naoružanja. Neki su se vojnici doimali malo prestrašeno.

— Nadam se da ne činimo krivo — reče Moss, opazivši njegovu zapanjenost.

Franks im priđe.

— Evo plana. Nas trojica idemo prvi gore. Vojnici će nas slijediti i doći petnaest minuta nakon nas.

— Što ćemo reći olovnim ljudima? — zabrinuto će Taylor. — Nešto im moramo reći

— Moramo vidjeti novi neprijateljski napad — ironično se nasmiješi Franks. — S obzirom na to da to zvuči tako ozbiljno, moramo biti tamo osobno da se uvjerimo.

— A što onda?

— To će ovisiti o njima. Hajdemo.

Ušli su u mali automobil koji ih je velikom brzinom ponio po cijevi prema gore a koji je radio na pogon antigravitacijskih zraka iz unutrašnjosti zemlje. Taylor pogleda dolje. Bio je to dugačak put a svakog je časa udaljenost postajala sve veća i veća. Nervozno se preznojavao u teškom odijelu nespretno stežući svoj pištolj »Benger«.

Zašto su baš njega odabrali? Slučajnost, puka slučajnost. Moss ga je zamolio da dođe kao predstavnik svog odjela. A onda ga je Franks odabrao jer mu je bio pri ruci. I tako oni sada jure prema površini sve brže i brže.

Obuze ga dubok strah koji je u njemu bio usađen već punih osam godina. Radijacija, sigurna smrt, svijet olova i prokletstva...

Vozilo se približavalo sve bliže površini. Taylor sklopi oči. Svakog su časa bili bliže. Prvi ljudi koji idu iznad prve platforme, po cijevi, kraj olova i stijena, sve do površine. Strah ga je potresao u valovima. Bila je to smrt; svi su to znali. Nisu li to već tisuću puta vidjeli na filmu?

— Nećemo još dugo — reče Franks. — Samo što nismo stigli. Površinski nas toranj ne očekuje. Izdao sam naređenje da se ne pošalje nikakav signal.

Automobil je bijesno jurio prema gore. Tayloru se počne vrtjeti u glavi. Ponovo sklopi oči. Automobil se zaustavi. Otvori oči.

Našli su se u golemoj prostoriji, fluorescentno osvijetljenoj, punoj opreme i strojeva, beskrajnih redova materijala svih vrsti. Olovnjaci su šutke radili gurajući kolica gore-dolje.

— Olovni ljudi — reče Moss blijed u licu. — Znači da smo zaista na površini.

Olovnjaci su se kretali prenoseći opremu, pokrećući velike sanduke pune oružja i rezervnih dijelova, municije i svega onog što im oni šalju na površinu. A to je bila prihvatna stanica za samo jednu od cijevi; bilo ih je još mnogo po cijelom kontinentu.

Taylor nervozno pogleda oko sebe. Zaista su tu, nad zemljom, na površini. Ovdje se ratuje.

— Hajde — reče Franks. — Približava nam se stražar iz klase B.

Izašli su iz vozila. Olovni im se čovjek užurbano približavao. Zaustavio se ispred njih i podigao ručno oružje.

— Mi smo iz Sigurnosti — reče Franks. — Smjesta mi pošalji jednog člana iz klase A.

Olovnjak je oklijevao. Ostali stražari klase B su im se približavali, uznemireni i zatečeni.

— Izvrši naređenje! — reče Franks glasnim zapovjedničkim tonom. — Naređujem ti!

Olovni se čovjek nesigurno odmakne od njih. Na kraju zgrade se otvore vrata. Dva olovnjaka klase A se pojave i stanu im se polako približavati. Svaki je imao zelenu vrpcu s prednje strane.

— Ovi su iz Površinskog vijeća — prošapće Franks. Dva se olovna čovjeka oprezno približe. Ne govoreći ništa, stanu sasvim blizu njih pomno ih odmjeravajući.

— Ja sam Franks, iz Sigurnosti. Došli smo odozdo s namjerom...

— To je upravo nevjerojatno — hladno ga prekine olovnjak. — Znate da ovdje gore ne možete živjeti. Ne postoji mogućnost da opstanete.

— Ova će nas odijela zaštititi — reče Franks. — Vi za to niste odgovorni. Želim da se smjesta okupi Vijeće koje će me obavijestiti o uvjetima i situaciji na površini. Možete li to srediti?

— Vi, ljudska bića, ne možete preživjeti ovdje gore. I novi napad je upravo usmjeren na ovaj predio. To je prevelika opasnost za vas.

— Sve mi to znamo. Molim vas, sazovite Vijeće. — Franks pogleda oko sebe po golemoj prostoriji. Na stropu su gorjele fluorescentne svjetiljke. U glasu mu se osjeti mala nesigurnost. — Je li sada dan ili noć?

— Noć — odgovori jedan olovnjak A klase nakon kraćeg oklijevanja. — Svanut će za otprilike dva sata.

Franks kimne.

— Onda ćemo se zadržati najmanje dva sata. A kako smo sentimentalni, pokazat ćete nam mjesto odakle možemo promatrati izlazak sunca. Bit ćemo vam zahvalni.

Olovni se ljudi lecnu.

— To je vrlo neugodan prizor — reče jedan. — Vidjeli ste fotografije; znate što ćete gledati. Oblake lebdećih čestica koje zaklanjaju svjetlost sunca, brda lave su posvuda uokolo, a cijela je zemlja uništena. Za vas će to biti potresan prizor, mnogo gori nego što ste vidjeli na fotografijama ili filmu.

— Bez obzira na to kako će izgledati, ostajemo dok ne vidimo. Hoćete li izdati naređenje Vijeću?

— Pođite ovuda. — Dvojica se olovnih ljudi nevoljko upute prema zidu od spremišta. Tri čovjeka su ih slijedila dok im je teška obuća

odzvanjala podom. Dva se olovnjaka zaustave pred zidom.

— Ovo je ulaz u Komoru vijeća. Unutra se nalaze prozori, ali vani je još mrak. Sada još ništa nećete vidjeti, ali za dva sata...

— Otvorite vrata — reče Franks.

Vrata se pokrenu. Polako su ušli. Soba je bila mala, u sredini se nalazio okrugao stol i stolice. Trojica ljudi sjednu tiho za stol a olovnjaci im se pridruže.

— Ostali članovi Vijeća su na putu ovamo. Već su obaviješteni i stići će što prije mogu. Ponovo apeliram na vas da se vratite dolje. — Olovni su ih ljudi uporno promatrali. — Nema načina na koji biste mogli svladati ove uvjete. Čak i mi sami imamo dosta nevolja. Kako uopće očekujete da ćete uspjeti? Ovaj nas je vaš postupak sasvim zapanjio. Naravno da moramo činiti ono što nam naložite, ali dopustite mi da ponovo istaknem da ako ostanete ovdje...

— Znamo — nestrpljivo će Franks. — Međutim, namjeravamo ostati bar do izlaska sunca.

— U redu kad toliko navaljujete.

Nasta tajac. Činilo se kao da se olovnjaci nešto dogovaraju, iako trojica ljudi nisu čuli ništa.

— Za vaše dobro — konačno reče olovni čovjek — morate se vratiti dolje. Razmotrili smo tu stvar i čini nam se da griješite na vlastitu štetu.

— Mi smo ljudska bića — oštro će Franks. — Zar ne shvaćate? Mi smo ljudi a ne strojevi.

— Upravo se zato i morate vratiti. Ova je prostorija radio-aktivna isto kao i sve na površini. Računamo da vas vaša odijela neće štititi duže od pedeset minuta. Stoga...

Grupa olovnjaka se približi trojici ljudi i počne ih opkoljavati. Ovi ustanu sa stolica, Taylor se nespretno lati oružja. Ljudi su šutke promatrali olovnjake.

— Moramo nastojati — reče vođa olovnih ljudi bezosjećajnim glasom. — Moramo vas povesti natrag do cijevi i poslati dolje. Žalim, ali to je zaista prijeko potrebno.

— Što da radimo? — nervozno upita Moss Franksa i dotakne svoj revolver. — Da ih pobijemo?

Franks zaniječe glavom.

— U redu — reče vođi. — Vratit ćemo se.

Pođe prema vratima i da znak Mossu i Tayloru da ga slijede. Gledali su ga u čudu, no ipak krenu za njim. Olovni su ih ljudi slijedili dok šu izlazili iz spremišta. Polako su se primicali ulazu u cijev. Nitko nije govorio.

Franks se zaustavi kraj ulaza.

— Vraćamo se jer nemamo izbora. Samo smo trojica, a vas je više od tuceta. Međutim, ako...

Iz cijevi se začu tutnjava. Olovni ljudi klase D primaknu se rubu da vide što se to događa.

— Žao mi je — reče vođa — ali to je radi vaše zaštite. Mi se brinemo za vas temeljito. Morate ostati pod zemljom i prepustiti nam da vodimo rat. To je ionako već postao naš rat.

Vozilo stigne na površinu.

Dvanaest vojnika naoružanih revolverima marke »Benger« stupe na tlo i opkole trojicu ljudi. Moss odahne s olakšanjem.

— E, ovo je izmijenilo situaciju. Baš u pravo vrijeme. Vođa se pomakne u stranu, dalje od vojnika. Pažljivo ih je proučavao, jednog po jednog, nastojeći da sve to shvati. Na kraju da znak ostalim olovnim ljudima. Oni se povuku u stranu i sada je hodnik bio slobodan sve do spremišta.

— Čak vas i sada možemo silom natjerati da se vratite. Ali postaje očito da se ne radi samo o ispitivačkoj grupici ljudi. Ovi vojnici ukazuju da ste naumili mnogo više; pažljivo ste to isplanirali.

— Vrlo pažljivo — reče Franks.

— Možemo samo nagađati što ste sve naumili. Moram priznati da ste nas zatekli nepripremljene. Potpuno smo iznevjerili u ovoj situaciji. Sada bi svaka sila bila apsurdna, jer ni jedna strana ne može sebi dopustiti da uništi drugu; mi, zbog ograničenja što su nam nametnuta kada je u pitanju ljudski život, a vi zato što rat zahtijeva...

Vojnici otvore vatru, brzu i žestoku. Moss klekne na koljeno i stane pucati. Vođa olovnjaka se pretvori u oblak sitnih čestica. Olovanjaci D i B klase nahrupili su sa svih strana, neki s oružjem a neki s metalnim polugama. U prostoriji nasta zbrka. Negdje vani začuje se sirena. Franks i Taylor su se odvojili od ostalih.

— Oni ne mogu uzvratiti paljbu — smireno će Franks. — To im je ponovo trik. Sve su nas vrijeme nastojali obmanuti. — Uperi revolver u pravcu jednog olovnjaka i opali. Olovni se čovjek raspršu u zrak. — Mogu nas samo pokušati zastrašiti. Upamtite to.

Nastavili su pucati i jedan po jedan olovnjak je nestajao. Prostoriju ispuni miris rastaljenog metala, smrad sagorjele plastike i željeza. Taylor je bio ošamućen. Grčevito je nastojao pronaći svoj revolver, tražeći ga među metalnim nogama.

Paljba prestane. Olovni su ljudi odmicali zbijajući se u gomilu s jedne strane zida. Ostali su sada bili radioaktivne čestice u zraku. Preživjela su samo četiri člana Vijeća. Olovni ljudi D klase su već stvarali red skupljajući dijelove uništenih olovnjaka i sklanjajući ih u stranu.

Franks duboko uzdahne.

— U redu — reče. — Sada nas ponovo možete odvesti do prozora. Neće dugo trajati.

Olovni se ljudi razmaknu i Moss, Franks, Taylor i vojnici polako

pođu prostorijom i krenu prema vratima. Uđu u Komoru vijeća. Sada više nije bilo tako tamno. Kroz prozore se naziralo nešto sivkasto.

— Povedite nas van — nestrpljivo će Franks. — Sada ćemo to izravno vidjeti. Vani.

Vrata se otvore. Hladni val jutarnjeg zraka uđe u prostoriju. Osjete hladnoću čak kroz olovna odijela. Ljudi se pogledaju nelagodno.

— Hajde — reče Franks. — Van! Izađe kroz vrata a ostali su ga slijedili.

Našli su se na brežuljku odakle se vidjela prostrana dolina. Iako je nebo bilo sivo, mogli su nazreti vrhove planina u daljini.

— Bit će dovoljno ako ostanemo samo nekoliko minuta — reče Moss. Zadrhti od hladnog zraka.. — Vrijedi, zaista vrijedi ovo vidjeti nakon osam godina. Čak ako je to i posljednje što vidimo...

— Gledajte! — usklikne Franks.

Pokorno ga poslušaju. Nebo se vedrilo i postajalo sve svjetlije. Negdje u daljini začu se pijetao.

— Pijetao — prozbori Taylor. — Jeste li čuli?

Iza njih su stizali olovnjaci i šutke promatrali svanuće. Sivo je nebo postalo sasvim svijetlo i brežuljci su se sada jasno ocrtavali. Svjetlost dana.

— Svanuće! — usklikne Franks.

Drveće, šume. Dolina. Biljke i stabla i nekoliko cesta koje su precijecale dolinu. Gospodarska kuća. Vjetrenjača. Suša. Sve to u njihovu podnožju.

— Gle! — prošapta Moss.

Nebo je postalo još svjetlije. Sunce samo što se nije pojavilo. Ptice počnu pjevati. Nedaleko od mjesta na kojem su stajali njihalo se lišće na jutarnjem vjetriću.

Franks se okrene prema skupini olovnjaka.

— Osam godina. Bili smo obmanuti. Nije bilo rata. Čim smo napustili površinu zemlje...

— Da — prizna jedan od olovnih ljudi klase A. — Čim ste otišli, prestao je rat. Imate pravo. Obmanuli smo vas. Naporno ste radili pod zemljom, slali nam oružje koje smo mi uništavali čim je stiglo gore.

— Ali, zašto? — rastreseno upita Taylor. Buljio je dolje u prostranu dolinu. — Zašto?

— Vi ste nas stvorili — reče olovnjak — kako bismo ratovali za vas. U isto ste vrijeme vi, ljudska bića, bili pod zemljom kako biste preživjeli. No, prije no što smo mogli nastaviti rat, bilo je potrebno da ga analiziramo i utvrdimo koji mu je cilj. To smo i učinili i ustanovili da nema svrhe, osim, možda, kao izraz ljudske potrebe. Čak je i to bilo diskutabilno. Nastavili smo i dalje istraživati. Otkrili smo da ljudske kulture prolaze kroz izvjesne faze, svaka kultura u svoje vrijeme. Kako kultura stari i počinje gubiti svoj cilj, tako dolazi do sukoba između

onih koji žele potpuno izmijeniti tu kulturu i uspostaviti novu i onih koji žele zadržati staro sa što manje promjena. Pri tom nastaju velike opasnosti. Sukob unutar iste skupine ljudi koja vodi društvo do samoubilačkog rata, skupina protiv skupine. Postojeća tradicija se može potpuno izgubiti — neizmijenjena ili djelomično preuređena, već potpuno uništena u tom razdoblju rasula i anarhije. U povijesti ljudskog roda pronašli smo mnogo takvih primjera. Potrebno je da se ta mržnja među kulturama usmjeri podalje, u pravcu neke izdvojene skupine, tako da bi sama kultura mogla svladati nastalu krizu. Rezultat toga je rat. Slijedeći logiku, rat je besmislen. Ali što se tiče ljudskih potreba, on ima važnu ulogu. I nastavit će se tako dugo dok čovjek dovoljno u sebi ne sazre i otkloni tu mržnju.

Taylor ga je slušao pažljivo.

— Mislite li da će doći i takvo vrijeme?

— Naravno. Sada samo što nije stiglo. Ovo je bio posljednji rat. Čovjek je gotovo integriran u jednu konačnu kulturu. Svjetsku kulturu. U ovom je trenutku preostao još samo jedan kontinent protiv drugog, pola svijeta protiv druge polovice. Preostao je još samo jedan korak, korak do spajanja kulture. Čovjek se polagano penjao prema gore. težeći prema ujedinjenju svojih kultura. Neće više dugo trajati... Ali, to se još nije dogodilo. Zato se rat mora nastaviti da bi zadovoljio posljednje divlje nagone i mržnju koju osjeća čovjek. Prošlo je osam godina otkako je počeo rat. U tih smo osam godina uvidjeli i zapazili sve važne promjene u ljudskoj svijesti. Patnja i nezainteresiranost su, vidjeli smo to, pomalo zamijenili mržnju i strah. Mržnja se postupno smanjivala. Ali ovog trenutka, još moramo držati ljude u neznanju o pravom stanju stvari, bar još neko vrijeme. Još niste spremni da se suočite s istinom. Vi biste željeli nastaviti rat.

— Ali, kako vam je to uspjelo? — upita Moss. — Sve one fotografije, uzorci, uništena oprema...

— Dođite ovamo. — Olovni čovjek pokaže u pravcu duge, niske zgrade. — Ovdje se radi neprestano. Kompletno osoblje radi da bi održalo uvjerljivu sliku globalnog rata.

Ušli su u zgradu. Posvuda su bili olovnjaci koji su radili za stolovima.

— Proučite ovaj projekt — reče olovnjak klase A. Dva su olovna čovjeka nešto pažljivo snimala foto-aparatom. Bio je to neki model na stolu. — Evo dobrog primjera.

Ljudi opkole stol da bi vidjeli što je to. Bio je to model razrušena grada.

Taylor je šutke dugo gledao taj prizor. Napokon reče:

— To je San Francisco — reče tiho. — To je model San Francisca, porušena grada. Vidio sam to na ekranu, dolje kod nas. Mostovi su bili porušeni...

— Da, pogledajte mostove. — Olovni čovjek dotakne me talnim prstom komadić pokidanog modela mosta, toliko malen da je bio gotovo nevidljiv. — Vi ste, nema sumnje, vidjeli fotografije s ovog modela već više puta, isto kao i modele s drugih stolova u ovoj zgradi. San Francisco je bio gotovo neoštećen. Uredili smo ga vrlo brzo pošto ste vi otišli, popravljajući zgrade koje su bile uništene na početku rata. Novosti se stvaraju u ovoj zgradi. Vrlo smo pažljivi i provjeravamo da svaki dio na modelu odgovara cjelini. Često je to vrlo naporan posao.

Franks dotakne jedan od sićušnih modela neke zgrade koja je bila napola srušena.

— Dakle, ovdje vi provodite svoje vrijeme. Stvarate modele gradova pa ih onda rušite i snimate.

— Ne, mi mnogo više radimo od toga. Mi smo zaštitnici; pazimo i motrimo na cijeli svijet. Vlasnici su odavno otišli, pa moramo održavati čistoću u gradovima, sprečavati propadanje, sve mora funkcionirati. Vrtovi, ulice, vodovodi; sve se mora održavati u redu kao i prije osam godina, tako da kada se stanovnici vrate, ne budu nezadovoljni. Želimo biti sigurni u to.

Franks potapša Mossa po ruci.

— Dođi ovamo — reče tiho. — Želim razgovarati s tobom.

Povede Mossa i Taylora izvan zgrade, podalje od olovnjaka, na obližnji brežuljak. Vojnici su ih slijedili. Sunce se uzdiglo i nebo je bilo plavo. Miris zraka i bilja bio je tako opojan. Taylor skine kacigu i duboko udahne zrak.

— Koliko već dugo nisam udahnuo ovaj zrak — reče on.

— Slušajte — reče Franks oštro ali tiho. — Moramo se smjesta vratiti dolje. Sada ima mnogo toga da se poduzme. Sve bi nam ovo moglo koristiti.

— Kako to misliš? — upita Moss.

— Jasno je da je i neprijatelj bio obmanut kao i mi. Ali mi smo otkrili istinu. U tome je naša prednost.

— Shvaćam — kimne Moss. — Mi znamo, a oni ne znaju. I njihovo Površinsko vijeće radi protiv njih na isti način. Ali, kad bismo samo mogli...

— Sa stotinjak iskusnih i biranih ljudi mogli bismo to opet preuzeti u ruke i preurediti stvari kako treba. Ne bi bilo teškoća.

Moss ga dotakne rukom u znak upozorenja. Jedan olovni čovjek klase A dolazio je iz niske zgrade i približavao im se.

— Dovoljno smo vidjeli — reče Franks podižući glas. — Sve je ovo vrlo ozbiljno. Moramo podnijeti izvještaj našima dolje i prostudirati novonastalu situaciju kako bismo odredili dalju politiku.

Olovni čovjek ne odgovori. Franks se obrati vojnicima:

— Hajdemo. — Uputi se prema spremištu.

Većina je vojnika skinula kacige. Neki su skinuli olovna odijela i

udobno se opustili u svojim platnenim utiformama. Buljili su oko sebe, niz brežuljak, u podnožje stabala i grmova, širokog zelenog prostora, u planine i nebo.

— Pogledaj u sunce — prozbori jedan.

— Stvarno je pravo — reče drugi.

— Vraćamo se dolje —reče Franks. — Poredajte se u red po dvojica i slijedite me.

Vojnici su se nevoljko počeli svrstavati. Olovnjaci su bezosjećajno gledali kako se ljudi polako vraćaju prema spremištu. Franks. Moss i Taylor su ih vodili preko proplanka, sve vrijeme motreći na olovne ljude.

Ušli su u spremište. Olovnjaci klase D su prenosili materijal i oružje i stavljali ga u kolica. Posvuda se ubrzano radilo. Bio je to efikasan rad, ali bez ikakva žara.

Ljudi se zaustave i stanu ih gledati. Olovni ljudi su gurali mala kolica i tiho su izmjenjivali međusobno neke signale. Revolveri s magnetskim dijelovima bili su pažljivo položeni na kolica.

— Hajde — reče Franks.

Okrene se prema otvoru cijevi. Red olovnih ljudi klase D stajao je ispred otvora, nepokretno i tiho. Franks se zaustavi i malo ustukne. Pogleda uokolo. Dohvati svoj revolver.

— Uklonite ih!

Prođe nekoliko časaka dugih kao vječnost. Ljudi su ukočeno stajali i nervozno gledali u red olovnjaka.

— Kako želite — reče jedan olovni čovjek klase A.

Dao je znak i olovni ljudi klase D se pomaknu u stranu. Moss odahne s olakšanjem.

— Drago mi je da je i to svršilo — reče Franksu. — Pogledaj ih. Zašto nas ne pokušavaju zaustaviti? Morali bi znati što namjeravamo učiniti.

Franks se nasmije.

— Da nas zaustave? Vidio si što se dogodilo kad su nas prvi put pokušali zaustaviti. Oni to ne mogu; pa to su ipak samo strojevi. Mi smo ih izgradili i ne mogu na nas dići ruku, oni to znaju.

Glas mu zamre. Ljudi su buljili u otvor cijevi. Oko njih su stajali olovnjaci, tihi i pasivni, bezizražajnih metalnih lica.

Još su tako neko vrijeme stajali šutke. Napokon se Taylor pomakne.

— Nije moguće — prošapće on blijed kao krpa.

Cijev je nestala. Bila je zatrpana. Na vanjskom otvoru nekadašnje cijevi sada je bila samo hrpa pijeska i metala.

Cijev je bila zatvorena. Franks se okrene, blijed u licu. Olovni čovjek klase A progovori:

— Kao što vidite, cijev je zatvorena. Bili smo spremni na to. Čim

ste zakoračili na površinu, dobili smo nalog da je zatrpamo. Da ste se vratili onda kada smo vas zamolili, sada biste bili dolje, na sigurnom. Morali smo brzo raditi jer to nije bio lak zadatak.

— Ali, zašto? — ljutito upita Moss.

— Zato što ne dolazi u obzir da vi nastavite rat. Ovako, kada su sve cijevi zatrpane, trebat će još mnogo mjeseci da se snage iz dubine zemlje probiju do površine, a pogotovu da stvore novi vojni program. Do tog će se vremena završiti razdoblje koje smo mi zacrtali kao neophodno za preobrazbu čovječanstva. Bili smo uvjereni da ćete već biti pod zemljom kad počne zatrpavanje. Vaša prisutnost nam sada samo smeta. Kada je neprijatelj prodro gore, mogli smo zatrpati njihove cijevi a da pri tom...

— Neprijatelji? Oni su došli na površinu?

— Došli su neočekivano prije nekoliko mjeseci da vide zašto nisu dobili rat. Bili smo prisiljeni da brzo reagiramo. Toga su časa očajnički nastojali da probiju nove cijevi na površinu kako bi nastavili rat. Mi smo, međutim, uspjeli zatrpati svaki novi rov koji se pojavio.

Olovni je čovjek mirno promatrao trojicu ljudi.

— Mi smo odsječeni? — upita Moss tresući se. — Ne možemo se vratiti? Što ćemo raditi?

— Kako ste uspjeli tako brzo zatrpati cijev? — upita Franks olovnog čovjeka. — Mi smo ovdje gore tek dva sata.

— Tik iznad prve platforme u svakoj cijevi smještene su bombe za slučaj ovakve opasnosti. To su razorne bombe. Raznose olovo i stijene.

Prihvaćajući dršku revolvera, Franks se okrene prema Mossu i Tavloru.

— Što kažete? Ne možemo se vratiti? Ali, nas petnaest možemo napraviti ovdje pravi kaos. Imamo revolvere »Benger«. Što kažete na to?

Pogleda oko sebe. Vojnici su se ponovo vraćali prema izlazu iz zgrade. Stali su na zemlju i gledali dolinu i nebo.

— Hoćete li odložiti svoja odijela i revolvere? — ljubazno upita olovni čovjek klase A. — Odjela su neudobna a revolveri vam neće biti potrebni. Kao što možete vidjeti, i neprijatelji su odložili svoje.

Prsti su pritegli okidač. Četiri muškarca u neprijateljskim uniformama su im prilazila. Sišli su iz aviona koji je bešumno sletio nedaleko od zgrade.

— Neka im se pruži oružje — poviče Franks.

— Razoružani su — reče olovni čovjek. — Pozvali smo ih ovamo kako biste mogli početi mirovne pregovore.

— Nismo ovlašteni da govorimo u ime svoje zemlje — suho će Moss.

— Ne mislimo na diplomatske razgovore — objasni olovnjak. — Neće ih više biti. Rješavanje svakodnevnih egzistencijalnih problema

će vas poučiti kako da se slažete u istom svijetu. Neće biti lako, ali će se to postići.

Strani vojnici se zaustave i pogledaju jedni druge s izrazom mržnje.

— Ja sam pukovnik i žalim što nemam oružje — reče stariji. — Vi ste mogli biti prvi Amerikanci koje bismo ubili u posljednjih osam godina.

— Ili prvi Amerikanci koji bi vas ubili — ispravi ga Franks.

— Nitko osim vas ne bi to znao — istakne olovni čovjek. — Bilo bi to uzaludno herojstvo. Vaš bi pravi cilj trebao biti kako preživjeti na površini. Nemamo hrane za vas, to znate.

Taylor smjesti revolver u konce.

— Velik su posao napravili kako bi nas neutralizirali, đavo da ih nosi. Predlažem da pođemo u grad, da počnemo saditi žito uz pomoć olovnih ljudi i da se općenito udobno nastanimo. Tako dugo dok naše obitelji neće moći na površinu, bit ćemo vraški usamljeni, ali morat ćemo izdržati.

— Mogu li ja nešto predložiti — nelagodno će drugi predstavnik neprijatelja. — Pokušali smo živjeti u gradu. Suviše je pust. Također je teško za svega nekoliko ljudi da sami održavaju grad. Na kraju smo se nastanili u najsuvremenijem selu koje smo zatekli.

— Ovdje u ovoj zemlji — reče treći neprijatelj — naučili smo mnogo novih stvari. Od vas.

Amerikanci se zateknu kako se smiju.

— Vjerojatno i kod vas postoji nešto čemu biste nas mogli poučiti — reče Taylor.

Pukovnik B. preuzme riječ.

— Hoćete li nam se pridružiti u našem selu? Bilo bi nam lakše kada biste i vi sudjelovali u radu.

— Vaše selo? — procijedi Franks. — To je naše selo, nije li? Naše.

Olovni čovjek stupi između njih.

— Kada se naši planovi dovrše, termin »naš« bit će stran, ili bolje, uzajaman. »Naše« će pri tom značiti »čovjekovo«. — Pokaže u pravcu aviona koji je već bio u pogonu. — Čeka vas letjelica. Hoćete li se priključiti jedni drugima u stvaranju vašeg novog doma?

Bivši neprijatelji su čekali da se Amerikanci odluče.

— Jasno mi je što znači kada olovnjaci kažu da će iščeznuti diplomacija — napokon će Franks. — Ljudima koji zajedno rade nije potrebna diplomacija. Oni rješavaju svoje probleme u samom radu, a ne za konferencijskim stolom.

Olovni ih je čovjek slijedio do aviona.

— Cilj povijesti jest da ujedini svijet. Od porodice, preko plemena, do gradske zajednice pa sve do jedne zajednice, jedinstvene. Sve je uvijek vodilo prema ujedinjenju. Sada će i dvije hemisfere biti spojene.

Taylor se zaustavi. Slušao je što govori olovni čovjeka pogledao prema mjestu gdje je bila cijev. Mary je bila tamo, pod zemljom. Nije ju htio ostaviti, iako je neće moći vidjeti sve dok se cijev ponovo ne pročisti. Slegne nemoćno ramenima i pridruži se ostalima.

Dobar je primjer bio ova šačica bivših neprijatelja. Neće još dugo trajati dok Mary i ostatak čovječanstva ponovo ne počnu živjeti na Zemlji kao razumna ljudska bića, a ne molekule zaslijepljene mržnjom.

— Tisuće se generacija izmijenilo dok se došlo do ovog rezultata — završavao je izlaganje olovnjak klase A. — Stotine stoljeća krvoprolića i uništavanja. Ali, svaki je rat korak bliže ujedinjenju ljudskog roda. Sada se već jasno vidi tome kraj: svijet bez rata. Bit će to samo početak nove stranice u povijesti čovječanstva.

— Osvajanje svemira — reče pukovnik B.

— Smisao života — doda Moss.

— Otklanjanje bijede i gladi — reče Taylor.

Olovni čovjek otvori vrata aviona.

— Sve to i još mnogo više. Koliko više? Ne možemo predvidjeti, isto kao što ni prvi čovjek, koji je osnovao plemensku zajednicu, nije mogao predvidjeti ovaj trenutak. No, bit će to nešto nezamislivo veliko.

Vrata se zatvore i avion se uzdigne u pravcu njihova novog doma.

(Objavljeno prema dogovoru s GPA München)

Dan na plaži

Carol Emshwiller:

Day at the Beach

Preveo *Nikola Popović*

— Danas je subota — reče žena bez ijedne dlake i pri tome je navukla zeleni rubac preko glave da je zaštiti od sunca. — Ponekad zaboravim koji je dan ali po onome što sam označila na kalendaru, naime tri dana koja sam propustila, danas bi morala biti subota.

Ime joj je bilo Myra i nije imala ni obrva ni trepavica, niti bilo kakvu maljicu na licu. Nekada je imala dugu crnu kosu. ali kada je čovjek sada gleda i vidi ružičasto golo lice, pomislio bi da je crvenokosa.

Ben, njezin muž, također bez ijedne dlake raširio se i izvalio pokraj kuhinjskog stola očekujući doručak. Na sebi je imao platnene crvene bermuda-gaćice i košulju boje čaja s rupama ispod pazuha. Lubanja mu se svjetlucala od znoja iznad izbuljenih očiju jer nije imao nikakva rupca ili šešira na glavi.

— Uvijek smo izlazili subotom — reče ona i postavi zdjelicu sa zobenom kašom na stol ispred jedne dječje stolice, a zatim je stavila najveću zdjelu među raširene ruke svoga muža.

— Moram danas pokositi travnjak — reče on — bez obzira na to što je subota.

Ona je nastavila svoj posao kao da ništa nije čula.

— Na dan kao što je ovaj trebalo bi da odemo na plažu. Mnoge sam stvari zaboravila, ali toga se sjećam.

— Da sam na tvome mjestu, ne bih ni mislio na to. — Benove prazne oči okrenuše se napokon na dječje mjesto, a onda se okrene prema otvorenom prozoru i zaviče: — Dečko mali, dečko mali. Hej, doručak je na stolu, mali — i tišim glasom doda: — Neće doći.

— Ali, ja ipak mislim na to. Sjećam se kobasica u pecivu i kako je bilo svježe u ove dane. Mislim da više nemam ni kupaćeg kostima.

— No to ne bi bilo kao nekada.

— Oh, ta more je ostalo isto. U to sam sasvim sigurna. Zanima me

da li je šetalište uz more još na mjestu.

— Tja — procijedi on. — Ne moram ni pogledati jer sam siguran da je svaki komad drveta otišao za ogrjev. Otada su prošle četiri zime.

Sjela je na stol, nalaktila se i stala zuriti u zdjelu pred sobom.

— Zobena kaša — reče, i u toj je riječi izrazila sve što je osjećala za plažu i koliko je samo željela da ode tamo.

— Nemoj misliti da ti ne želim ugoditi — reče Ben. Prstima joj je na tren dodirnuo rame. — Želio bih da mogu. I žao mi je što nisam sačuvao ono mljeveno meso prošli put, ali je bilo teško i počela je nekakva tučnjava u vlaku pa sam izgubio i šećer. Da mi je samo znati koji ga je kujin sin zgrabio.

— Znam koliko se mučiš, Bene. Zbilja, znam. Samo tako odjednom sve se čovjeku nakupi u duši, naročito kada dođe subota kao što je ova. Te nabavljaj vodu tamo dolje kod drugog bloka i to samo kada ima struje da crpka radi, pa ta zobena kaša. Ponekad mi sve to dojadi, a najviše što se moraš toliko izlagati opasnosti da bi nabavio hranu.

— Pa nekako se snalazim. Nisam ja najmanji u vlaku.

— Oh, na to mislim svaki dan. Da nije tako, tko zna gdje bismo bili. Mrtvi od gladi! Eto, to bi se dogodilo.

Promatrala ga je kako se nagnuo nad zdjelu, isturio usne i načinio zvuk kao da srče. Pa čak i sada ona je bila još iznenađena što mu je lubanja gola. Osjećala je potrebu — videći ga tako ćelava i ružna — da mu pokrije glavu rukama i da mu tako nadomjesti kosu, ali je umjesto toga samo pogladila svoj rubac kako bi bila sigurna da pokriva njezinu ćelu.

— Pa ipak živimo! No, je li život biti sve vrijeme u kući kao da se skrivamo? Možda su oni ostali, oni mrtvi sretniji. Vrlo je tužno kada se čak ni subotom ne može otići ni na plažu.

Mislila je na jednu jedinu stvar koju nikako ne bi željela učiniti; nije ga htjela uvrijediti. Ne, kazala je sama sebi čvrsto. Prestani sada! Ušuti jednom i jedi, i kao što reče Ben, ne razmišljaj. Ali, nekako joj se otelo pa je kazala:

— Znaš da mali dječak još nikada nije bio na plaži, a ona je svega desetak kilometara daleko. — Znala je da će ga to zaboljeti.

— Gdje je taj dječak? — zapita i ponovo poviče kroz prozor. — On švrlja okolo.

— Pa nema automobila da bismo se trebali brinuti. A jesi li vidio kako je brz i kako se dobro penje s tri i pol godine? A što će drugo, kad se budi tako rano.

On je svoje pojeo, ustao i šalicom zahvatio vode iz velike zdjele na peći da utaži žeđ.

— Pogledat ću gdje je — reče. — Nikada ne dolazi kada ga zovemo.

Napokon je i ona počela jesti gledajući kroz kuhinjski prozor i

slušajući kako zove maloga. Vidjela ga je kako se naginje naprijed i škilji, jer je inače nosio očale, a posljednje su se slomile prije godinu dana. Ne u nekakvoj tučnjavi, jer on je bio vrlo obazriv i nije ih nosio prilikom zamjene, pa čak ni onda kada i nije bilo tako loše. Mali je to učinio; popeo se sam i uzeo ih iz najviše ladice, a bio je cijelu godinu mlađi. I u času dok je spazila što je dohvatio, već su bile slomljene.

Ben je nestao iz vidokruga koji se pružao kroz kuhinjski prozor, a dječak se odmah pojavio kao da je čekao skriven iza vrata.

On je bio sušta suprotnost svojim velikim rumenim i bezdlakim roditeljima. Imao je finu crnu kosu koja je rasla gotovo odmah iznad očiju i pokrivala mu je glavu niz vrat tako duboko, da se ona uvijek pitala da li se završava tamo gdje je i inače završavala kosa, ili se pružala još dalje. Bio je tanak i malen, čak i za svoje godine, ali čvrst i vižljast s dugim nogama i rukama. Put mu je bila svijetlomaslinasta, imao je široke crte lica i oprezan pogled i sada je gledao očekujući što će ona učiniti.

Ona je samo uzdahnula, podigla ga, stavila u stolicu i poljubila ga toplo i čvrsto u obraz razmišljajući kako ima divnu kosu i kako bi je trebalo odrezati da izgleda što ljepše.

— Nemamo više šećera — reče ona — ali sam ti sačuvala nekoliko grožđica. — Dohvatila je jednu kutiju i posula nekoliko grožđica po njegovoj kaši.

Otišla ie zatim do vrata i pozvala.

— Tu je mali, Bene. Došao je. — Mekanim je glasom dodala: — Naš mali anđelak. — Čula je kako joj Ben odgovara zviždukom te se vratila u kuhinju da bi zatekla dječaka kako je bezazleno gleda dok je zdjelica s kašicom bila na podu prevrnuta, a kaša po podu.

Klekla je i veći dio kaše pokupila žlicom u zdjelicu. Onda ga je zgrabila naoko grubo, ali je u toj grubosti bilo majčinske nježnosti. Pljesnula ga je dvaput po guzi. — Nemamo hrane za bacanje, znaš. — Spazila je malje na njegovoj kičmi i pitala se da li su trogodišnja djeca i prije imala takve dlačice po leđima.

On je samo zastenjao, ali nije zaplakao, a onda ga je podigla i držala tako da mu je nosić bio njoj za vratom, a to je tako voljela.

— Aaa — reče mališan mnogo tiše i ugrize je za vrat.

Naglo ga je spustila, ali ga je pridržavala rukama. Zaboljelo ju je i vidjela da je mali komadić bio odgrizen.

— Opet me je ujeo — povikala je, začuvši da se Ben vratio. — Ujeo me. Odgrizao je komad, i pogledaj još ga ima u ustima.

— Zaboga, što je to...

— Nemoj ga tući. Već sam mu dala dvije po guzi, a tri su mu tek godine, pa je još osjetljiv. Tako piše u knjizi. Ali, sjećala se da je pisalo i kako s tri godine već može mnogo toga razumjeti.

On ga ostavi i dječak izjuri iz kuhinje u spavaću sobu.

— Moram izaći iz ove kuće, doista moram nekamo — reče ona.

Sjela je i dopustila mu da opere ranu i da joj stavi zavoj.

— Misliš li da bismo mogli otići? Mogli bismo bar još jednom otići tamo na plažu s jednim gunjem i košarom s hranom? Moram nekamo i nešto moram učiniti!

— U redu. U redu. Ti ponesi francuski ključ a ja ću ponijeti čekić i riskirat ćemo da pođemo kolima.

*

Više od dvadeset minuta tražila je kupaći kostim ali ga nije našla, a onda ga je prestala tražiti. Napokon, uopće nije bilo važno jer, vjerojatno, nikoga tamo ni nema.

Košara je bila dovoljna. Prikupila je sve za pet minuta, dragocjenu konzervu tunjevine i jedan tvrdi kolač kod kuće spremljen onu večer kada je bilo struje i nekoliko crvljivih jabuka sa susjedova drveta, a koje su odležale u drugoj kući koja je imala podrum.

Čula je Bena kako radi u garaži i vadi skriveno gorivo iz kanistara i stavlja ga za desetak kilometara u jednu kantu što će je sakriti negdje za povratak.

Sada kada su se već odlučili ići, počela je misliti što ako... Ipak je odlučila da ne odustane. Svakako jednom u četiri godine nije bilo prečesto, te mogu preuzeti rizik da odu na plažu. I prošle je godine mislila na to, a, eto, ove godine će ići i uživati.

Malome je dala jednu jabuku da se nečim zabavlja dok ona spremi ručak u košaru i sve je vrijeme stiskala usne i primoravala sebe da ne misli na one mnogobrojne AKO i željela je da se provede dobro.

Ben je drpio poslije rata jedna mala evropska kola. Bila su vrlo udobna. Košaru su smjestili odostrag zajedno s vojničkim gunjem, kanticom i lopaticom za igru u pijesku. Mali joj je sjedio u krilu i svaki put kada bi se okrenuo poškakljao bi je svojom bujnom kosom po licu.

Krenuli su praznom cestom.

— Sjeti se kako je bilo ranije za vrijeme vikenda — reče ona i nasmije se. — Branik do branika, tako su govorili. Tada nam se to nije sviđalo.

Dalje, dolje na putu. prošli su pored jednog starijeg čovjeka na biciklu u plavim hlačama sa svijetlom košuljom koja mu je visila izvan hlača. Nisu mogli razabrati da li je muško ili žensko, ali ta se osoba nasmijala i oni su joj mahnuli i doviknuli — Aaaaaaa.

Sunce je peklo ali što su se više približavali plaži osjećali su lagani povjetarac i miris mora. Počela se osjećati kao kada je prvi put vidjela more. Bila je rođena u Ohiju i bilo joj je već dvanaest godina kada je krenula na to putovanje i vidjela veliku pješčanu površinu i osjetila ovaj miris.

Držala je dječaka čvrsto tako da se ne bi vrpoljio i naslonila se na Benovo rame.

— Oh, bit će lijepo! Bit će zabavno! — reće ona. — Mali moj, i ti ćeš vidjeti more. Pogledaj drago dijete, gledaj samo i miriši. To je prava slast. A mali se migoljio dok ga nije pustila na miru."

I napokon, tu je bilo more, onakvo kakvo je uvijek bilo, veliko, iskričavo i hučalo je kao... ne, prigušivalo je buku ratova. Kao crno nebo sa zvijezdama ili kao hladni i čvrst mjesec, umanjivalo je čak i ono što se zbilo.

Prošli su pored duge kupališne zgrade od opeka ogledajući se kao što su uvijek činili, drveno šetalište kraj obale je nestalo, kao što je Ben rekao, nije ostalo ni komadića.

— Da se zaustavimo kod glavne kupališne zgrade?

— Ne — reče Ben. — Bit će bolje da se držimo podalje od tih mjesta. Nikada se ne zna tko bi mogao biti u njima.

Odmah se složila naročito zbog toga jer je kod posljednje kabine ugledala jednu tamnu figuru koja se skrivala iza zida.

Vozili su se još oko dva kilometra, a onda su kola zaustavili iza nekih oborenih stabala i grmlja.

— Ništa nam neće pokvariti ovu subotu — reče ona i počne vaditi košaru s jelom — ama baš ništa. Dođi, dečko. — Zbacila je cipele s nogu i bosonoga potrčala prema pješčanoj plaži dok joi je košara lupkala po koljenima.

Mali se spretno izvukao sa svoga sjedala i zabatrgao za njom.

— Možeš skinuti odjeću sa sebe — reče mu ona. — Ovdje i tako nema nikoga.

Kada je Ben kasnije došao, pošto je sakrio benzin, ona se već bila opružila na vojničkoj deki u starim kratkim hlačama i u prsluku i s onim istim rupcem na glavi, a dječak se gol i smeđ veselo praćakao u plitkoj vodi s kanticom, a voda je još više isticala dlačice na leđima.

— Pogledaj — reče ona — nema nikoga dokle god možeš pogledom dosegnuti, a vidi se dosta daleko. Ovdje se osjećam sasvim drugačije nego kod kuće. Znaš da ima ljudi tu i tamo po kućama, ali ovdje je kao da smo sami na svijetu i sve to nije važno. Tu smo kao Adam i Eva, ti i ja i naš dječak.

On je legao potrbuške do nje.

— Divan povjetarac — reče on odahnuvši.

Naslonjeni jedno na drugo promatrali su valove i dječaka. Zatim su se i oni bacili na valove, probrčkali se i vratili. Ručali su, i opet su legli, i lijeno gledali kako se poigravaju valovi. Poslije nekog vremena ona se okrene da ga pogleda.

— More je baš divno — reče blaženo i prebaci ruku preko njegovih grudi. — Mi smo dio toga svega, vjetra, zemlje i mora, moj Adame.

— Evo — reče on osmjehnuvši se. Poljubio je i taj je poljubac bio duži nego obično. — Oh Myra, Myra.

— Pa, nema nikoga osim nas. — Sjela je. — Čak ne znam za

liječnika otkada je doktora Pressa Smitha ubila ta pljačkaška rulja i plašim se.

— Naći ćemo već nekoga. Osim toga, ti nisi imala nikakvih problema sa zdravljem. Prošlo je tako mnogo vremena. — Ona se izvuče iz njegova naručja. — I ja te volim. A dječaku će biti četri godine kada budemo imali drugo.

Ustala je, protegla se i pogledala lijevo i desno po plaži.

— Netko dolazi — reče, a Ben brzo ustade.

U daljini, hodajući po tvrdom pješčanom žalu, približavala su se trojica.

— Imaš li pri ruci francuski ključ? — upita Ben. — Stavi ga ispod deke i sjedni pokraj njega tako da ti bude nadohvat ruke.

On navuče košulju preko hlača, a čekić je pričvrstio otraga uz remen, tako da ga pokriva košulja. Stajao je i čekao da se došljaci približe.

Sva trojica su bila ćelava i bez košulja. Dvojica su nosila hlače od grubog platna, odrezane iznad koljena, i široke remene, a treći je imao obične kratke hlače, na glavi nekakvu kapu od crvene kože, a za pojasom pištolj. On je bio najstariji.

Ostala dvojica su bili mladići i kada su se približili, zaustavili su se i pustili starijega da im priđe. On je bio malen čovjek ali je djelovao hrabro.

— Vi imate goriva — reče glasom kao da utvrđuje neku činjenicu.

— Upravo toliko da se vratimo kući.

— Nisam mislio ovdje. Mislio sam da imate goriva kod kuće.

Myra je sjedila ukočena s rukom na deki ispod koje je bio francuski ključ. Ben je ispred nje stajao malo pognut, opuštenih ruku, dok mu se za pojasom na leđima nazirao čekić ispod košulje. Da je stajao uspravno, pomislila je i držao ramena kako treba, vidjelo bi se da je veći i snažniji od malog čovjeka, ali taj je imao pištolj. Oči su joj neprestano zurile u crnu dršku pištolja.

Ben zakorakne naprijed.

— Ne miči se — reče mali čovjek. Premjestio je težinu na drugu nogu i tako opušten stavio ruku na remen blizu pištolja. — Gdje ste nabavili gorivo da se vratite kući? Možda ćemo poći s vama da nam posudite malo tog goriva kojeg zacijelo imate u kući. A reći ćete nam i gdje skrivate gorivo za povratak. Ako mi ne kažete, moji će se momci poigrati s vašim dečkom.

Dječak se polagano udaljio, čučnuo i promatrao ih široko otvorenih očiju. Vidjela mu je nalete mišiće na rukama i nogama što ju je podsjetilo na gibona kojeg je vidjela u zou prije mnogo godina. Njegovo malo lice postalo je starije, mnogo starije nego što bi smjelo biti u trogodišnjeg djeteta. Prsti joj se skvrčiše oko drška francuskog ključa. Samo neka se usude dirnuti dječaka!

Čula je Bena kako govori »Ne znam«.

— Oh Bene — proštenje ona.

Čovjek mahne rukom i dva mladića krenuše, ali dječak, vidjela je. krenuo je prvi. Ona dohvati francuski ključ ali on se bio zapetljao u deku. Nije skidala oči s dječaka i one dvojice koja su krenula da ga uhvate

Čula je povik i gunđanje iza sebe. Hitro se okrenula i vidjela kako je Ben napao malog čovjeka, koji je pokušao upotrijebiti pištolj kao batinu, ali se spetljao, a Ben je imao čekić u ruci i bio je mnogo viši od staroga.

Bio je gotov za minutu. Ona je sve to promatrala široko otvorenih očiju stišćući francuski ključ prstima koji su pobijeljeli od stiska.

Ben dohvati pištolj za cijev i sa čekićem u drugoj ruci pojuri za drugom dvojicom.

— Ti ostani ovdje — povikao je preko ramena. Zagledala se u more i stala osluškivati njegov šum, ali sada su joj osjećaji bili mnogo važniji nego morska pučina. Okrenula se i uputila za Benom slijedeći tragove njegovih stopa u pijesku.

Kada je stigla do mjesta gdje je prestajao pijesak a počinjalo grmlje, vidjela ga je kako se vraća.

— Što se dogodilo?

— Pobjegli su čim su me vidjeli kako jurim s pištoljem u ruci. Naravno, prazan je, bez metaka. Moraš mi pomoći da što prije pronađemo našeg dječaka.

— On se izgubio!

— Neće doći ako ga zovemo. Moramo ga potražiti. Možda je otrčao daleko. Pokušat ću ga pronaći, a ti ostani tu. Bačvica s gorivom je sakrivena tamo ispod onog grma ako ti ustreba.

— Moramo ga pronaći, Bene. On ne zna put kući.

Ben joj priđe i poljubi je obgrlivši je čvrsto jednom rukom. Osjećala je njegovu snažnu mišicu oko vrata, tvrdu gotovo kao i čekić. Sjećala se kako je prije četiri godine njegov zagrljaj bio nježan i ugodan. Tada je još imao kosu, ali je bio dosta debeo, a sada je mršaviji, čvrst i ćelav, dakle nešto je dobio, a nešto izgubio nakon onog strahovitog napada kada su nepoznati svemirci napali nekim neobičnim oblacima cijelu Zemlju i uništili gotovo sve ljudei

Okrenuo se i uputio prema plaži. Pogledao ju je nježno, a ona mu je kimnula glavom želeći mu pokazati kako se osjeća mnogo bolje poslije poljupca i zagrljaja.

Umrla bih od tuge ako se nešto desi pa izgubimo dječaka, pomislila je, ali bi mi bilo najteže ako bih izgubila Bena. To bi za mene bio kraj svijeta i sve bi bilo završeno.

Gledala je lijevo i desno pozivajući šapatom. Znala je da mora zaviriti ispod svakog grma da bi opazila malo sklupčano stvorenje. On

je tako malen. A kad se skvrči onda je kao loptica. Zna tako sjediti tiho dugo vremena. Ponekad poželim da imam još jednog trogodišnjeg dječaka kako bi ih mogla uspoređivati. Potpuno sam zaboravila kako je to bilo nekada. Ponekad sam zabrinuta zbog njega.

— Mali dečko, dečko mali, mama te zove — govorila je nježno. — Dođi, još ti je dosta vremena ostalo da se igraš u pijesku, a imam i nekoliko jabuka za tebe.

Kasnije je počeo povjetarac hladiti, a na nebu se pojavilo nekoliko oblaka. Zadrhtala je u kratkim hlačama i prsluku ali više zbog neke unutrašnje hladnoće. Kružila je i tražila. Činilo joj se mnogo više od jednog sata, ali kako nije imala sat, nije bila sigurna koliko je prošlo vremena. Sunce je već bilo nisko. Uskoro bi morali krenuti kući. Gledala je na sve strane zabrinuta da li će se pojaviti još neke siluete ljudi koje nisu Ben ili dječak pa je sve nervoznije pretraživala žbunje. S vremena na vrijeme vraćala se do deke i košare uz koju je stajala lopatica i kantica i ukočeno tijelo onoga sa crvenom kožnatom kapom. A kada se ponovo vratila da vidi jesu li sve stvari još tu, ugledala je u daljini nešto kao dvoglavo čudovište kako hitro korača po plaži, a glava što se njihala iznad druge imala je kosu i bila je od mališana.

Sunce je počelo zalaziti. Zlatna boja prelazila je u crvenu i počela je mijenjati i boje tla. Pijesak je postao narančast. Potrčala im je u susret smijući se i gacajući po plitkoj vodi tako da je prskala na sve strane. Kada je stigla do njih, zagrlila je Bena. a dječak je samo progukao »Aaaa«.

— Stići ćemo kući prije mraka — reče ona. — Čak imamo vremena da još jednom bućnemo u vodu.

Spremili su stvari, a dječarac je za to vrijeme obilazio oko tijela u pijesku dodirujući ga ponekad, sve dok ga Ben nije pljesnuo po guzi. Tada se udaljio, sjeo u pijesak i počeo ispuštati zvuke kao mačka kad prede.

Zaspao je u ženinu krilu na putu kući s glavom na ramenu.

Zalazak sunca bio je veličanstven, obojen crvenom i purpurnom bojom.

Naslonila se na Bena.

— Na plaži se čovjek dobro umori — reče ona. — Sjećam se otprije da je uvijek bilo tako. Noćas ću dobro spavati.

Vozili su se u tišini pored kupališta i dalje širokom praznom cestom. Kola nisu imala svjetla ali to ništa nije smetalo.

— Bez obzira na sve, proveli smo lijep i ugodan dan. Osjećam se tako osvježenom — reče ona.

— Vrlo dobro — odgovori joj Ben.

Već se potpuno smračilo kada su stigli kući. Ben je zaustavio kola. Ostali su sjediti tako još nekoliko trenutaka prije no što su izašli i počeli vaditi stvari.

— Baš je bio lijep dan — reče ona ponovo. — A dječak je vidio more. — Stavila je ruku nježno na glavu usnula mališana i pri tom zijevnula. — Ali, baš nisam sigurna da je doista bila subota.

Dodatak

Nije za SIRIUS!

• Naslovi domaćih priča koje su recenzenti ocijenili neprihvatljivima za SIRIUS: Da li samo košmar, Neobičan događaj, Štićenik, Spoznaja, Utrka itd., Splimor (treća verzija, koja je lošija od prve dvije!), Eta Zmaja (bez motiva), Susret sa kometom (rasplet, tj. uništenje kometa i posljedice toga, mora biti na nekakvim logičkim temeljima). Igra vetra, Atom (otrcana ideja!), Po koji već put. Bog, Kazna & Daniken (ispripovijedano dobro, ali bez logike i brzopleto), Poslednji pesnik (dobra zamisao: dajte je nekome da je suvislo ispripovijeda!). Noć kada..., Putovanje, Slastan zalogaj, Usoda, Tišina (pssst! To nije znan-fan!), Ne bacajte otpatke (opet dobra ideja obrađena s hrpom nejasnih pojedinosti). Egzorcist itd., Mir, Poslije udara, Samoubojstvo, Snovi, Spremenit, Rat itd., Itaka. — O ostalim razlozima zbog kojih te priče nisu za SIRIUS čitajte na str. 3 ovoga broja.

Procvat slovenske znanstvene fantastike

»Dok znanost stalno diže spomenike svojim greškama, dak s povjerenjem služimo njenim sve novijim i novijim katastrofama, ostaje jedinstvena čvrstoća našeg svijeta književnosti, koja neprimjetno cvjeta usred čelika, plina i elektronike.«

Tako je zapisao publicist Aleksander Zorn u svom minieseju 15. ožujka ove godine u listu »Ljubljanski dnevnik«. Dan prije te smo iste riječi čuli i s TV-ekrana u emisiji »Ne prezirite«. Neobičan procvat znanstvene fantastike posljednjih godina kao da potvrđuje te misli. Potvrđuje u jugoslavenskom okviru, gdje se množi broj originalnih pisaca, prijevoda, rasprava, članaka informacija i priredbi — potvrđuje ih u slovenskom okviru, gdje smo posljednjih godina doživjeli oživljavanje znanstvene fantastike na svim umjetničkim područjima. Živo zanimanje za vrstu, za koju neki kažu da je »atomski folklor«, najizrazitije je na području književnosti. Prijevodi znanstvenofantastičnih romana i novela postali su uobičajene stavke u programima slovenskih izdavačkih kuća. »Tehničkoj založbi Slovenije«, koja se za tu vrstu specijalizirala još prije nekoliko decenija, posljednjih su se godina pridružile i »Mladinska knjiga« iz Ljubljane i »Pomurska založba« iz Murske Sobote. U porastu je i broj

slovenskih pisaca znanstvene fantastike. Neki (Vid Pečjak, Franjo Puncer, Branko Gradišnik) već su objavili vlastite knjige, drugi se predstavljaju na stranicama revija i dnevnih listova.

Za razvoj izvorne znanstveno-fantastične beletristike zacijelo je najviše učinila rubrika »Skok v tretje tisočletje« koju od siječnja 1978. objavljuje tjednik »Nedeljski dnevnik«. Ona se pojavljuje već više od 80 tjedana, u njoj je bilo objavljeno više od 130 priča a s ovima se predstavilo više od 35 mladih pisaca znanstvene fantastike. Neki od njih (Marjati Tomšič, Miroslav Slana, Franci Cerar, Zvone Jirasek, Denis Rakuša, Matjaž Šinkovec, Samo Kuščer i Miran Rotner) obećavaju da će se razviti u zanimljive stvaraoce. Primjer »Nedeljskog« kao da su prihvatili i drugi. Tako »Super-pip«, zabavni list što ga izdaje »Pavliha«, objavljuje priče Sandija Sitara i Zvone Jiraseka, »Mladina« je uvela kutak sa zanimljivostima koji uređuje »Sekcija za spekulativno umetnost (zf)« iz Ljubljane. i specijalizirane popularnoznanstvene revije (»TIM«, »Življenje in tehnika«, »Pionir«) posvetile su se više znanstvenoj fantastici, masovna glasila objavljuju mnogo više članaka o toj vrsti nego prije nekoliko godina. »Radio student« ima stalnu emisiju koju priprema Žiga Leskovšek sa suradnicima. I znanstvenofantastični strip i slikovnica nisu više tabu. Revija »Pionir« je prošle godine raspisala književni natječaj za znanstvenofantastičnu priču na kojem je prvu nagradu dobio četrnaestogodišnji Peter Peruzzi iz Mežice za priču »Ja, Prerarij«. Dva slovenska autora bila su uvrštena u »YU -sirius«, no objavljene priče zasad su ostale samo njihovi prvijenci. Sve veću popularnost doživljavaju i domaći pisci te vrste. Franjo Puncer, autor knjige novela »Izgubljeni človek« (1978.), u intervjuu za mariborski tjednik »Sedem dni« potvrdio je činjenicu da je oživljeno zanimanje za znanstvenu fantastiku posljednjih godina upozorilo i na niz slovenskih literata koji su dosad stvarali u pozadini slovenske književne scene: »Znanstvena me fantastika prije desetak godina doslovno čvrsto uhvatila. I otad pišem. Priznajem, s mukom. To je »crnački« posao. Ne prvi izljev, taj me ispunjuje radošću. Nego poslije, dok prerađujem, tražim odgovarajuće riječi, kujem terminologiju, oblikujem rečenice. A odustati ne mogu... Pišem zato da bih upozorio kamo vodi naš put. Moje su novele rijetko optimistične u biti su vrlo jezive u tom suočenju...«

Sadašnja je slovenska situacija takva da otvorenost potiče Puncera na pisanje: Spremam zbirku novela o kontaktima u kojoj ću pokušati da prikazem načine na koje bi strana bića i zemljani mogli međusobno kontaktirati... Usporedo pišem slijedeći roman, koji mi već dugo leži na duši, s tematikom osamljenog, progonjenog čovjeka koji je preživio katastrofu invazije na Zemlju, slučajno je izbjegao opće uništenje i probija se u svojoj osamljenosti...«

No literatura nije jedino područje umjetnosti na kojem se razmahao znanstvenofantastični duh u Sloveniji. »Potajice« prodiru pojedini motivi znanstvene fantastike i u slovensku likovnu umjetnost. To je pokazala izložba »Prvine znanstvene fantastike v deldh nekaternih slovenskih umetnikov« koja je bila otvorena od 2. do 6. listopada 1978. za vrijeme sajma elektronike u Ljubljani. Na njoj se predstavilo 12 slikara i grafičara, među kojima su se po tehničkoj čistoći, znanstvenoj osmišljenosti i umjetničkoj oblikovanosti likovnih motiva isticali slikari Darko Slavec, Samo Kovač i Marjan Remec, grafičar Jože Spacel i fotograf Stane Jagodič.

Znanstvena fantastika u Sloveniji, dakle, postaje izraziti zbirni pojam koji se cijepa na različite umjetničke vrste i oblike, od poezije do glazbe Prostor znanstvene fantastike u Sloveniji brzo se širi, prvenstveno na područje stripa, likovne umjetnosti i filma. To je pokazala i izložba »Svet znanstvene fantastike« koju je pripremio Igor Gedrih u ljubljanskoj »Pionirskoj knižnici« od 2. do 14. travnja 1979. Posvećena je bila u prvom redu književnosti. Prikazala je djela slovenskih pisaca utopija i novije znanstveno fantastične proze, sve značajnije prijevode na slovenski (među njima, a to je bilo zapaženo, zbirke »Kentaur« i »Sirius« almanah »Andromedu«), publicističke priloge o znanstvenoj fantastici kod nas, popularnoznanstvena djela koja znače most prema znanstvenoj fantastici (s područja astronautike, futuristike itd.), slovenski znanstvenofantastični strip (M. Muster, I. Antič), malo likovnog materijala (dječje crteže i skulpture sa znanstvenofantastičnim motivima) i plakate filmova koji su kod nas bili prikazivani. Mi Slovenci imamo dosad samo jedan cjelovečernji igrani film koji možemo svrstati u taj žanr: film »Oxygen« Matjaža Klopčiča po scenariju Dimitrija Rupela, u kojem su nastupali Stevo Zigon, Dušica Zegarec i drugi. Imamo i kratkometražni film »Genezis« autora Tone Rafikog i Naška Križnara. Izložba je prilično objektivno odrazila preporod koji u ovom trenutku doživljava znanstvena fantastika u Sloveniji.

Unatoč razgranatosti te vrste, koja se neprekidno širi i produbljuje u svim smjerovima, najzanimljivije i najplodnije područje ostaje znastvenofantastična književnost. U »Siriusu« (broj 24, lipanj 1978) pisao sam o izvornim i prevedenim knjigama znanstvene fantastike koje su izašle u Sloveniji 1976. i 1977. godine. Sada ću govoriti o onima iz prošlosti i ove godine (1978. i 1979).

Najznačajniji događaj u tom dvogodišnjem razdoblju, je izlazak prve slovenske antologije znanstveno-fantastičnih priča pod naslovom »MaVrična krila« (Dugina krila). Objavila ju je »Tehnična založba Slovenije«, ima 274 stranice a u njoj su predstavljeni: Gregor Strniša (novele »Mavrična krila« i »Steklenica vode«), Boris Grabnar (»Stoletnica«), Via Pečjak (»V krempljih čarovnice Gite« — U

pandžama čarobnice Gite, »Dan Schuss zmaguje« — Dan Schuss pobjeđuje), Franjo Puncer (»Zajedavec« — Muktaša) i Branko Gradišnik (»Trije dnevi ki so pretresli svet«, »Tuje obale, neznana morja«. »No logu, na begu«, »Kazen«, »Raziskovalec« — Istraživač). Zanimljivost tog antologijskog izbora je i to što u knjizi nije samo pripovjedačka proza nego i dva informativna članka: Boris Grabnar piše o utopijama i antiutopijama u slovenskoj književnosti XIX stoljeća, a pisac ovih redaka o poslijeratnoj slovenskoj znanstveno-fantastičnoj prozi s posebnim osvrtom na izdanja knjiga i zbirku »Mavrična krila«. Prazninu od početka ovog stoljeća pa do drugog svjetskog rata, koja je na esejističkom području ostala u antologiji, u međuvremenu je popunila revija »Življenje in tehnika«, koja je u 11. i 12. broju 1978. godine objavila članak o počecima slovenske znanstvene fantastike između dva rata, u vremenu kad je stvarao slovenski Jules Verne — Darnir Feigel (1879—1959), dakle ove godine se navršava sto godina od njegova rođenja.

Antologija »Mavrična krila« doživjela je nekoliko kritičkih osvrta u štampi i na radiju, a posebno je zanimljiv bio razgovor o današnjoj slovenskoj znanstvenoj fantastici, koji je izdavač organizirao u povodu izlask knjige. Razgovor je pokazao (po riječima izvjestitelja Sandija Sitara u »Ljubljanskom dnevniku«) da smo »mi Slovenci skloniji fantastici nego znanstvenoj fantastici i da nam je više stalo do beletristike kao takve nego do razvoja i profiliranja stanovitog žanra«; znanstvena se fantastika dakle pokazala, »ako ne baš kao sporedna, a ono kao dodatna i u sadašnjem trenu, bar u književnosti za masovnu upotrebu, vrlo podesna vrata u beletristiku. Te riječi praksa potvrđuje samo dijelom: slovenski pisci koji ulaze u književnost preko praga znanstvene fantastike većinom ostaju do kraja vjerni toi vrsti (npr. Pečjak. Puncer). Nitko ne može nijekati da je znanstvenofantastična književnost ravnopravna književna vrsta koia se pokorava istim literarnim zakonima kao i druge književne vrste — dakle ostaje potpuno vezana uz »nemasovnu« literaturu, jer bi svako zatvaranie i distanciranje od »normalne« književnosti moglo za nju biti kobno Dobra znanstvena fantastika, dakle, već je sama po sebi i dobra književnost. To u knjizi »Mavrična krila« prije svega potvrđuje pet priča Branka Gradišnika.

Jednako kao objavljivanje »Mavričnih krila« bilo je zapaženo objavljivanje antologije »Prodaialna svetov« (Prodavaonica svjetova), koia sadrži 21 prevedenu nriču dvadeset jednoe svjetskog majstora znanstvenofantastične short-story. Ta antologija u stanovitom smislu isoravlia iednostrnnn orijentiranost naših izdavača na anglo-američko književno tržište te donosi priče Lema. Nesvadbe. Gora, Varšavskog,

Gansovskog i Siničija. Značenje te knjige prvenstveno je u tome što je izašla u elitnoj kolekciji »Kondor«, koja donosi izvorna i klasična

djela svjetske književnosti namijenjena proučavanju u školama i na sveučilištu. Zbog toga je »Prodajalnica svetov« i vrlo brižljivo uređena: ispred svake priče nalazi se informacija o autoru i njegovu djelu a na kraju su uvršteni esej o znanstvenoj fantastici pod naslovom »Ljudje. zvezde. svetovi. vesolia« (Ljudi, zvijezde, svjetovi, svemiri) kronološki pregled djela značajnih za nastanak i razvoj znanstvene fantastike, popis prijevoda na slovenski i literatura o znanstveno-fantastičnoj književnosti. Knjigu su pripremili Branko i Bogdan Gradišnik i (na žalost, ponovo!) pisac ovih redaka.

Uz »Prodajnu svetov« u posljednje dvije godine dobili smo na slovenskom jeziku niz novih knjiga: Verneovu »Ledenu sfingu« Lucasov »Rat zvijezda«. Malzbersovu »Četvrtu fazu«. Ernstingovu »Tajnu Atlantide«. zbirku novela »Od Bradburga do Vonneguta«. Dreifussov roman »S onu stranu svemira«. »Tisućljeće« Bena Bove. Spielbergove »Susrete treće vrste« i novele Josefa Nesvadbe »Tarzanova smrt«. Ako izuzmemo Nesvadbu. riječ je o slabim ili vrlo prosječnim dielima (izbor kratkih priča Bradburija, Farmera. Russella, Laffertyja, Lema. Vonneguta i drugih vrlo je zanimljiv, ali većinom tako slabo preveden da čitalac nema posebnog estetskog užitka). Zbog toga očekujemo mnogo više od prijevoda koje su slovenske izdavačke kuće obećale za ovu godinu. U prvom redu obećavaju nam kvalitetno predstavljanje Vonnegutova djela: Branko Gradišnik je preveo dva njegova romana — »Sirene s Titana« i »Klaonicu pet«. »Tehnička založba Slovenije« će tiskati još Besterova »Razorenog čovjeka« (Demolished Man), Bradburyjeve »Marsovske kronike« } dva djela Stanislawa Lema — »Eden« i njegov najnoviji roman »Katar«. »Pomurska založba« sprema prijevod Dickova romana »Ubik«, a »Mladinska knjiga« izbor znanstvenofantastičnih novela slavenskih naroda u kojem će prilično prostora biti dodijeljeno jugoslavenskim piscima te vrste.

I dok govorimo o znanstvenoj fantastici u Sloveniji, ne možemo zaobići originalnu znanstvenofantastičnu prozu koja će izaći iduće godine U zbirci »Odisej« kod »Mladinske knjige«, koja je i dosad posvećivala mnogo pažnje znanstvenoj fantastici, izaći će izbor novela Vida Pečjaka, koji je još prvo ime slovenske znanstvene fantastike. Izbor nosi naslov »Kam je izginila Ema Lauš« (Kamo ie nestala Ema Lauš) i to je peta samostalna Pečjakova znanstvenofantastična knjiga. U njoj ima osam novela i kraćih priča koje su bile objavljene u reviji »Življenje in tehnika« između 1973. i 1979. godine. Pečjakove novele su neka vrsta slovenskog pandama američkoj space operi. Riječ je o književnosti koja se oplođuje na znanost, u provm redu na prirodnim naukoma i tehnici, koja ima veze s »pobjednicom materijom«, kako kaže Pečjak u noveli »Hudičev sad« (Vražji plod). To su biologija, genetika, psihologija (autor je profesor psihologije na ljubljanskom

Filozofskom fakultetu), medicina, kibernetika, robotika i ekologija. U pet novela »glavni junaci« su psiho-fizičke pojave i procesi: podsvijest u snu, modeliranje tokova u mozgu, dešifriranje i strojevno čitanje tuđih misli, disocijacija ličnosti, problemi čovjekova pomćenja, hipnopedija, tehepatija, telekineza. Fabulativnu jezgru Pečjakovih novela čini motiv čovjekova dvojnika — robota koji obično ima negativno svojstva. Pripovjedački je model Pečjakovih djela kriminalističko-detektivska priča, kalemljena sa sentimentalnošću, dakle u velikoj mjeri kliširan tip pripovijetke.

»Mladinska knjiga« priprema za iduću godinu i drugo originalno slovensko znanstvenofantastično djelo — roman Mihe Remeca »Prepoznavanje«. Miha Remac, pripovjedač i dramatičar, rođen 1928. godine u Ptuju a sada novinar u listu »Delo«, još je 1977. godine izdao roman »Votlina« (Duplja), u kojem pripovijeda priču o ljubavi između muškarca i žene u tri različita vremenska isječka: u prapovijesti, u sadašnjosti i u budućnosti. Znanstvenofantastična je treća priča koja opisuje kako »u dalekoj budućnosti robotoid Arok odlazi na zvjezdion žena i uzalud pokušava doznati zbog čega bez kraja luta prostorom«, kako piše pisac u uvodu. Roman »Prepoznavanje« pak prikazuje utopijski svijet koji se zbog izuzetne glavne junakinje Ksene ACZLO 5385/7 pretvara u antiutopijski, u kojem vladaju nejednakost, ropstvo i zlo. U njemu živi težnja prema mehanizaciji i popredmećivanju svijeta, koja izvire iz golog fizičkog parenja humanoidnih robota. Junakinja i njezin ljubavnik, koji tragično strada, nisu u skladu s takvim društvom i zbog toga ih ono odbacuje i oni umiru.

Remecev je roman, dakle, značajan antiutopijski roman s tezom, sličan Zamjatinovu »Mi«, Huxeleyevu »Vrlom novom svijetu« ili Orwellovoj »1984«. Junaci se zovu po kemijskim elementima (Ksena, Ast, Hela, Kali, Torij itd.), a bitni konstruktivni faktor romana je i jezik, kojemu Remec posvećuje mnogo pažnje, prije svega u cbliku neologističke leksike koja oblikuje realije antiutopdjskog svijeta. Pripovijest, koja je linearna, vraća roman realističkom umjetničkom djelu, a to će zacijelo privući veću pažnju čitalaca.

Drago Bajt

SETI - pionirsko izdanje kod nas

Astronomska revolucija koja se razmahala u ovom stoljeću dinamično je aktualizirala drevni problem mjesta i uloge čovjeka u kozmičkim koordinatama, prisilivši nas da o tome razmišljamo ne kao o akademskom pitanju neke apstraktne teorije, već kao o vitalnoj dilemi o čijem rješavanju ovisi sveukupni razvoj ljudske civilizacije.

Jesmo li mi neki ukleti svemirski samotnjaci, jesmo U sami ili

nošeni rijekom vremena čiji smo samo jedan vir? Jedan osebujan hir prirode ili samo običan ton u kontrapunktu njena bogata sazvučja? Jesmo li nevjerojatan proizvod slučajnog spleta prirodnog djelovanja i sila ili izraz univerzalne zakonomjernosti koja se u danim uvjetima uvijek nužno ponavlja?

O ovim suštinskim pitanjima postoji već danas opsežna stručna, no znatno veća šarlatanska literatura. U želji da domaćem čitaocu pruži štivo u kojem nema kvaziznanstvenog zastranjivanja izdavač »Svetlost« (Kragujevac) priredio je zbornik tekstova — knjigu SETI — koja je, za razliku od mnogih dosad već objavljivanih u Jugoslaviji, prva knjiga na temu izvanzemaljskog života s posve znanstvenim pristupom. U njoj su prilozi vodećih svjetskih stručnjaka — egzobiologa, imena kao Sagan. Sklovski, Macvey i Verscuure. U dva priloga domaćih autara (Zivkovič, Mikuličić) čitalac će steći uvid i u teze svjetskih stručnjaka Lema, Drakea, Kardaševa, von Hoernera i drugih. Svi su tekstovi pisani dovoljno popularno da budu atraktivni širokom čitalačkom krugu i iz njih se saznaje sadašnje stanje istraživanja na tom području i glavni problemi prema kojima treba usmieriti pažniu.

SETI (skraćenica od »Search for Extraterrestrial Intelligence« — Traganje za vanzemaljskim razumom) zbog tog je pionirsko izdanje u našoj zemlji i obradovat će svakoga koga golica jedna od najvećih, ako ne i najveća, avantura intelekta, pitanje »jesmo li sami u svemiru«.

»Mi smo sami u svemiru — sve dok se ne dokaže drugačije«, glasi zgodna parafraza poznatog slogana iz krivičnog prava koji kaže da je okrivljeni nevin sve dok se ne utvrdi suprotno, a to je rečenica kojom počinje knjiga »SETI — traganje za vanzemaljskim razumom«.

I završava riječima: »...Već i samo saznanje da postoji velika obitelj razuma razasuta u prostoru, bez ikakve konkretne koristi od njih, pomogla bi nam u teškim dilemama koje su možda još pred nama. zajedništvo je često i na Zemlji uvjet za preživljavanje, mi ne znamo što nas još čeka kao vrstu, a inteligencija nam nalaže da u interesu borbe za opstanak ispitujemo sve do čega možemo doprijeti.«

I malo povrh toga.

O tome govori knjiga SETI. »Alternativni način komuniciranja«. »Komunikaciona filozofija«. »Perspektive prvog kontakta«, »Međuzvjezdane komunikacije«, »Izlaz iz paradoksa«, »Usporediti se« — samo su neki od međunaslova ove knjige koja je jedinstveno izdanje na jugoslavenskom tržištu. Zahvaljujući njoj, i naše se publika može upoznati s istraživanjima koja su sada u toku. i to iz pera meritornih svjetskih stručnjaka.